

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

**İLKOKUL TÜRKÇE ÇALIŞMA KİTAPLARINDA YER ALAN
ETKİNLİKLERİN YARATICI DÜŞÜNME BECERİLERİ
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Naime Gizem ERDOĞAN

KOCAELİ 2021

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

**İLKOKUL TÜRKÇE ÇALIŞMA KİTAPLARINDA YER ALAN
ETKİNLİKLERİN YARATICI DÜŞÜNME BECERİLERİ
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Naime Gizem ERDOĞAN

Dr. Öğr. Üyesi Esra ÜNLÜER

KOCAELİ 2021

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

**İLKOKUL TÜRKÇE ÇALIŞMA KİTAPLARINDA YER ALAN
ETKİNLİKLERİN YARATICI DÜŞÜNME BECERİLERİ
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Naime Gizem ERDOĞAN

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 16.06.2021/14

KOCAELİ 2021

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	V
TABLolar LİSTESİ.....	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ALANYAZIN TARAMASI	5
1.1. YARATICI DÜŞÜNME	5
1.1.1. Yaratıcılık.....	5
1.1.2. Yaratıcı Düşünme	9
1.1.3. Yaratıcı Düşünme Boyutları	12
1.1.4. Yaratıcı Düşünmenin Geliştirilmesi.....	14
1.1.5. Yaratıcı Düşünme ve Eğitim.....	15
1.1.6. İlkokulda Yaratıcı Düşünme	19
1.2. TÜRKÇE DERSİ	20
1.2.1. Türkçe Dersi Öğretim Programı	20
1.2.2. Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Yaratıcı Düşünme	21
1.2.3. Türkçe Çalışma Kitabı Etkinlikleri ve Yaratıcı Düşünme	24
1.3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	25

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	30
2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	30
2.2. VERİ KAYNAĞI	30
2.3. VERİ TOPLAMA ARACI.....	31
2.4. VERİ ANALİZİ.....	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR.....	34
3.1. BİRİNCİ SINIF TÜRKÇE ÇALIŞMA KİTABINA YÖNELİK BULGULAR.....	34
3.2. İKİNCİ SINIF TÜRKÇE ÇALIŞMA KİTABINA YÖNELİK BULGULAR.....	41
3.3. ÜÇÜNCÜ SINIF TÜRKÇE ÇALIŞMA KİTABINA YÖNELİK BULGULAR.....	49

3.4. DÖRDÜNCÜ SINIF TÜRKÇE ÇALIŞMA KİTABINA YÖNELİK	
BULGULAR.....	60
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	69
KAYNAKÇA.....	75
EKLER.....	81

ÖZET

Bu araştırmada, ilkokul Türkçe dersi çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin yaratıcı dūřünme becerileri açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. İlkokul Türkçe alışma kitaplarında bulunan etkinlikler, yaratıcı dūřünme becerilerine göre doküman analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada alışma kitaplarında yer alan yaratıcı dūřünme becerisine yönelik etkinliklerin; sınıf seviyelerine, temalara, çalışma türlerine ve yaratıcı dūřünme boyutlarına göre frekans ve yüzde dağılımları verilmiştir. Araştırma sonucunda yaratıcı dūřünme becerisine yönelik etkinliklere; en az 1. sınıf, en fazla ise 3. sınıf Türkçe alışma kitabında yer verildiği görölmüştür. Genel olarak 1, 2 ve 4. sınıf Türkçe alışma kitaplarında yaratıcı etkinliklere yer verilme oranının ise oldukça düşük ve yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yaratıcı dūřünme becerisine yönelik etkinliklerin temalara göre dağılımına bakıldığında 3. sınıf çalışma kitabı dışında sistematik bir yapılanmanın gözetilmediği, çalışma türlerine göre dağılımına bakıldığında ise en az tema değerlendirme çalışmalarında yer verildiği görölmüştür. Yaratıcı dūřünmenin boyutlarına göre etkinliklerin dağılımına bakıldığında yaratıcı etkinliklerin çoğunlukla detaylandırma ve orijinallik boyutuna yönelik olduğu görölmüş, esneklik boyutunda etkinliklere ise daha az oranda yer verilmiştir. Araştırma genelinde birden fazla beceri gerektiren ve farklı örnek teşkil eden etkinliklere ise en fazla 3. sınıf Türkçe alışma kitabında rastlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: yaratıcı dūřünme, Türkçe dersi, ilkokul çalıřma kitabı

ABSTRACT

In this study, it was aimed to examine the activities in the primary school Turkish course workbooks in terms of creative thinking skills. Case study from qualitative research method was used in the research. Document analysis method was used to analyze the data on creative thinking skills of activities in Turkish workbooks. In the research, activities for creative thinking skills in primary school Turkish workbooks; frequency and percentage distributions are given according to the grade levels, themes, study types and creative thinking dimensions. As a result of the research, activities for creative thinking skills, were observed least at 1st grade and most at 3rd grade Turkish workbooks. In general, it was observed that, the content of creative activities in 1st, 2nd and 4th grade Turkish workbooks is quite low and insufficient. Considering the distribution of activities for creative thinking skills according to themes, it is observed that no systematic structuring is observed except for the 3rd grade workbook; considering the content, according to study types, it was seen that the least included in the theme evaluation studies. Once considering contents of activities for creative thinking, it was seen that the creative activities are mostly consisted of detailing and originality. On the other hand, activities in the dimension of flexibility were included in a lesser proportion. On the other hand, outstanding by containing different examples creative activities were mostly encountered in 3rd grade Turkish workbook.

Keywords: creative thinking, Turkish course, primary school workbook

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Yenilenmiş Bloom Taksonomisi (Akarsu, 2018: s. 29)	21
Şekil 2. 1. Sınıf Seviyesinde Yaratıcı ve Yaratıcılık İçermeyen Etkinliklerin Dağılımı	35
Şekil 3. 1. Sınıf Seviyesinde Yaratıcı Etkinliklerin Farklı Çalışma Türlerine Göre Dağılımı	36
Şekil 4. 1. Sınıf Seviyesinde Farklı Çalışma Türlerinde Yaratıcı Etkinliklere Yer Verilme Düzeyleri.....	37
Şekil 5. 1S.5T. 6aTD Kodlu Etkinlik	40
Şekil 6. 1S.7T.2M.2E Kodlu Etkinlik	40
Şekil 7. 1S.7T.2M.6E Kodlu Etkinlik	41
Şekil 8. 2. Sınıf Seviyesinde Yaratıcı ve Yaratıcılık İçermeyen Etkinliklerin Dağılımı	42
Şekil 9. 2. Sınıf Seviyesinde Yaratıcı Etkinliklerin Farklı Çalışma Türlerine Göre Dağılımı	43
Şekil 10. 2. Sınıf Seviyesinde Farklı Çalışma Türlerinde Yaratıcı Etkinliklere Yer Verilme Düzeyleri.....	44
Şekil 11. 2S.3T.2M.4E Kodlu Etkinlik	47
Şekil 12. 2S.3T.2M.5E Kodlu Etkinlik	47
Şekil 13. 2S.5T.2M.2E Kodlu Etkinlik	48
Şekil 14. 2S.5T.2M.4E Kodlu Etkinlik	48
Şekil 15. 3. Sınıf Seviyesinde Yaratıcı ve Yaratıcılık İçermeyen Etkinliklerin Dağılımı	49
Şekil 16. 3. Sınıf Seviyesinde Yaratıcı Etkinliklerin Farklı Çalışma Türlerine Göre Dağılımı	51
Şekil 17. 3. Sınıf Seviyesinde Farklı Çalışma Türlerinde Yaratıcı Etkinliklere Yer Verilme Düzeyleri.....	52
Şekil 18. 3S.1T.1M.5E Kodlu Etkinlik	55
Şekil 19. 3S.1T. 6TD Kodlu Etkinlik	55
Şekil 20. 3S.3T.2M. 5bE Kodlu Etkinlik	56
Şekil 21. 3S.5T. 6TD Kodlu Etkinlik	56
Şekil 22. 3S.6T.2M.2H Kodlu Etkinlik.....	57
Şekil 23. 3S.6T. 3TD Kodlu Etkinlik	57
Şekil 24. 3S.7T.1M.2E Kodlu Etkinlik	58
Şekil 25. 3S.7T. 5TD Kodlu Etkinlik	58
Şekil 26. 3S.8T.1M.6E Kodlu Etkinlik	59

Şekil 27. 3S.8T.1M.7E Kodlu Etkinlik	59
Şekil 28. 3S.8T. 6TD Kodlu Etkinlik	59
Şekil 29. 4. Sınıf Seviyesinde Yaratıcı ve Yaratıcılık İçermeyen Etkinliklerin Dağılımı	60
Şekil 30. 4. Sınıf Seviyesinde Yaratıcı Etkinliklerin Farklı Çalışma Türlerine Göre Dağılımı	62
Şekil 31. 4. Sınıf Seviyesinde Farklı Çalışma Türlerinde Yaratıcı Etkinliklere Yer Verilme Düzeyleri.....	63
Şekil 32. 4S.1T.2M. 1H Kodlu Etkinlik.....	66
Şekil 33. 4S.6T.1M.9E Kodlu Etkinlik	66
Şekil 34. 4S.7T.1M.4E Kodlu Etkinlik	67
Şekil 35. 4S.8T.1M.3E Kodlu Etkinlik	68

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Stenberg ve LugaN Tarafından Önerilen Yaraticılığı Geliştirmenin 25 Yolu	17
Tablo 2. 1. Sınıf Seviyesinde Yaraticı Etkinliklerin Temalara Dağılımlı.....	35
Tablo 3. 1. Sınıf Seviyesinde Etkinliklerin Yaraticı Düşünme Boyutlarına Göre Değerlendirilmesi	37
Tablo 4. 1. Sınıf Seviyesinde Etkinliklerin Farklı Yaraticı Düşünme Boyutlarını İçerme Durumlarına Göre Dağılımlı.....	39
Tablo 5. 2. Sınıf Seviyesinde Yaraticı Etkinliklerin Temalara Dağılımlı.....	42
Tablo 6. 2. Sınıf Seviyesinde Etkinliklerin Yaraticı Düşünme Boyutlarına Göre Değerlendirilmesi	45
Tablo 7. 2. Sınıf Seviyesinde Etkinliklerin Farklı Yaraticı Düşünme Boyutlarını İçerme Durumlarına Göre Dağılımlı.....	46
Tablo 8. 3. Sınıf Seviyesinde Yaraticı Etkinliklerin Temalara Dağılımlı.....	50
Tablo 9. 3. Sınıf Seviyesinde Etkinliklerin Yaraticı Düşünme Boyutlarına Göre Değerlendirilmesi	53
Tablo 10. 3. Sınıf Seviyesinde Etkinliklerin Farklı Yaraticı Düşünme Boyutlarını İçerme Durumlarına Göre Dağılımlı.....	54
Tablo 11. 4. Sınıf Seviyesinde Yaraticı Etkinliklerin Temalara Dağılımlı.....	61
Tablo 12. 4. Sınıf Seviyesinde Etkinliklerin Yaraticı Düşünme Boyutlarına Göre Değerlendirilmesi	64
Tablo 13. 4. Sınıf Seviyesinde Etkinliklerin Farklı Yaraticı Düşünme Boyutlarını İçerme Durumlarına Göre Dağılımlı.....	65

GİRİŞ

Bilim ve teknolojinin etkisiyle eskiden gerçekleşmesi insan gücüne ve çabasına bağlı olan birçok alanda bugün bu ihtiyaç ortadan kalkmıştır. İnsan gücüne ihtiyaç duyulan bu alanlarda artık internet ve teknoloji çok daha hızlı ve ekonomik bir çözüm olarak ortaya çıkmaktadır. Bu gelişmelerle beraber toplumların ihtiyaç duyduğu birey özellikleri değişmiştir. Bu nedenle eğitim sistemlerinde de temel okuma, yazma ve matematik becerilerinden öte; öğrencilerde 21. yüzyıl becerilerinin geliştirilmesini temel alan bir eğitim anlayışı öne çıkmıştır.

Günümüzde çağdaş eğitim sistemlerinin öğrencilerde bu becerilerin geliştirilmesi üzerine planlandığı ve bu doğrultuda eğitim öğretim faaliyetlerine ağırlık vermeye başlandığı, gün geçtikçe farklı ülkelerin de aynı anlayışla kendi eğitim sistemlerini revize ettiği yaşanan bir durumdur. Son yıllarda öne çıkan 21. yüzyıl becerilerinden, ABD Eğitim Bakanı Arne Duncan 2009'da yaptığı bir basın açıklamasında "Bir ekibin parçası olarak iyi performans göstermenin yanı sıra; yaratıcılık, azim ve problem çözmeyi giderek daha fazla gerektiren beceriler." olarak bahsetmiştir (Akt. Larson ve Miller, 2011: s. 121). Ülkemizde de Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı tarafından gerçekleştirilen MEB 21. Yüzyıl Öğrenci Profili Çalıştayında öğrencilere eleştirel, sorgulayıcı, analitik ve yaratıcı düşünme becerileri kazandırılması; yaratıcı düşünme ve hayal güçlerini etkin kılacak bir eğitim verilmesi gerektiğinden bahsedilmiştir (Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı [EARGED], 2011).

Çağdaş eğitim sistemlerinin 21. yüzyıl becerilerinden yaratıcı düşünme becerisi üzerine ortaya koyduğu en önemli görüşlerden biri, her bireyin doğuştan yaratıcı düşünme becerilerine sahip olduğu ve yaratıcılığın geliştirilebilir olduğunun kabul edilmesidir. Bu durumda doğuştan hemen her bireyin sahip olduğu kabul edilen yaratıcılık ve yaratıcı düşünme becerileri çeşitli eğitim-öğretim faaliyetleriyle geliştirilebileceği gibi, doğru düzenlenmemiş eğitim-öğretim ortamları da bu özellikleri olumsuz yönde etkileyebilir. Yaratıcı eğitim, becerikli ve kendine güvenen; kişisel, kişilerarası ve diğer türden sorunlarla yüzleşmeye hazır bireyler yetiştirmeyi hedefler (Guilford, 1967). Her bireyin doğuştan yaratıcı özelliklere sahip olduğu ve

yaratıcılığın geliştirilebilen bir beceri olduğunu ortaya koyan çalışmalar sonrasında, eğitim sistemlerinin öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerine etkisi üzerine çalışmalar da artmıştır. Özellikle ilkokul dönemi çocuklarının yaratıcı düşünme becerilerindeki gelişme ve gerilemeler uzun süre gözlenmiş ve bu dönemde yaratıcılığı desteklenmeyen öğrencilerin bu özelliklerini bir daha geri kazanmamak üzere kaybedebildiklerini ortaya koyan çalışmalar olmuştur (Guilford, 1950; Torrance, 1995).

Torrance uzun yıllar yaptığı çalışmaların sonucunda yaratıcı düşünme becerilerinin anaokulundan üçüncü sınıfa kadar artma eğiliminde olduğu, üçüncü ve dördüncü sınıflar arasında belirgin bir düşüş gösterdiği ve görünüşe göre bazı çocukların yaratıcılıklarını dördüncü sınıf düzeyinde feda ederek asla geri kazanamadıklarını ortaya koymuştur (Torrance, 1995: s. 10). Bogoyavlenskaya'nın okul öncesi ve küçük yaşta çocukların yaratıcılıklarındaki değişimleri incelediği çalışmasında ise çocukların birinci sınıfa başlamasıyla performanslarında olumsuz bir değişim olduğu, özellikle iki ve üçüncü sınıflarda yaratıcılıklarında ciddi bir düşüş yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır (Bogoyavlenskaya, 2013; s. 360-361). İlkokul dönemi çocuklarının yaratıcı düşünme becerilerindeki gelişme ve gerilemelerin uzun süre gözlemlendiği birçok benzer çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda yaratıcı yeteneğin gelişiminde ilkokul yıllarının kritik olduğu konusunda genel bir fikir birliğine varılmıştır (Ryans ve Torrance, 1962: s. 460).

Bugün itibariyle ülkemizde de yaratıcı düşünme becerileri açısından kritik bir dönem olan ilkokullarda, okutulan tüm derslere yönelik öğretim programları öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Beceriler uygulamalarla geliştirilebilir; bu nedenle öğrencilere kazandırılacak beceriler öğretilecek bir şey daha olarak düşünülmemeli, daha ziyade tüm müfredata entegre edilmiş bir eğitim olarak düşünülmelidir (Larson ve Miller, 2011: s. 121).

İlkokulların haftalık ders programına bakıldığında Türkçe dersine diğer tüm derslerden fazla yer verilmiştir. Türkçe öğretim programı, temel dil becerilerinin yanı sıra üst düzey bilişsel becerileri de geliştirecek ve kazanımları disiplinlerarası öğretime uygun olarak kazandıracak yapıda planlanmıştır. İçerik olarak zengin olanaklara sahip

ve öğrencilerin en fazla zaman geçirdiği derstir. Bu nedenle öğrencilerin zengin uyarıcı ve etkinliklerle karşılaştırılmasına daha fazla imkan sağlayarak yaratıcı düşünme becerisine sahip bireyler yetiştirilmesinde önemli bir ders olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla ilkökul Türkçe çalışma kitaplarında da yaratıcı düşünme becerilerine yönelik etkinliklere yeteri kadar yer verilmiş olması beklenmektedir.

Bu araştırmanın amacı, ilkökul Türkçe çalışma kitaplarında bulunan etkinlikleri yaratıcı düşünme becerileri açısından incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- İlkokul 1-4 Türkçe çalışma kitaplarında yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinliklerin, sınıf seviyelerine göre frekans ve yüzde dağılımı nedir?
- İlkokul 1-4 Türkçe çalışma kitaplarında yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinliklerin, temalara göre frekans ve yüzde dağılımı nedir?
- İlkokul 1-4 Türkçe çalışma kitaplarında yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinliklerin, farklı çalışma türlerine göre frekans ve yüzde dağılımı nedir?
- İlkokul 1-4 Türkçe çalışma kitaplarında yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinliklerin, yaratıcı düşünme boyutlarına göre frekans ve yüzde dağılımı nedir?

Ayrıca bu araştırma; Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2020-2021 eğitim ve öğretim yılında ilkökullarda destek kitap olarak yayınlanmış toplam sekiz tane Türkçe çalışma kitabının, her sınıf seviyesinde birer tane olmak üzere toplam dört tanesinde yer alan etkinliklerle sınırlıdır.

Araştırma kapsamında kullanılan bazı kavramların tanımları şu şekildedir:

- Yaratıcılık: Yaratıcı kişilerin yaratıcı ürünler yapmak için kullandıkları şey; yaratıcı fikirler, imgeler veya düşünceler üretmeye yönlendiren bir tutum ve yetenek (Fisher, 2005: s. 24).
- Yaratıcı Düşünme: Bir sorunu açık bir şekilde fark ederek sorular sorma, eleştirel düşünme, analiz ve sentez yapma, sezgi yoluyla kavrama gibi bilişsel

süreçlerle yeni kategori ve kavramlar oluşturma; farklı konular arasında çağrışımlar ve bağlantılar kurma ve sonucunda özgün çözüm ve bilgiler üretme (Kale, 1994; Yıldırım, 2007; Michalko, 2017).

- Çalışma Kitabı: İlgili eğitim ve öğretim programlarında yer alan kazanım ve açıklamalar doğrultusunda dersin öğrenilmesini kolaylaştıracak ve öğrencilere yardımcı olacak çeşitli örnek, alıştırma, okuma kaynakları ve diğer etkinlikleri kapsayan eğitim aracı (Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2012).

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ALANYAZIN TARAMASI

1.1. YARATICI DÜŞÜNME

1.1.1. Yaratıcılık

Yaratıcılık üzerine ilk görüşler felsefi teorilere dayanmaktadır. Bu teorilere bakıldığında en eski düşünce biçimlerinden biri; yaratıcılığın ilahi, doğaüstü bir ilham gerektirdiği yönündedir. Bu düşünce Socrates, Platon ve Garyle'e dayanmakta; Jacques Marirain'ın yaratıcılığı "üstün varlığın ilahi bilinçdışı" şeklinde tanımlaması da bu görüşü desteklemektedir (Samurçay, 1983: s. 7). Bir diğer teori ise dahilik-delilik teorisidir. Platon ve Aristoteles yaratıcı dehayı bir tür delilik olarak açıklamaktadır. Bergson gibi bazı modern filozoflar ise başka bir görüş ortaya koyarak, var olan her şeyde kendiliğinden mevcut kozmik bir yaratıcılık ifadesi olduğunu ileri sürmektedir (Vexliard, 1968: s. 111).

Yaratıcılık üzerine ilk bilimsel çalışmalar ise Guilford'un 1950'de Amerikan Psikoloji Derneğinde, yaratıcılık alanında daha çok çalışılması gerektiği üzerine yaptığı konuşmalarla başlamıştır (Kaufman ve Stenberg, 2007: s. 55). Bu tarihten sonra farklı araştırmacılar tarafından, farklı yönleriyle yaratıcılık üzerinde çalışılmaya devam edilmiş ve giderek artan bir önemle literatürde yerini almıştır. Bugün var olan yaratıcılık alanı, büyük ölçüde Guilford ve Torrance'ın öncü çabalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Stenberg, 2006: s. 87).

Günümüze kadar yaratıcılık üzerine birçok çalışma yapılmış ve yaratıcılık; felsefe, psikoloji, güzel sanatlar, sosyal bilimler gibi farklı alanlarda açıklanmaya çalışılmıştır. Her alan yaratıcılık kavramına kendi disiplin alanı içinde farklı bir açıklama getirmiş, hatta aynı disiplin alanlarında bile yaratıcılık üzerine farklı görüşler ortaya konulmuştur (Onur ve Zorlu, 2007: s. 1537).

Yaratıcılık, pek çok psikoloji kuramcısı tarafından incelenerek açıklanmaya çalışılmıştır (Wexliard, 1968; Ülgen, 1990; Çam ve Turgut, 2015; Karabey ve Yürümezoğlu, 2015):

- Çağrışımçılar, yaratıcılığı deneyimlerle ilişkili olarak ele almışlar ve önceki deneyimlerin birleşimi olarak değerlendirmişler; yaratma sürecini önceden kazanılmış ideaların zihinde düzenlenmesi ve birleşimi olarak tanımlamışlardır.
- Gestaltçılar ise yaratıcılığı, belli bir durumu yeni bir bütün içinde yeniden keşfetmek olarak açıklamışlardır. Gestaltçılar sorunun bir bütün içinde veya tamam olmayan bir bütün olarak görülmesiyle çözüme erişeceğini, çözümün içten bir aydınlanma ile elde edileceğini ve bu aydınlanmanın basit öğelerin analizi ile kavranamayacağını ileri sürmüşlerdir.
- Psikoanalitik yaklaşım, yaratıcılık ile nevrozun aynı kaynaktan yani bilinçdışı çatışmadan meydana geldiği görüşünü savunmuştur. Freud, içsel çatışmaların egoya uygun olarak çözülmesinin yaratıcılığı oluşturduğunu; ego ve toplumla uyumsuz çözümlerin ise nevroza neden olduğunu belirtmiştir. Jung ise yaratıcılığı, kolektif bilinçaltının açığa çıktığı ve başka formlarda geliştirildiği bir süreç olarak değerlendirmiştir.
- Hümanistik kuramın savunucularından olan Rogers, Freud'un görüşüne karşı çıkarak yaratıcılığın bir nevroza indirgenemeyeceğini; yaratıcılığın sağlıklı bir kişiliğin göstergesi olduğunu ve doğuştan getirilen güçlerin geliştirilmesiyle ilişkili olduğunu belirtmiştir.
- Bilişsel yaklaşımı benimseyen eğitim psikologları ise yaratıcılığı eş anlamlı ve zıt anlamlı düşünerek; bilgileri düzenlemede akıcılık, problem çözümede esneklik ve meydana getirilen ürünlerdeki özgünlük olarak tanımlamışlardır.

Sadece psikoloji alanında yapılan yaratıcılık tanımlarının bir kısmına bakıldığında bile yaratıcılık kavramının herkes tarafından kabul edilebilir ortak bir tanımının olmadığı söylenebilir (Kalischuc ve Thorpe, 2002).

Yaratıcılık, doğası ve farklı zihinsel süreçleri içermesi nedeniyle karmaşık ve çok yönlü bir yapıdır. Araştırmacılar yaratıcılığı genelde dört yönünden bir veya daha fazlasıyla ilişkilendirerek açıklama eğilimindedirler. Bunlar; oluşturulan fikir veya ürün, yaratma süreci, yaratıcı kişi, yaratıcı ortamdır. Rhodes 1961 yılında bu dört yönü sınıflandırarak 4P Modelini ortaya koymuştur ve bu modelin yaratıcılığın kavramsal alt yapısını oluşturduğunu söylemek mümkündür. 4P Modeline göre yaratıcılığın boyutları şunlardır (Karabey ve Yürümezoğlu, 2015; Kaygın ve Çetinkaya, 2015; Özaşkın ve Bacanak, 2016):

- Birey (*Person*): Yaratıcı bireylerin karakter özellikleri, tutumları, alışkanlıkları, davranışları vs. üzerinde durulmaktadır.
- Süreç (*Process*): Motivasyon, algı, muhakeme, analiz, sentez, problem çözme gibi zihinsel ve bilişsel sürecin anlaşılmasına yöneliktir.
- Çevre (*Press*): Yaratıcılığın meydana geldiği çevre ve çevrenin yaratıcılık üzerine etkisi üzerinde durulmaktadır.
- Ürün (*Product*): Yaratıcı sürecin sonunda oluşan ürünle ve yaratıcı ürün özellikleri ile ilgilidir.

Guilford yaratıcılığı, zihinsel işlev türlerini ifade eden yetenek türleri üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Yaratıcı düşünme kavramını iraksak düşünme yetenekleri ile ilgili, iraksak düşünmeyi ise öğrenilmiş bilgilerden diğer bilgilere ulaşma ve problemlerin çözümü kadar çeşitliliğin önemli olduğu fikirlerin üretilmesiyle ilgili bir kavram olarak açıklamıştır. Guilford bazı iraksak düşünme yeteneklerini; akıcılık, esneklik, detaylandırma ve kişinin deneyimlediklerini veya bildiklerini gözden geçirerek yeni biçimler ve kalıplar üretebileceği dönüşüm yetenekleri olarak tanımlamıştır (Guilford, 1950; 1967).

Wallas yaratıcılığı bir problem çözme süreci olarak ele almış ve bu süreci dört evreye ayırmıştır. Bu evreler; hazırlık, tasarım/kuluçka, aydınlanma/düşünce geliştirilmesi, doğrulama/gerçeklik denetimidir. Hazırlık evresinde birey problemi tanımlamaya çalışmakta ve bilgi toplamaktadır. Tasarım/kuluçka evresinde, eski ve yeni bilgilerin etkileşimini de içine alan zihinsel süreçler meydana gelmektedir. Bu evrenin ne kadar süreceği kestirilememektedir. Problemin çözümünün veya fikirlerin

ortaya çıktığı evre aydınlanma/düşüncenin geliştirilmesi evresidir. Doğrulama/gerçekleme evresi ise önceki evrelerde bulunan fikir veya çözümlerin test edilip, ürünün ortaya koyulduğu evredir. Wallas'a göre bu evreler her zaman aynı sırayı izlemese de yaratıcılıktan bahsedebilmek için tüm evrelerin tamamlanması gerekmektedir (Yanık, 2007; Özaşkın ve Bacanak, 2016; Onur ve Zorlu, 2017).

Torrance (1978) yaptığı çalışmada yaratıcı kişilik özelliğinin; özgür düşünme, değişime açık olma ve hayal gücü olmak üzere üç temel yordayıcısı olduğunu ortaya koymuştur (Akt. Çankaya vd 2012: s. 49). Leboutiller ve Marks (2003) yaratıcı bireyin en önemli özelliklerinden birinin hayal gücünü etkili şekilde kullanabilmesi olduğunu belirtmiştir (Akt. Yeşilyurt, 2020: s. 3891). Craft (2003) ise yaratıcılığı; kendini ifade edebilme, zeka ve hayal gücünü kullanabilme kapasitesi ve hayat boyu süren bir yetenek olarak açıklamıştır (Akt. Yeşilyurt, 2020: s. 3879). Bu bilgilerden yola çıkarak özgün ve yaratıcı ürünlerin ortaya çıkabilmesi için bireylerin olmamış olanı düşünebilme, olasılığı ve olabilir olanı hayal edebilmelerinin önemli bir özellik olduğu; yani hayal gücü ve hayal gücünü kullanabilme becerisinin önemli bir etken olduğu söylenebilir.

Fisher ise yaratıcılığı, yaratıcı kişilerin yaratıcı ürünler yapmak için kullandıkları şey ve aynı zamanda yaratıcı fikirler imgeler veya düşünceler üretmeye yönlendiren bir tutum ve yetenek olarak tanımlamış; çoğaltılan ve kalıplaşmış ürünlerin işçilik açısından ne kadar iyi olursa olsun yaratıcı sayılmayacağını belirtmiştir (Fisher, 2005: s. 24).

Wallach ve Kogan'a (1972) göre, eğitimcilerin yaratıcılığı daha çok süreç ve ürün olarak değerlendirme eğilimi vardır ve yaratıcılık ile ilgili genel kabulleri şöyledir (Akt. Ülgen, 1990: s.12):

- Özgün ürünün oluşabilmesi için ilgilenilen alan çok iyi öğrenilmiş olmalıdır.
- Kavramlar arasında ilişki kurma yeteneği, düşünmede esneklik, bilgi üretiminde ise akıcılık önemlidir.
- Birey, amacı doğrultusunda işine yoğunlaşabilmeli ve planlama yaparken hayal gücü yoluyla düşünebilmelidir.

- Yaratıcı düşüncenin ne zaman ortaya çıkacağı önceden kestirilemeyeceği ve aniden de ortaya çıkabileceği için yeteri kadar zaman, gerekli araç gereç ve kendi kendine kalma imkanı verilmelidir.
- Sonuçta ortaya çıkan ürün özgün olmalıdır.

Yaratıcılık; duygu ve düşünmeyi içeren bir tepkiyi, bilişsel becerilerle birlikte yaratıcı tutumu gerektirmektedir. Yaratıcı tutum veya duygusal özellikler; meraklı olmaya, risk almaya, karmaşık fikirler kullanmaya ve hayal gücünü kullanmaya teşvik eder. Bilişsel beceriler ise fikirlerin üretilmesine, işlenmesine ve onlar üzerinde değişiklik yapılmasına izin verir.

1.1.2. Yaratıcı Düşünme

Yaratıcı düşünme ve yaratıcılık kavramları çoğu zaman birbiri ile karıştırılan ve birbiri yerine kullanılabilen kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaratıcı düşünme, yaratıcılık kavramı ile ilişkili özellikleri kapsayan bir düşünme biçimidir (Temizkan, 2011: s. 197) ve insanın ulaşabileceği en üst bilişsel düşünme becerisidir. Oysa yaratıcılık, zihinsel süreçle beraber performansı da içine alan daha kapsayıcı bir kavramdır.

Yaratıcı düşünme 21. yüzyıl becerilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Skinner yaratıcı düşünmeyi bireyin öngörüsü ve çıkarımlarını yeni, özgün ve sıra dışı hale getirmesi olarak tanımlar (Akarsu, 2018: s. 98). Daha kapsamlı bir şekilde ele alacak olursak yaratıcı düşünme bir sorunu açık bir şekilde fark ederek sorular sorma, eleştirel düşünme, analiz ve sentez yapma, sezgi yoluyla kavrama gibi bilişsel süreçlerle yeni kategori ve kavramlar oluşturma; farklı konular arasında çağrışımlar ve bağlantılar kurma ve sonucunda özgün çözüm ve bilgiler üretme olarak tanımlanabilir (Kale, 1994; Yıldırım, 2007; Michalko, 2017).

Literatürde yapılan tanımlara bakıldığında araştırmacıların benzer kavramlar üzerinden yaratıcı düşünmeyi açıklama yönelimi olduğu görülmektedir: yeniden yapılandırılmış zihinsel süreçler gerektiren, sorunlara yeni ve farklı çözümler üreten,

özgün fikirler ortaya çıkmasını sağlayan bilişsel bir beceri (Davaslıgil, 1994; Aslan, 2001; Güneş, 2012; Çam ve Öztürk Turgut, 2015; Altın ve Saracaloğlu, 2018).

Guilford (1950), zihinsel etkinliklerde yakınsak düşünce ve ıraksak düşünce olmak üzere iki önemli kategori üzerinde durmakta ve yaratıcılığın dayandığı esas düşünme şeklini ıraksak düşünceye bağlamaktadır. Farklı yazarlar da başka terimler kullanarak Guilford'unkine benzer bir ayırım yapmışlardır. Örneğin Schachtel, otosantrik ve allosantrik düşünme tipleri terimlerini kullanmıştır. Koestler ise yaratıcılığın iki düzeyi birleştirme yeteneği olduğunu belirterek buna bisociation adını vermiştir (Wexliard, 1968: s. 117; Samurçay, 1983: s. 9).

Yakınsak düşünce; düşünmenin doğrusal ve mantıksal olduğu, yalnız ve tek bir doğruya bağlı, güvenli ve tutucu bir düşünme biçimidir. Bilinenlerle yeni şeyler yaratmaktan çok, bilinen kategorileri genişletmekle ilgilidir. ıraksak düşünce ise bilineni eleştirir, gerekli durumlarda düzeltmeler yapar, ihtimalleri düşünür, belirli olmayana doğru eğilim gösterir. ıraksak düşünce beklenmeyen, bilinmeyen ve tehlikeli durumlara ilgilidir ve özgürce hareket eder. Yaratıcı düşünme için çok yönlü bakış açısı, çeşitli açılardan özgür düşünebilme, ayrıntıları görebilme, keşif ve özgünlük önemli kavramlardır. Bu sebeple Guilford, yaratıcı düşünmenin gelişebilmesi için ıraksak düşünme şeklinin de yerleşmesi gerektiğini öne sürmüştür (Guilford, 1950; 1967; Samurçay, 1983: s. 9).

Yaratıcı düşünme becerilerinin ölçülebilmesi için yapılan bazı çalışmalarda, ıraksak düşünmeyi ölçme amacıyla geliştirilen ölçme araçları kullanılmış ve bu çalışmalar sonucunda ıraksak düşünme yetisi yüksek bireylerin aynı zamanda yaratıcılık düzeylerinin de yüksek olduğu, yaratıcılık ile ıraksak düşünme arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır (Karabey ve Yürümezoğlu, 2015: s. 92). Bu ilişki ıraksak düşünmenin özgür ve çeşitlendirici tarafının, bilinmeyene meyli ve keşfedici yönünün bir bakıma yaratıcı düşünme sürecinde henüz düşünülmemiş olanın düşünülmesi için gereken düşünme biçimlerini kapsamamasından kaynaklanıyor olabilir.

Brophy (2000), Dietrich (2004) ve Starko'ya (2010)' ya göre yaratıcı düşünme sürecini açıklayan çalışmalarda her ne kadar özellikle ıraksak düşünmenin önemi

vurgulansa da yakınsak düşünme de bu süreçte gerekli ve önemlidir (Akt. Yeşilyurt, 2020: s. 3877). Yeni fikirlerin, farklı düşüncülerin, bilinmeyenin ortaya çıkması ıraksak düşünmeyle gerçekleşse de bu fikirlere kaynak sağlayan bilgiler yakınsak düşünme ile edinilmektedir. Yaratıcı düşünmenin gerçekleşmesinde temel düzey bilgilerimizi yakınsak düşünme ile edinirken, farklı düşünebilme yönünü ıraksak düşünme ile gerçekleştiririz. Dolayısıyla temel bilgi düzeyi arttıkça ıraksak düşünmenin de artacağı ve ıraksak düşünmenin artmasının da yaratıcılığa ve yaratıcı düşünmeye daha fazla katkı sağlayacağı söylenebilir.

Yaratıcı düşünme, yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı gibi çok kapsamlı bilişsel bir beceridir ve doğrudan gözlenebilen bir yapıda değildir. Bugüne kadar yaratıcı düşünmeyi ölçmek için geliştirilen ölçme araçlarında da -doğrudan ölçüm yapılamadığı için- daha çok yaratıcı düşünmenin yordanması yoluna gidilmiş ve farklı bilişsel beceri ve yetenekler üzerinden yaratıcı düşünme düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Literatür incelendiğinde yaratıcı düşünmenin aşağıdaki beceri, yetenek ve boyutlar üzerinden ele alındığı ve açıklanmaya çalışıldığı görülmektedir (Tuzcuoğlu, 1994; Şimşek ve Kıyıcı, 2010; Kyunghwa, 2015; Turgut ve Çam, 2015; Özyaprak, 2016; Cropley, 2018; Hadar ve Tirosh, 2019; May vd 2020; Sukotjo vd 2020; Yeşilyurt, 2020):

- Problemleri görebilme, sezerek içselleştirme ve probleme karşı duyarlılık
- Düşüncede esneklik, farklı açılardan bakma ve alışılmışın dışına çıkma
- Düşüncede akıcılık, birçok fikir ve seçenek üretme
- Özgün ve yeni fikirler üretme, orijinal düşünme
- Düşünceleri detaylandırma ve ayrıntıya girme yeteneği
- Bütünü parçalarına ayırarak parçalar arasındaki ilişkiyi görme, analiz yapma
- Örüntüleri fark etme
- Farklı fikirleri ve kavramları birleştirerek yeni bağlantılar ve kavramlar oluşturma, ilişkisel ve farklı düşünme, sentezci yargılara varma
- Bir şeyin yeni kullanım alanlarını bulma, farklı kombinasyonlar oluşturma, dönüştürme

- Neden ve sonuç ilişkisi kurma, yargılama yeteneği
- Bir fikir, durum veya nesne üzerinde düzenlemeler yaparak geliştirme ve ötesine taşıma
- Yeniden düzenleme ve tanımlama
- Hayal gücünü ve zihinsel imgeleri kullanma
- Iraksak düşünme, mevcut bilgi ve becerilerden yeni bilgiler üretme
- Alternatif çözümler üretip, alternatif yollarla hareket etme
- Klasik düşünce kalıplarının dışına çıkma, yanal düşünme
- Geriye doğru düşünme
- Özgür düşünme
- Alışılmadık roller üstlenme
- Dile hakim olma ve düşünceleri doğru bir şekilde ifade etme
- Bir işi yaparken özen gösterme, yüksek mükemmellik standardı
- Metaforik düşünme
- Merak, keşfetme ve risk alma isteği
- Doğaçlama yapma
- Empati yapma

1.1.3. Yaratıcı Düşünme Boyutları

Torrance ve Guilford, yaratıcı düşünürlerin düşüncelerini en azından dört ana yönde -yaratıcı düşünme örüntülerini anlamada kullanılması uygun kategoriler olarak düşünülebilir- oluşturduklarını ileri sürmüşlerdir. Bu özelliklerin her birinin ayrı ayrı veya farklı kombinasyonlarla bir arada kullanılabileceğini belirtmişlerdir. Yaratıcı düşünme becerileri; *akıcılık*, *esneklik*, *özgünlük* ve *detaylandırma* olmak üzere dört temel boyutu ile ele alınmıştır (Fisher, 2005: s. 35-38; Gartenhaus, 2000: s. 18-19):

Akıcılık: Olanak, fikir ya da sonuçların oransız miktarda üretilmesi ve ihtiyaç duyulduğunda depolanan bilgileri kullanmamızın kolaylığıyla ilgilidir. Zihnin

kullanımla geliştigi, kaynakları ne kadar uyarır ve zorlarsak bilgi işlem gücünün de o kadar fazla olacağı üzerinde durur. Akıcılık boyutunda temel varsayım şudur: Ne kadar fazla fikir üretilirse çözüm üretmek de o kadar akıcı olacaktır. Fikirlerin akıcılığını geliştirmek için kelime oyunları önemli bir araçtır.

Esneklik: Bir soruna yaklaşımı değiştirmek ve zihinsel engelleri aşmak için gereken bir beceridir. Esnek düşünme bir tür çeşitlilik geliştirme yeteneğidir. Bir sorun karşısında geçerli olmayan kural ve koşullara takılıp kalmak yaratıcılığın gerçekleşmesinde engel olmaktadır. Bu nedenle zihinde var olan kalıpları yıkmak ve özgür düşünebilmek, tek bir soruna pek çok yaklaşım yolu bulmak yaratıcılık için önemli bir boyuttur. Düşünmede esnekliği geliştirmek için farklı düşünmeyi sağlayan bulmaca etkinliklerinden yararlanılabilir. Esnek düşünme, bakış açılarında bir çeşitlilik geliştirme yeteneğidir.

Özgünlük: Yenilik veya orijinallik olarak da adlandırılmaktadır. Özgünlük bir soruna alışılmadık veya nadir bir çözüm getirmekle ilgilidir. Alışılmadık, benzersiz ya da yüksek derecede kişiselleşmiş fikirler üretme yeteneğidir. Yaratıcılık için önemli ve yapılmış hemen her yaratıcılık tanımında üzerinde durulan ortak bir kavramdır. Özgün düşünebilmeyi geliştirmek için nesnelere farklı ve ilginç başka kullanım alanlarını listeleme, gündelik bir nesneye başka eklemeler yapma, gelecek hakkında düşündürme etkinlikleri yapılabilir.

Detaylandırma (Düzenleme/ Ayrıntılama): Bir düşünceyi, durumu veya basit uyarıcıları daha karmaşık hale getirmek için eklemeler yapabilme yani zenginleştirme, düşünmeyi uzatma, bütün detaylara ayrıntılı bir şekilde yer verme, fikirleri genişletme, geliştirme ve süsleme yeteneği ile ilgilidir. Düşüncede detaylandırmayı geliştirebilmek için resimsel eklemeler yapma, konuşma balonları çizerek diyalog ekleme, seçilmiş kelimelerle hikaye yazma, tek şekilden farklı çizimler yapma, bir eşyayı geliştirme gibi çalışmalar yapılabilir.

1.1.4. Yararıcı Düşünmenin Geliştirilmesi

Uzun yıllar zeka ile yaratıcılığın doğrudan bir ilişkisi olduğuna ve sadece seçkin bir grubun bu özelliğe sahip olduğuna inanılmıştır. Zeka seviyesi yüksek insanların, yüksek yaratıcı performansa sahip olduklarına inanılmış ve zeka testlerinin sonuçlarının insanların yaratıcılık düzeylerini de ölçtüğü düşünülmüştür. Fakat yapılan çalışmalar sonucunda, yüksek zeka seviyesi ile yaratıcı performans seviyesi arasında neredeyse hiçbir korelasyon olmadığı görülmüştür (Guilford, 1967; Ülgen, 1990: s. 12-13). Bu durumda yaratıcılık için yüksek bir zeka seviyesine sahip olmanın gerekli olmadığı, belli bir zeka seviyesinin üstünde olan herkesin yaratıcı düşünme becerilerine sahip olabileceği söylenebilir.

Bugüne kadar yapılmış olan farklı çalışmalarda her bireyin yaratıcı özelliklere sahip olarak doğduğu kabul edilmiştir. Osborn, Parnes, Biondi ve Treffinger'in de içinde olduğu birçok araştırmacı; yaratıcılığın öğrenilebileceği ve zamanla geliştirilebileceği sonucuna varmıştır (Gartenhaus, 1997: s. 23). Bu nedenle yaratıcılığın doğuştan getirilen özelliklerle ilgili olduğu kadar; çevre koşulları, aile ortamı, uyaranlar ve eğitim ortamları gibi farklı değişkenlerden de etkilendiği söylenebilir (Temizkan, 2011: s. 197). Sonuç olarak yaratıcılığın doğru şekilde desteklendiğinde gelişebileceği gibi, baskılanmış ortamların da yaratıcılığı olumsuz yönde etkileyebileceği sonucuna varılabilir.

Yaratıcılığın oluştuğu çevre yaratıcılık için kaynak görevi görürken, yaratıcılığın baskılanması ya da pekiştirilmesinde de önemli rol oynar (Özaşkın ve Bacanak, 2016: s. 222). Aslan (1989), yaratıcı düşüncenin sağlıklı bir şekilde gelişebileceği ortamların üç farklı açıdan incelenebileceğini ileri sürmüştür: fiziksel, zihinsel ve duyuşal etmenler (Akt. Yanık, 2007: s. 15). Bireye etkileşimli ortamlar, zengin uyaranlar, anlamlı öğrenme çevreleri sağlamak yaratıcılığın gelişmesinde önemli fiziksel etmenlerdir. Özgür düşünmeyi destekleyen bir çevre sağlanması ise bireyin zihinsel olarak sınırları aşır, orijinal fikirlere ulaşabilmesi için önemlidir. Birey içinde bulunduğu çevreden etkilenerek kendi gelişimi sağlar. Bu nedenle yaratıcılık; psikolojik açıdan güvenli, bireyi sınırlandırmayan, içsel motivasyonlarını harekete geçiren, merak uyandıran çevrelerde gelişir. Bu özellikleri ise yaratıcılığın geliştiği

ortamlardaki duygusal etmenler olarak ele alabiliriz (Tezci ve Gürol; 2003; Yanık,2007; Karabey ve Yürümezoğlu, 2015; Özaşkın ve Bacanak, 2016).

1.1.5. Yaratıcı Düşünme ve Eğitim

Yaratıcılığın doğuştan her bireyde bulunduğunu ortaya koyan çalışmalar sonucunda eğitim sistemlerinde de kabul gören bir görüş ortaya çıkmıştır: Yaratıcılık öğrenilen ve geliştirilebilen bir beceridir. (Guilford, 1950; Torrance, 1995; Ülgen, 1990; Özyaprak, 2016; Karakuş, 2001; Ünveren, 2020; Yeşilyurt, 2020). Bu kabul doğrultusunda eğitimin temel işlevi; toplumun talepleri, artan teknolojik ve sosyal değişim oranı doğrultusunda ihtiyaç duyulan insan modelinin yetiştirilmesine katkı sağlamak; yaratıcı düşünme yeteneklerinin değerlendirilmesi ve geliştirilmesiyle ilgilenmek ve bireylerin işleyen zihinlerinin gelişimine olanak sağlamak olmalıdır. (Ryans ve Torrance, 1962: s. 448). Ayrıca Guilford'un 1950'de, eğitimde yaratıcılık üzerine daha fazla çalışılması gerektiğini ifade etmesinden sonra da bu alandaki çalışmalar giderek artmış ve önem kazanmıştır.

Guilford'a göre yaratıcı bir eylemin öğrenme örneği olduğunu söylemek doğrudur. Çünkü yaratıcılık, bir uyarılma veya tepkiye bağlı davranışta bir değişikliği temsil eder. Bu nedenle yaratıcılık ve yaratıcı düşünme becerilerinin, kapsamlı bir öğrenme teorisi ile hem iç görüyü hem de yaratıcı etkinliği hesaba katarak çeşitli eğitim-öğretim faaliyetleriyle geliştirilebileceğini belirtmiştir. Ayrıca Guilford, pek çok çocuğun günlük davranışlarında açık yaratıcı potansiyel işaretleri gösterdiğinin; ne yazık ki bazılarının tanınmadıkları ve teşvik edilmedikleri için başarısız olduklarının da üzerinde durmuştur. Bu nedenle eğitimle yaratıcılığın geliştirilebileceği gibi doğru düzenlenmemiş eğitim-öğretim ortamlarının bu özellikleri olumsuz yönde etkileyebileceğinden bahsederek, eğitim ve yaratıcılık ilişkisine güçlü bir vurgu yapmıştır (Guilford, 1950; 1962).

Yaratıcı eğitim, becerikli ve kendine güvenen; kişisel, kişilerarası ve diğer türden sorunlarla yüzleşmeye hazır bireyler yetiştirmeyi hedefler (Guilford, 1967: s. 12). Bazı çalışmalarda yaratıcı düşünme potansiyelini geliştirmek için hazırlanan öğretim programlarının öğrencilere yaratıcılıklarını kullanma fırsatı verdiği, bu

öğrencilerin bireysel gelişimlerinde ve ürün ortaya koyma becerilerinde mükemmel sonuçlar ortaya çıkardığı belirtilmiştir (Kurudayıoğlu ve Çetin, 2015: s. 6). Bu sebeple okul içi faaliyetler, öğretmen tutumları, sınıf atmosferi, öğretim programları, çevresel uyaranlar, kullanılan materyaller, uygulama fırsatları, iraksak düşünme ve hayal gücünü destekleyen eğitim ortamları, kullanılan farklı öğretim yöntem ve teknikleri bireyin yaratıcı düşünme becerisinin gelişimi için önemli değişkenlerdir.

Yaratıcı nesiller yetiştirilmesinde eğitim kurumlarına büyük görevler düşmektedir. İlk olarak öğrenme ortamlarında farklılığın yasak olmadığı hissettirilmeli ve farklı fikirler desteklenmelidir. Bu durum öğrenciyi orijinal fikir ve ürünler ortaya çıkarmasında cesaretlendirecektir. Yaratıcılığın gelişebileceği doğru bir fiziksel ortam sağlanmalıdır. Çeşitli olanaklarla dolu kullanabileceği zengin materyaller sağlanmalı; bireysel çalışmaya ve grup projelerine imkan sunan, etkileşimi destekleyen sağlıklı bir sınıf ortamı oluşturulmalıdır. Öğrencilere yeterli sayıda deneme, uygulama, yanılma fırsatı ve yaratıcı süreci yaşamaları için gerekli zaman verilmelidir. Ayrıca risk almaya, farklı çözüm ve fikirler üretmeye teşvik edilerek öğrencilerde yaratıcı düşünmenin ortaya çıkmasına olanak sağlanmalıdır (Samurçay, 1983; Ömeroğlu, 1988; Ülgen, 1990; Tuzcuoğlu 1994; Yanık, 2007; Baykal, 2009).

Ayrıca literatür incelendiğinde öğrenme ortamlarında yaratıcı düşünmenin geliştirilmesi için çeşitli yöntem ve tekniklerin kullanımının da önemli olduğu üzerinde durulmaktadır. Bu yöntemlerden bazıları yaratıcı düşünmenin gelişmesine katkı sağlarken, bir kısmı ise sadece yaratıcı düşünmeyi geliştirme amacıyla geliştirilmiştir. Bu yöntemlerden bazıları şunlardır: beyin fırtınası, sessiz beyin fırtınası, SCAMPER tekniği, nitelik analizi, balık kılçığı, zihin haritası, çağrışım, altı şapkalı düşünme, sinektik, morfolojik analiz, analogik metot (Öztürk, 2004; Yanık, 2007; Özaşkın ve Bacanak, 2016; Özyaprak, 2016). Bu yöntem ve tekniklerin amacı öğrencilerin farklı açılardan bakma becerisi kazanıp alışılmışın dışına çıkabilmesini sağlamak ve karmaşık düşünme becerilerini geliştirerek yaratıcılıklarına katkı sağlamaktır.

Stenberg ve Lugan (1995), eğitim ortamlarında öğrencileri yaratıcı düşünceleri için cesaretlendirmek ve yaratıcılıklarını geliştirmek için, yaratıcılık yatırım teorilerine

dayalı sekiz ana başlık altında 25 farklı strateji önermiş ve bu stratejilerin kullanımının yaratıcılığı destekleyen bir eğitimin gerçekleşmesine yardımcı olacağını belirtmiştir (Akt. Fasko, 2001: s. 324):

Tablo 1. Stenberg ve Lugan Tarafından Önerilen Yaratıcılığı Geliştirmenin 25 Yolu

<i>Ön Koşullar</i>	
1. Yaratıcılığı Modellemek	
2. Öz Yeterlik İnşa Etmek	
<i>Temel Teknikler</i>	
3. Varsayımları Sorgulama	
4. Sorunları Tanımlama ve Yeniden Tanımlama	
5. Fikir Üretmeyi Teşvik Etmek	
6. Çapraz Fikir Üretimi	
<i>Öğretim İçin İpuçları</i>	
7. Yaratıcı Düşünmeye Zaman Ayırmak	
8. Yaratıcılığı Öğretmek ve Değerlendirmek	
9. Yaratıcı Fikirleri ve Ürünleri Ödüllendirmek	
<i>Engelleri Önlemek</i>	
10. Mantıklı Riskleri Teşvik Etmek	
11. Belirsizliği Tolere Etmek	
12. Hatalara İzin Vermek	
13. Engelleri Belirleme ve Aşma	
<i>Karmaşık Teknikler Ekleme</i>	
14. Öz Sorumluluğu Öğretmek	
15. Öz Düzenlemeyi Teşvik Etmek	
16. Memnuniyeti Geciktirmek	
<i>Rol Modellerini Kullanma</i>	
17. Yaratıcı Kişilerin Profillerini Kullanmak	
18. Yaratıcı İşbirliğini Teşvik Etmek	
19. Diğer Bakış Açılarını Hayal Etmek	
<i>Çevreyi Keşfetme</i>	
20. Çevresel Farkındalık	
21. Heyecan Bulmak	
22. Uyarıcı Ortamlar Aramak	
23. Güçlü Yönlere Oynamak	
<i>Uzun Vadeli Perspektif</i>	
24. Yaratıcı Bir Şekilde Büyümek	
25. Yaratıcılık İçin İnovasyon	

Yaratıcılık çalışmalarında alana önemli katkılar sağlayan Torrance, eğitimcilerle yaratıcı düşünmeyi geliştirmede rehberlik etmesi adına yaptığı çalışmada bir takım ilkeler ortaya koymuş ve bu ilkeleri ana hatlarıyla şu şekilde sıralamıştır (Torrance, 1995: s. 44):

1. Yaratıcı düşünmeye değer verin.
2. Çocukları çevresel uyaranlara karşı daha duyarlı hale getirin.
3. Nesnelerin ve fikirlerin manipülasyonunu teşvik edin.
4. Her fikri sistematik olarak nasıl test edeceğini öğretin.
5. Yeni fikirlere tolerans geliştirin.
6. Belirli bir modeli zorlamaktan kaçının.
7. Yaratıcı bir sınıf ortamı geliştirin.
8. Çocuklara yaratıcı düşüncelerine değer vermeyi öğretin.
9. Akran yaptırımlarından kaçınma becerilerini öğretin.
10. Yaratıcı süreç hakkında bilgi verin.
11. Başyapıtlara duyulan hayranlık duygusunu ortadan kaldırın.
12. Kendi kendine öğrenmeyi teşvik edin ve değerlendirin.
13. Rahatsız edici durumlar yaratın.
14. Yaratıcı düşünme için gereklilikler yaratın.
15. Aktif ve sessiz dönemler sağlayın.
16. Fikirleri geliştirmek için mevcut kaynakları hazırlayın.
17. Fikirler üzerinde çalışma alışkanlığını teşvik edin.
18. Sadece eleştiri değil, yapıcı eleştiri geliştirin.
19. Çeşitli alanlarda bilgi edinimini teşvik edin.
20. Maceracı ruha sahip öğretmenler yetiştirin.

1.1.6. İlkokulda Yaratıcı Düşünme

Bogoyavlenskaya, okul öncesi ve küçük yaşta çocukların yaratıcılıklarındaki değişimleri incelediği çalışmasında çocukların birinci sınıfa başlamasıyla performanslarında olumsuz bir değişim olduğunu; özellikle öğrencilerin iki ve üçüncü sınıflarda yaratıcılıklarında ciddi bir düşüş yaşandığını ortaya koymuştur (Bogoyavlenskaya, 2013; s. 360-361). Bu ve benzeri birçok çalışmada ilkokul dönemi çocuklarının yaratıcı düşünme becerilerindeki gelişme ve gerilemeler uzun süre gözlenmiş ve benzer sonuçlar elde edilmiştir. Araştırmacılar, bu çalışmalar sonucunda yaratıcı yeteneğin gelişiminde ilkokul yıllarının kritik olduğu konusunda genel bir fikir birliğine varmışlardır (Ryans ve Torrance, 1962: s. 460).

Torrance uzun yıllar yaptığı çalışmaların sonucunda yaratıcı düşünme becerilerinin doğrusal bir gelişme göstermediğini ortaya koymuştur. Yaratıcı düşünme becerisinde çeşitli yetenek alanları vardır; genel olarak bu yetenekler anaokulundan üçüncü sınıfa kadar artma eğilimindedir, üçüncü ve dördüncü sınıflar arasında belirgin bir düşüş gösterir ve görünüşe göre bazı çocuklar yaratıcılıklarını dördüncü sınıf düzeyinde feda ederler ve asla geri kazanamazlar (Torrance, 1995: s. 10). Bu nedenle ilkokul dönemi, çocuğun yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimi için önemli bir yere sahiptir.

Yaratıcı düşünme becerileri için okul yıllarının kritik bir öneme sahip olduğu; bu dönemin çocukların yaratıcı düşünme becerilerini geliştirip ileri taşıyabileceği gibi bu becerileri köreltip, potansiyellerini engelleyebileceği de yapılan çalışmalarda ve literatürde görülmektedir. Bu nedenle okul öncesi dönemden başlayarak ilkokul yıllarında da çocukların var olan potansiyellerinin geliştirilmesi, özellikle bu dönemde çocuklara bu becerilerini destekleyebilecek ortamlar ve uyaranlar sunulması ilkokul dönemi çocuğu için büyük önem taşımaktadır.

1.2. TÜRKÇE DERSİ

1.2.1. Türkçe Dersi Öğretim Programı

Türkçe Dersi Öğretim Programı'yla dersin amaçları, sınıf seviyelerine göre dört temel dil becerisi altında öğrencilere kazandırılacak kazanımlar ve işlenecek temalar, öğretmenler için uygulamada dikkat edilecek hususlar, sınıf seviyelerine göre ders kitaplarında kullanılacak metinlerin özellikleri, tür ve sayılarının belirlenmesi, ölçme ve değerlendirme yaklaşımında temel ilkeler belirlenerek eğitim ve öğretim faaliyetlerinin belli bir plan çerçevesinde gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır. Geçmişten günümüze kadar program, eğitim-öğretim alanındaki gelişmelere ve değişen ihtiyaçlara göre birçok kez düzenlenmiştir. Bu nedenle zaman zaman çeşitli geliştirme ve sadeleştirmeler yapılarak eğitim ihtiyaçlarına göre programın güncelliğini koruması sağlanmıştır.

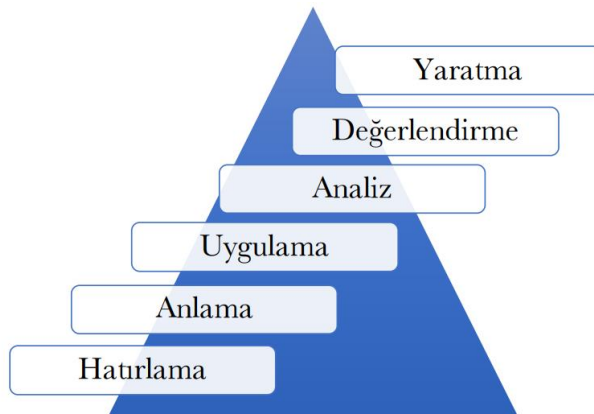
Türkçe Dersi Öğretim Programı'na bakıldığında, “öğrencilerin hayat boyu kullanabilecekleri dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma ile ilgili dil becerilerini ve zihinsel becerileri kazanmaları, bu becerileri kullanarak kendilerini bireysel ve sosyal yönden geliştirmeleri, etkili iletişim kurmaları, Türkçe sevgisiyle, istek duyarak okuma ve yazma alışkanlığı edinmelerini sağlayacak şekilde bilgi, beceri ve değerleri içeren bir bütünlük içinde yapılandırıldığı” görülmektedir (MEB, 2019). Program, dil becerilerinin ve yeterliliklerinin geliştirilmesini; diğer alanlardaki tüm becerilerin kazanılması ve geliştirilmesinde ön koşul olarak ele almaktadır. Programda kazanımların yapısı ve hiyerarşisine bakıldığında, dört temel dil becerisinin (dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma) yanı sıra üst düzey bilişsel becerileri de geliştirmeye yönelik kazanımların sınıf seviyesiyle orantılı olarak artan bir yoğunlukta yer aldığı görülmektedir.

Türkçe Dersi Öğretim Program'ı farklı disiplin alanlarındaki kavramların belirli temalar etrafında ilişkilendirilerek işlenmesine olanak sağlayan tematik yaklaşım esas alınarak planlanmıştır. Programda her sınıf düzeyinde -üçü zorunlu, kalanı belirlenen diğer temalardan seçmeli olmak üzere- sekiz tema işlenmesi öngörülmüştür. “Erdemler”, “Millî Kültürümüz”, “Millî Mücadele ve Atatürk” temaları zorunlu

temalar olarak belirlenmiş; kalan temaların seçimi kitap yazarlarına bırakılmıştır (MEB, 2019). Programın bu şekilde tematik yaklaşıma göre planlanması öğrencinin, farklı disiplinler arasında ilişki kurarak değişik bakış açıları kazanmasına; bilginin daha anlamlı ve kalıcı olmasına fırsat sağlamaktadır.

1.2.2. Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Yaratıcı Düşünme

Yaratıcılık eğitimi üzerine çalışmaların artmasıyla, yaratıcılık öğretim programlarında yer almaya başlamıştır. Şimdiye kadar ülkemizde ve çeşitli ülkelerde eğitimin amaçlarının ve öğretim programlarının yapısının belirlenmesinde, Bloom ve arkadaşları (1956) tarafından bilişsel alanın sınıflandırılması için oluşturulmuş olan Bilişsel Alan Taksonomisi kullanılmıştır (Akt. Bümen, 2006: s. 3). Piramit şeklinde kurgulanan bu taksonominin ilk halinde en alt bilişsel basamaktan en üst bilişsel basamağa doğru bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme şeklinde bir sınıflama yapılmıştır. Fakat zamanla, dünyadaki gelişmelerin ve çağdaş bilgilerin bu taksonomiyle birleştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle orijinal taksonomideki sentez basamağının yeri değerlendirme basamağı ile değiştirilmiş, en üst düzey bilişsel basamak ise yaratıcı düşünme becerisi üzerine yapılan çalışmaların artması ve öneminin vurgulanması bakımından “üretmek-yaratmak” olarak yeniden adlandırılmıştır. Yenilenmiş olan taksonomide bilişsel basamaklar şu şekilde yer almaktadır: hatırlama, anlama, uygulama, analiz etme, değerlendirme, üretme-yaratma (Bümen, 2006; Yeşilyurt, 2020).

Şekil 1. Yenilenmiş Bloom Taksonomisi (Akarsu, 2018: s. 29)

Yenilenen taksonomiye göre en üst bilişsel düzey yaratmadır ve yaratıcı düşünme insanın ulaşabileceği en yüksek düşünme becerisi olarak ele alınmaktadır (Akarsu, 2018: s. 30). Eğitimin amaçlarının düzenlenmesi ve programların hazırlanmasında faydalanılan bu taksonomiden yola çıkarak, yaratıcı düşünen bireyler yetiştirilmesinin eğitim programlarının temel hedeflerinden biri olduğu söylenebilir.

Millî Eğitim Bakanlığının araştırma ve geliştirme birimi olan Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı tarafından gerçekleştirilen MEB 21. Yüzyıl Öğrenci Profili Çalıştayında yaratıcılık ve yenilikçi düşünme ile bunlara açık olma durumu üzerinde özellikle durulmuştur. Çalıştayda 21. yüzyıl öğrenci özellikleri ve profili için:

- Yaratıcı, yeniliğe açık, farklılığa hoşgörülü, çeşitlendirici ve üretici olabilmeli
- Fark oluşturabilmeli ve yaratıcı düşünme becerilerine sahip olabilmeli
- Yaratıcı düşünebilmeli

değerlendirmelerinde bulunulmuştur. Bu amaçla öğrencilere eleştirel, sorgulayıcı, analitik ve yaratıcı düşünme becerileri kazandırılması; öğrencilerin mevcut potansiyellerini kullanmalarının yanında, yaratıcı düşünme ve hayal güçlerini etkin kılacak bir eğitim verilmesi gerektiğinden bahsedilmiştir (Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı [EARGED], 2011). Öğretim programları ve gerçekleştirilen eğitim uygulamalarının, çalıştayda özellikle üzerinde durulan, yaratıcı düşünme becerisini geliştirici özellikler göstermesi bu açıdan önem arz etmektedir.

Ülkemizde öğretim programları, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun ikinci maddesinde ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ile Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri esas alınarak hazırlanmıştır (MEB, 2019: s. 3). Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçlarının belirtildiği ilk bölümde: "Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek." maddesi bulunmaktadır (Millî Eğitim Temel Kanunu, 1973). Bahsi geçen maddede de eğitimin işlevlerinden birinin, yaratıcı bireyler yetiştirmek olduğu üzerinde durulmuştur.

İlkokullarda bulunan derslere yönelik programlar incelendiğinde, tümünün öğrencilerde yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmeyi amaçladığı görülmektedir ve bunlar arasında en önemli derslerden biri de Türkçe dersi (Temizkan, 2011: s. 200). Ayrıca Türkçe dersinin disiplinlerarasılığa uygun şekilde planlanması da yaratıcı düşünebilen bireyler yetiştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Kanatlı ve Çekici, 2013: s. 229). Bu durum öğretim programında da vurgulanmaktadır.

Uygulanmasına 2019 yılından itibaren başlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları karşısında bireylerden beklenen rollerin doğrudan etkilendiği; bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bireylerin yetiştirilmesini; bu amaç doğrultusunda üst bilişsel becerilerin kullanımına yönlendiren, anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi sağlayan, sağlam ve önceki öğrenmelerle ilişkilendirilmiş, diğer disiplinlerle ve günlük hayatla değerler, beceriler ve yetkinlikler çevresinde bütünleşmiş bir öğretim programı toplamı oluşturulduğundan bahsedilmektedir (MEB, 2019). Bu doğrultuda öğretim programlarında Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde (TYÇ) öğrencilere kazandırması hedeflenen sekiz anahtar yetkinlik belirlenmiştir:

1. Ana dilde iletişim
2. Yabancı dillerde iletişim
3. Matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler
4. Dijital yetkinlik
5. Öğrenmeyi öğrenme
6. Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler
7. İnisiyatif alma ve girişimcilik
8. Kültürel farkındalık ve ifade (MEB, 2019: s. 5).

Yukarıda sıralanan sekiz anahtar yetkinlik, temelde üst bilişsel becerilere sahip bireyler yetiştirilmesine ayrı ayrı katkıda bulunmasının yanı sıra iki anahtar yetkinlik altında yaratıcılık ve yaratıcı düşünme durumuna doğrudan yer verilmiştir. İnisiyatif

alma ve girişimcilik, düşünceyi eyleme geçirme becerisini ifade eder. Bu anahtar yetkinlik; yaratıcılık, yenilik ve risk alma becerilerinin kazandırılmasını ve hedefe ulaşmak için planlama yapma ve proje yönetme yeteneğini içerir. Kültürel farkındalık ve ifade yetkinliği ise görüş, deneyim ve duyguların çeşitli kitle iletişim araçları aracılığıyla yaratıcı bir şekilde ifade edilmesi üzerinde durmaktadır (MEB, 2019: s. 5).

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın özel amaçlarına bakıldığında kazanımların yapısı ve hiyerarşisinin birinci sınıftan başlayarak öğrencilerde, temel dil becerilerinin yanı sıra üst düzey bilişsel becerileri geliştirecek şekilde düzenlendiği ifade edilmektedir. Program çerçevesinde kazandırılması ve geliştirilmesi hedeflenen bu becerilerden, özellikle yaratıcı düşünebilen bireyler yetiştirilmesine katkı sağlayacak olanlar şu şekilde sıralanabilir:

- Öğrencilerin söz varlığı zenginleştirilerek; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirilmelerinin sağlanması,
- Öğrencilerin bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesinin sağlanması,
- Öğrencilerin bilgiye erişme, bilgiyi düzenleme, sorgulama, kullanma ve üretme becerilerinin geliştirilmesi,
- Öğrencilerin okuduğunu anlayarak eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme ve sorgulamalarının sağlanması (MEB, 2019: s. 8).

1.2.3. Türkçe Çalışma Kitabı Etkinlikleri ve Yaratıcı Düşünme

Türkçe dersi, dil öğretiminin doğrusal bir faaliyet olmaması nedeniyle çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerinin bir arada kullanılmasına uygun yapıdadır. Türkçe öğretimi öğrencilerde; dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma olmak üzere dört temel dil becerisinin geliştirilebilmesi sürecini kapsar ve beceriler uygulamalar yoluyla geliştirilebilir. Bu nedenle eğitim-öğretim sürecinde, öğrencinin aktif olarak katılabileceği çeşitli uygulama, etkinlik ve çalışmalara yer verilmesi gerekmektedir. Bu durum çalışma kitaplarını, programda belirtilen kazanımlar doğrultusunda öğrencilere uygulama fırsatı sağlayan önemli bir öğretim materyali olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Ders kitaplarında temalar altında metin ve etkinliklerin bulunmasının yanı sıra programda belirtilen kazanımlara yönelik olarak bilgi vermeyi amaçlayan bölümler bulunurken; çalışma kitaplarında öğrencilerin öğrendiklerini uygulayabilecekleri metin, etkinlik ve çalışmalardan oluşan ve öğrencinin aktif olduğu bir yapı oluşturulmuştur. Ders ve çalışma kitapları öğrenci ve öğretmenler tarafından kolay ulaşılabilir olması, programda belirtilen kazanımlar doğrultusunda uygulama ve etkinlikleri içermesi sebebiyle sınıf içi ve dışı çalışmalarda en çok tercih edilen öğretim materyallerinin başında gelir. Bu nedenle kitaplarda bulunan etkinliklerin programın ve eğitimin genel amaçlarından biri olan yaratıcı düşünme becerisinin geliştirilmesine de yönelik olması beklenmektedir.

1.3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Erdoğan (2014), 2011-2012 eğitim ve öğretim yılı ilkököl Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinlikleri yaratıcı düşünme becerisi açısından incelediği çalışmada; etkinlikleri akıcılık, esneklik ve orijinallik olmak üzere üç ölçüte göre değerlendirmiş ve kitapta bulunan etkinlikleri çeşitlerine göre sınıflandırmıştır. Çalışma sonucunda 1, 3 ve 4. sınıfta çalışma kitaplarında bulunan etkinliklerin yarısına yakınının yaratıcı düşünme becerilerine yönelik olduğu, ikinci sınıf çalışma kitaplarında bu beceriye yönelik etkinlik oranının düşük olmasına rağmen etkinlik çeşidinin fazla olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca çalışma kitaplarına yönelik öğretmen görüşleri de alınmış ve öğretmenlerin yarısından fazlası kitapların yaratıcı düşünme becerisine yönelik olmasına dair olumlu görüşler ortaya koymuştur.

Ulum (2017) Türkçe ders ve çalışma kitaplarında bulunan etkinlikleri yenilenmiş Bloom taksonomisine göre incelediği tez çalışmasında; 2016-2017 eğitim ve öğretim yılında kullanılan ilkököl 2, 3 ve 4. sınıf düzeyinde kitaplardaki etkinlikleri bilişsel beceri boyutlarına göre ele almıştır. Bu çalışma sonucunda, Türkçe ders ve çalışma kitaplarında bulunan etkinliklerin çoğunlukla alt düzey bilişsel becerilere (bilgi, kavrama, uygulama) yönelik olduğu ve öğrencileri ezbere yönlendirdiği; üst düzey bilişsel becerilere (çözümleme, değerlendirme ve yaratma) yönelik etkinliklerin ise sayısının çok az olduğu ve yeterli olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Şahin (2008), 2007-2008 eğitim ve öğretim yılında kullanılan ilköğretim birinci sınıf ders, çalışma ve öğretmen kılavuz kitaplarına yönelik öğretmen görüşleri üzerine bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmaya birinci sınıf okutan 62 öğretmen katılmış ve öğretmen görüşlerinin toplanması için hazırlanan likert tipi ankette; öğretmenler belirli değerlendirme ölçütlerine “Evet”, “Kısmen” ve “Hayır” şeklinde görüş belirtmişlerdir. Ankette, kitaptaki konuların öğrencileri bağımsız ve yaratıcı düşünmeye yöneltecek şekilde işlendiği maddesine öğretmenlerin yarısına yakını (%51,6) “Evet” olarak görüş belirtmiş ve bu çalışma sonucunda öğretmenlerin ders kitapları ile ilgili çoğunlukla olumlu düşüncelere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ünveren (2020) çalışmasında, 2018-2019 eğitim ve öğretim yılı 5. sınıf Türkçe ders kitabı ve kazanımlarını yaratıcı düşünme bağlamında hayal kurma becerisine yönelik olma durumuna göre incelemiştir. Bu çalışma sonucunda öğretim programının beceri alanlarıyla ilgili kazanımlarından ve ders kitabı etkinliklerinden bazılarının; öğrencilerin yaratıcılıklarını destekleyici, hayal dünyalarını zenginleştirici ve hayal gücü eğitimi verilmesine imkan sağlayıcı zenginlikte olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırmacı yine de öğrencilerde hayal gücünün zenginleştirilmesi için sadece bu kaynaklardan yararlanmanın yeterli olmadığı ve dersin farklı kaynaklardan da yararlanarak zenginleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Ana dil ders kitapları üzerine bir başka çalışma ise Aslan (2011) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada Türkiye ve Fransa'nın ana dili ders kitapları, üst düzey düşünme becerilerine göre incelenmiştir. Araştırmacı çalışmanın amacı doğrultusunda kitaplarda bulunan metinlerin anlaşılmasına yönelik soruları karşılaştırmalı olarak incelemiş; soruları üst düzey düşünme becerilerinin sınıflandırıldığı Haladyna taksonomisine göre anlama, problem çözme, eleştirel düşünme ve yaratıcılık olmak üzere dört alt kategoride sınıflandırmıştır. Ayrıca bu kategorilerden herhangi birine uymayan fakat öğrencilerin günlük yaşamları ile ilgili olan sorular araştırmacı tarafından, *herhangi bir kategori* başlığı altında incelenmiştir. Her iki ülkenin ders kitaplarında da anlama düzeyinde soruların diğer kategorilere göre benzer oranda ve daha fazla yer aldığı, problem çözme becerisine yönelik soruların eşit oranlarda ve çok az bulunduğu sonuçları elde edilmiştir. Ayrıca çalışmada, yaratıcılık becerisinin geliştirilmesine yönelik soruların Fransızca ders kitaplarında

yeterli ve işlevsel olarak yer almasına rağmen Türkçe ders kitaplarında sayıca çok az bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum araştırmacı tarafından da büyük bir eksiklik olarak nitelendirilmiştir.

M. Bal (2018) yaptığı bir çalışmada 2017 yılı Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan 5. Sınıf kazanımlarını, ders kitabında bulunan metinleri ve etkinlikleri 21. yüzyıl becerileri açısından ele almıştır. Bu amaçla 69 kazanım, 40 metin ve 248 etkinlik incelenmiş ve bunlardan iki kazanım, iki metin ve otuz etkinliğin yaratıcılık ve yenilenme becerisine yönelik olduğu görülmüştür. Çalışma sonucunda, öğretim programında her ne kadar 21. yüzyıl becerileri öne çıkarılsa da kazanım boyutunda yeterli derecede yer verilmediği; çalışmanın ders kitabı boyutunda sonuçlarına bakıldığında ise kitaptaki metinlerden yarısının, etkinliklerin ise yaklaşık dörtte birinin 21. Yüzyıl becerilerine yönelik olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. 21. Yüzyıl becerilerinin programda öne çıkarılmasına rağmen öğretim süreciyle yeteri kadar ilişkilendirilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Gültekin (2019) tez çalışmasında, 2017-2018 eğitim ve öğretim yılında kullanılan ortaokul düzeyinde Türkçe çalışma kitaplarını 21. yüzyıl becerilerine göre incelemiştir. Bu amaçla çalışma kitaplarını; 21. yüzyıl becerilerinin bilişsel, duyuşsal ve sosyokültürel boyutlarına göre ele almıştır. Çalışmanın bilişsel boyutlarına göre sonuçlarına bakıldığında; çalışma kitaplarında bilişsel alan becerilerinin alt boyutlarından bilme ve hatırlama düzeyindeki etkinliklerin, üst düzey bilişsel beceri gerektiren etkinliklere göre daha fazla yer aldığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca çalışma kitaplarında yaratıcı düşünme becerilerine yönelik etkinliklerin bulunmasına rağmen sayıca oldukça yetersiz olduğu da çalışmanın sonuçlarından biridir.

Çakmak (2010), 2005 yılı Türkçe Öğretim Programı'nın (1-5. Sınıflar) öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmeye etkisine yönelik öğretmen görüşleri üzerine bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmaya toplam 265 öğretmen katılmıştır. Çalışma sonucunda öğretmenlerin çoğu; programda bulunan kazanımları öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimi açısından olumlu bulmuş olmasına rağmen, etkinliklerin yöntem ve teknikler açısından az ve ders kitaplarında bulunan metinlerin yaratıcı düşünmeyi geliştirme açısından yetersiz olduğu yönünde fikir belirtmişlerdir.

B. Bal (2014), Türkçe Öğretim Programlarında içerik ve kazanımların yaratıcı düşünme becerisine yönelik olma durumlarını incelemiştir. Bu amaçla 2005 yılı Türkçe Dersi (1-5. Sınıflar) ve 2006 yılı Türkçe Dersi (6-8. Sınıflar) Öğretim Programlarını incelemiştir. Çalışmada programın 1-5. sınıflar açısından sonuçlarına bakıldığında yaratıcı düşünme becerisine yönelik kazanımların; birinci sınıflarda hiç bulunmadığı, iki ve üçüncü sınıf seviyesinde az sayıda yer verildiği, dört ve beşinci sınıf seviyelerinde ise daha çok yer verildiği görülmüştür. Yaratıcı düşünme becerisine yönelik kazanımlarla ilgili genel olarak ikinci sınıftan itibaren yoğunlaşmaya başladığı, üçüncü sınıf seviyesinde bu becerilerin geliştirilmesine önem verildiği, dört ve beşinci sınıflarda ise öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini kazanarak bunu günlük hayatta kullanmalarına fırsat sağlayacak şekilde yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın ortaokullar için sonuçlarına bakıldığında ise yaratıcı düşünme becerisine yönelik kazanımların yeterli sayı ve nitelikte olduğu görülmüştür.

Kapanadze (2019), 2018 yılı Türkçe Öğretim Programı'nda bulunan 1-8. sınıflara ait ortak kazanımları üst düzey düşünme becerileri (eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, yansıtıcı düşünme, analitik düşünme, metabilşsel düşünme, lateral düşünme) açısından incelemiştir. Çalışma sonucunda üst düzey düşünme becerilerinin kazanımlara eşit şekilde dağılmadığı, kazanımlarda eleştirel ve analitik düşünme ile yaratıcı düşünme becerilerinin –özellikle dinleme etkinliklerinde- öne çıktığı sonucuna ulaşılmıştır.

Söylemez (2018), 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda bulunan dört temel dil becerisi altındaki kazanımları üst düzey düşünme becerileri açısından incelemiştir. Çalışma ortaokul seviyesine yönelik yapılmış olmasına rağmen dördüncü sınıf kazanımları da eklenmiş, ilkokul ve ortaokul arasındaki bütünlük durumuna bakılmıştır. Kazanımlar eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, yansıtıcı düşünme ve problem çözme becerilerine göre kodlanmıştır. Çalışma sonucunda programın eleştirel ve yansıtıcı düşünme becerileri açısından zengin bir içeriğe sahip olmasına rağmen yaratıcı düşünme ile ilgili kazanımların az, problem çözme ile ilgili kazanımların ise çok az olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Wang (2012), okuma ve yazma uygulamaları ile yaratıcılık arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla üniversite öğrencileriyle bir çalışma yapmıştır. Belli bir süre okuma ve yazma dersi alan öğrencilere, bu süre sonunda okuma yazmaya yönelik tutumlarını da kapsayan beşli likert tipi bir anket ve her öğrenciye yaratıcılıklarını ölçmek amacıyla Yetişkinler İçin Kısaltılmış Torrance Testi uygulanmıştır. Çalışma sonucunda okuma yazmaya daha fazla zaman ayıran öğrencilerin yaratıcılık testinde anlamlı derecede daha iyi performans gösterdikleri, özellikle detaylandırma boyutundaki puanların okuma yazmaya yönelik tutum ve harcanan zaman miktarı ile önemli ölçüde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırmanın modeli, veri kaynağı, araştırmada kullanılan veri toplama aracı ve elde edilen verilerin analizi ile ilgili bilgiler paylaşılmıştır.

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

İlkokul Türkçe çalışma kitaplarında bulunan etkinliklerin yaratıcı düşünme becerileri açısından incelendiği bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Creswell (2007) durum çalışmasını araştırmacının sınırlandırılmış bir veya birkaç durumu gözlemlerle, ses/görüntü kayıtlarıyla, yazılı kaynak veya dokümanlarla derinlemesine incelediği; tematik tanımlamalar yapılmasına olanak sağlayan nitel bir araştırma yaklaşımı olarak tanımlamıştır (Akt. Subaşı ve Okumuş, 2017: s. 420). Durum çalışması, bütüncül ve derinlemesine incelemelerin gerektiği durumlarda, karmaşık konuların anlaşılmasına ve keşfedilmesine olanak sağlar (Odabaşı vd 2017: s. 71).

2.2. VERİ KAYNAĞI

Milli Eğitim Bakanlığı her sınıf seviyesinde iki tane olmak üzere toplam sekiz tane Türkçe çalışma kitabını, 1-4. sınıflarda destek kitap olarak 2020-2021 eğitim ve öğretim yılında kullanıma sunmuştur. Bu araştırmada, her sınıf seviyesinde bir çalışma kitabı olmak üzere toplam dört kitapta yer alan etkinlikler incelenmiştir. Bu kitaplara Eğitim Bilişim Ağı üzerinden erişilmiştir. Birinci sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan ilk dört tema ilk okuma yazma öğretimi amacıyla hazırlandığı için araştırmaya dahil edilmemiştir. Ayrıca 3 ve 4. sınıf Türkçe çalışma kitaplarında ayrı bir bölüm olarak yer verilen ve "... Tema Çoktan Seçmeli Sorular" bölümünde yer alan çoktan seçmeli sorular, tek doğru cevaba yönlendirdiği için yaratıcı düşünme becerileri açısından değerlendirilmeye uygun bulunmamış ve araştırma kapsamına alınmamıştır.

Araştırma kapsamında Türkçe çalışma kitaplarında; birinci sınıfta 86, ikinci sınıfta 178, üçüncü sınıfta 222, dördüncü sınıfta 260 olmak üzere toplam 746 etkinlik yaratıcı düşünme becerileri açısından incelenmiştir.

2.3. VERİ TOPLAMA ARACI

Veri toplama aracı olarak bu araştırma için geliştirilen Ek 1'deki Etkinlik Değerlendirme Formu kullanılmıştır. Etkinlik değerlendirme formu; etkinliklerin yaratıcı düşünmenin akıcılık, esneklik, orijinallik ve detaylandırma olmak üzere dört boyutuna göre değerlendirilmesi amacıyla geliştirilmiştir. Formun geliştirilmesi aşamasında ilgili literatür incelenmiş (Şimşek ve Kıyıcı, 2010; Kyunghwa, 2015; Öztürk ve Çam, 2015; Özyaprak, 2016; Copley, 2018; Hadar ve Tirosh, 2019; May, 2020; Sukotjo vd 2020; Yeşilyurt, 2020); yaratıcılığın dört boyutu ve bu boyutlara yönelik maddeleri içeren taslak bir form oluşturulmuştur. Hazırlanan taslak form kapsam ve ifade yönünden değerlendirilmesi amacıyla yaratıcılık alanında çalışan iki öğretim üyesi, sınıf öğretmenliği alanında çalışan bir öğretim üyesi, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Bilim ve Sanat Merkezlerinde görev alan ve aynı zamanda ilkökul eğitimi alanında çalışan bir doktoralı alan uzmanı olmak üzere dört ayrı alan uzmanının görüşüne yollanmıştır.

Formun kapsam geçerliliğinin sağlanması amacıyla alınan uzman görüş ve önerileri doğrultusunda düzeltmeler yapılmıştır. Akıcılık boyutuna yönelik “Etkinlik çocukların empati kurmasına (başka biri gibi düşünmelerine) yardım eder.” şeklinde oluşturulan madde, “Etkinlik çocukların farklı karaktermiş gibi bakış açısı sunmasına yardım eder.” şeklinde düzeltilmiştir. Yaratıcı düşünmenin esneklik boyutuna “Etkinlik çocukların beklenmedik olay ve durumlara uyum sağlayarak yeni ve uygun sorun çözme stratejileri geliştirebilmelerine fırsat tanır.” maddesi eklenmiştir. Orijinallik boyutuna yönelik “Etkinlik çocukların farklı fikirlerle doğaçlama yapmasına fırsat tanır.” maddesi, “Etkinlik çocukların farklı fikirleri birleştirerek yeni bir fikir oluşturmasına fırsat tanır.” şeklinde düzenlenmiştir. Detaylandırma boyutuna yönelik “Etkinlik çocukların hayallerini uygulamaya dönüştürmesine yardım eder.” şeklinde ifade edilen madde, “Etkinlik çocukların hayallerini detaylandırarak çizim ya da öyküleştirme aracılığıyla başkalarına aktarmasına destek olur.” şeklinde

düzeltilmiştir. Yapılan düzenlemeler sonrasında deneme uygulamaları yapılmış ve forma son hali verilmiştir.

Etkinlik Değerlendirme Formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm etkinliğin akıcı, esnek, orijinal ya da detaylandırma boyutuna yönelik olup olmadığının anlaşılması amacıyla her boyuta yönelik ilgili alt maddeleri içermektedir. Bu bölümde her bir etkinlik için uygun olduğu alt madde/maddeler işaretlenmiştir. İkinci bölüm etkinliğin yaratıcı etkinlik ve yaratıcılık içermeyen etkinlik olarak değerlendirildiği bölümdür. Etkinlik bir ya da birden fazla yaratıcılık alt boyutunu içeriyorsa yaratıcı etkinlik, hiçbir yaratıcılık alt boyutunu içermiyorsa yaratıcılık içermeyen etkinlik olarak işaretlenmiştir. Etkinlik Değerlendirme Formu'nun uygulama aşamasında araştırmanın amaçlarına yönelik olarak etkinliğin sınıf seviyesi, tema ve çalışma türü bilgilerinin yer aldığı üçüncü bir bölüm eklenerek Ek 2'deki form oluşturulmuştur. Üçüncü bölümde yer alan bu bilgilerden daha sonra etkinlik kodları oluşturulmasında da faydalanılmıştır.

2.4. VERİ ANALİZİ

Bu çalışmada Türkçe çalışma kitaplarında bulunan etkinliklerin yaratıcı düşünme becerilerine göre incelenmesi amacıyla, verilerin analizinde doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, belge niteliği taşıyan materyallerin içeriğinin dikkatle ve sistematik bir şekilde analiz edilerek değerlendirilmesinde kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Kıral, 2020: s. 173). Bu yöntemle verileri derinlemesine incelemek ve elde edilen verileri detaylı bir şekilde yorumlamak amaçlanmıştır. Toplanan veriler ise benzer yapıları kategoriler altında sınıflandırarak fenomenleri tanımlamanın ve ölçmenin, sistematik ve objektif bir yolu olan (Elo ve Kyngäs, 2008: s. 108); içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Elde edilen veriler, araştırmanın alt amaçları doğrultusunda yüzde ve frekans değerlerine dönüştürülerek paylaşılmıştır.

Araştırma kapsamında incelenen her etkinlik için ayrı etkinlik kodları oluşturulmuştur. Etkinlik kodları; etkinliğin bulunduğu sınıf seviyesi, tema ve çalışma türünün ilk harfleri ve kitapta kullanılan sıra numaraları kullanılarak oluşturulmuştur.

Etkinlik kodları oluşturulurken kullanılan kısaltmalar şu şekildedir: sınıf için “S”, tema için “T”, metin için “M”, hazırlık için “H”, etkinlik için “E”, tema değerlendirme için “TD”. Örneğin “1S.7T.2M.6E” olarak kodlanan etkinlik, birinci sınıf çalışma kitabının yedinci temasında bulunan ikinci metnin altıncı etkinliğidir. Etkinlik Değerlendirme Formu kullanılarak yapılan değerlendirmeler sırasında birden fazla beceri gerektiren ve kitap genelinde farklı örnek teşkil eden etkinlikler ise ayrıca seçilerek, her sınıf seviyesinde örnekleri etkinlik kodlarıyla paylaşılmıştır.

Verilerin analizinde kodlayıcı güvenilirliğinin sağlanabilmesi amacıyla kodlayıcılar arası ve tek kodlayıcı güvenilirliğine bakılmıştır. Kodlayıcı güvenilirliği Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen “Güvenirlilik = $[\text{Görüş Birliği} / (\text{Görüş Ayrılığı} + \text{Görüş Birliği})] \times 100$ ” formülü kullanılarak hesaplanmıştır (Baltacı, 2017: s. 8). Güvenirliğin sağlanması amacıyla ilk olarak araştırmacı ve yaratıcılık alanında çalışan bir öğretim üyesi birbirlerinden bağımsız olarak, etkinliklerin %15’ini Etkinlik Değerlendirme Formu’na göre analiz etmiştir. İki kodlayıcı tarafından yapılan kodlamaların kodlayıcı güvenilirliği %96.42 olarak hesaplanmıştır. Farklı yapılan kodlamalar üzerine konuşularak fikir birliğine varılmış ve araştırmacı tarafından kodlamalara devam edilmiştir. Ayrıca tek kodlayıcı güvenilirliğinin hesaplanabilmesi amacıyla araştırmacı 14 gün arayla tekrar kodlama yapmış ve iki farklı zamanda yapılan kodlamalar arasındaki güvenirlilik %99.46 olarak hesaplanmıştır. Araştırmacı tarafından iki kodlama arasında görüş ayrılığı olan kodlamalar, araştırma genelinde benzer yapıların yerleştirildiği kodlara göre yeniden değerlendirilmiş ve son hali verilmiştir. Ayrıca araştırma sonuçlarının geçerliği ve güvenilirliğinin artırılması amacıyla bulgular bölümünde doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR

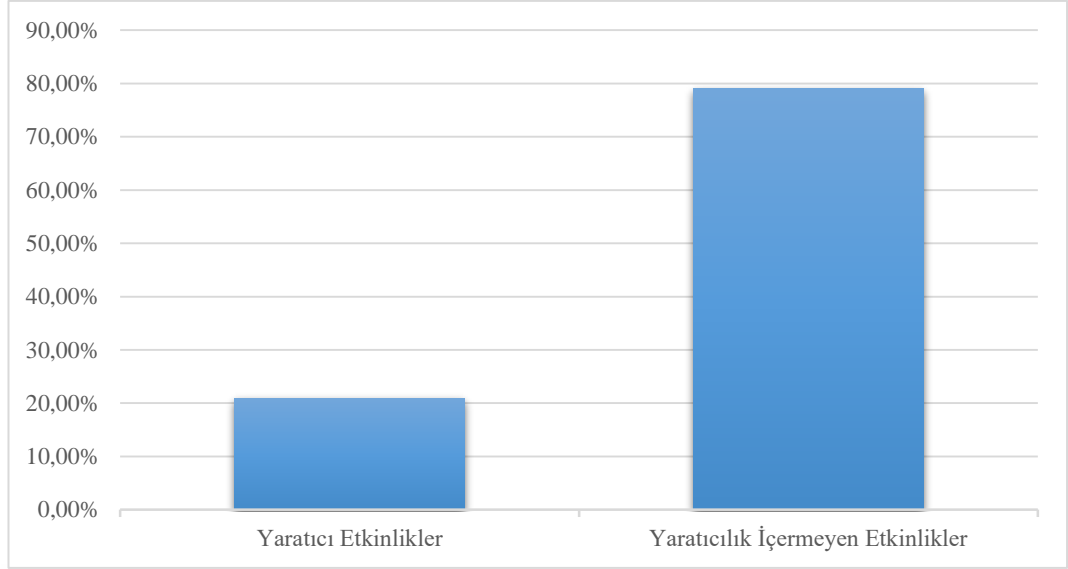
Araştırmanın bu bölümünde yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinliklerin; sınıf seviyesine, temalara, çalışma türlerine ve yaratıcı düşünme boyutlarına göre dağılımları her sınıf düzeyinde ayrı ayrı ele alınarak sunulmuştur.

3.1. BİRİNCİ SINIF TÜRKÇE ÇALIŞMA KİTABINA YÖNELİK BULGULAR

Birinci sınıf Türkçe çalışma kitabında ilk dört ünite ilk okuma yazma çalışmalarına yönelik olduğu için (bk. Ek 3) çalışma kapsamına alınmamış, kalan dört temada bulunan toplam 86 etkinlik “Etkinlik Değerlendirme Formu” kullanılarak yaratıcı düşünme becerileri açısından incelenmiştir. Form kullanılarak yapılan incelemeler sonucunda etkinlikler, yaratıcı etkinlik ve yaratıcılık içermeyen etkinlik olma durumlarına göre değerlendirilmiştir. Etkinliklerin incelenmesi aşamasında etkinliğin bulunduğu tema, çalışma türü ve yaratıcı düşünme boyutu değişkenleri de göz önünde bulundurularak veriler analiz edilmiştir.

Bu bölümde çalışma sonucunda elde edilen veriler; yaratıcı etkinliklerin genel dağılımı, temalara göre dağılımı, farklı çalışma türlerine göre dağılımı ve yaratıcı düşünme boyutlarına göre dağılımı olarak sırasıyla tablo ve grafiklerden yararlanarak verilmiştir.

Etkinliklerin yaratıcı düşünme becerileri açısından değerlendirilmesi sonucunda ulaşılan yaratıcı ve yaratıcılık içermeyen etkinliklerin genel dağılım grafiği Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2. 1. Sınıf Seviyesinde Yaratıcı ve Yaratıcılık İçermeyen Etkinliklerin Dağılımı

Şekil 2’de görüldüğü gibi incelenen etkinliklerin %20.93’ü yaratıcı etkinlik ($f=18$), %79.07’si ise yaratıcılık içermeyen etkinlik ($f=68$) olarak değerlendirilmiştir. Bu sınıf seviyesinde çoğunlukla yaratıcılık içermeyen etkinliklere yer verilmiş, yaratıcı etkinliğe yer verilme oranı ise oldukça düşük bir seviyede kalmıştır.

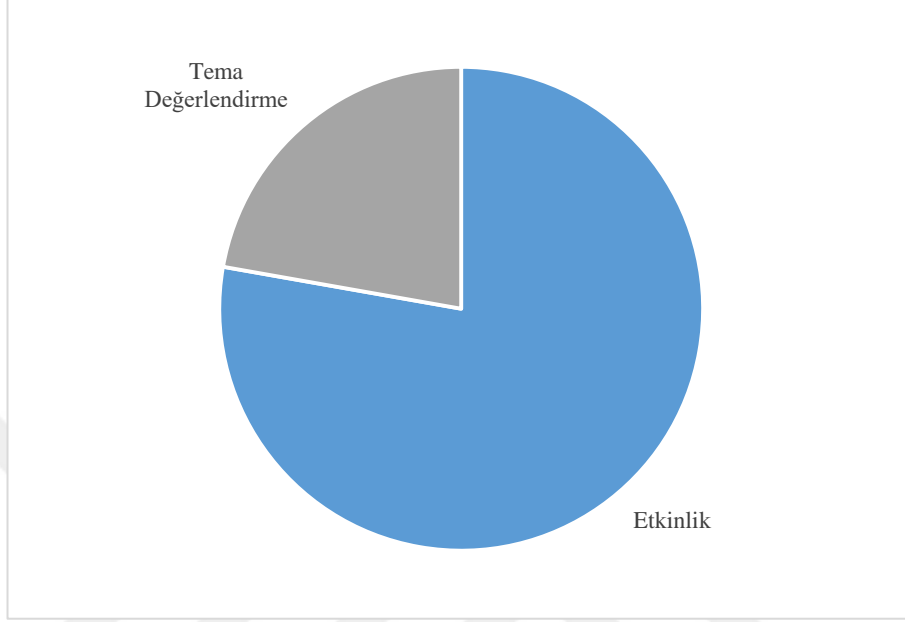
Birinci sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan yaratıcı etkinliklerin temalara göre yüzde ve frekans dağılımlarına bakılmış ve sonuçlar Tablo 2’de paylaşılmıştır.

Tablo 2. 1. Sınıf Seviyesinde Yaratıcı Etkinliklerin Temalara Dağılımı

Temalar	<i>f</i>	%
5. Tema	6	33.33
6. Tema	4	22.22
7. Tema	4	22.22
8. Tema	4	22.22
Toplam	18	100

Tablo 2’de görüldüğü üzere en fazla yaratıcı etkinliğe %33.33 ile 5. temada yer verilmiştir. Kalan üç temada ise %22.22 ile eşit oranlarda yaratıcı etkinlik yer almaktadır. Bu sonuçlara göre yaratıcı etkinliklerin 1. sınıf seviyesinde son dört temada benzer oranlarda dağılım gösterdiği söylenebilir.

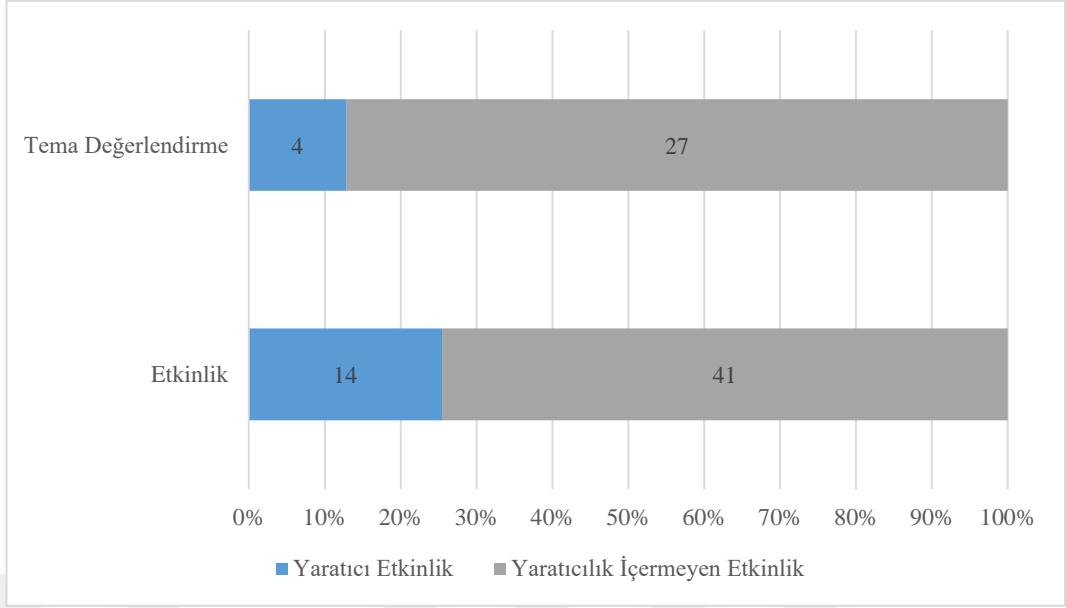
Birinci sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan yaratıcı etkinliklerin, etkinlik ve tema değerlendirme olmak üzere farklı çalışma türlerine göre dağılımlarına bakılmış ve sonuçlar Şekil 3'te verilen grafikte paylaşılmıştır.

Şekil 3. 1. Sınıf Seviyesinde Yaratıcı Etkinliklerin Farklı Çalışma Türlerine Göre Dağılımı

Şekil 3'te görüldüğü gibi 1. sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan toplam 18 yaratıcı etkinliğin etkinlik ve tema değerlendirme çalışmalarına göre genel dağılımına bakıldığında; %77.77 ile büyük bir çoğunluğunun etkinlik çalışma türünde, %22.22 ile de çok az bir kısmının tema değerlendirme çalışması türünde olduğu görülmektedir.

Birinci sınıf Türkçe çalışma kitabında yer alan etkinlik ve tema değerlendirme çalışmalarında, her çalışma türünün kendi içinde yaratıcı etkinliklere yer verme düzeyine bakılmış ve elde edilen sonuçlar Şekil 4'te paylaşılmıştır.

Şekil 4. 1. Sınıf Seviyesinde Farklı Çalışma Türlerinde Yaratıcı Etkinliklere Yer Verilme Düzeyleri

Şekil 4'te belirtildiği gibi etkinlik türü çalışmalarda %25.45 oranında yaratıcı etkinliğe yer verilirken, tema değerlendirme çalışmalarında %12.9 oranında yaratıcı etkinliğe yer verilmiştir. Etkinlik ve tema değerlendirme çalışmalarının ikisinde de yaratıcı etkinliklere yer verilme oranları oldukça düşüktür. Özellikle tema değerlendirme çalışmalarında yaratıcı etkinliklere çok kısıtlı sayıda yer verilmiştir.

Birinci sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan etkinliklerin; akıcılık, esneklik, orijinallik ve detaylandırma olmak üzere dört yaratıcı düşünme boyutuna ve bu boyutların alt maddelerine göre değerlendirilmeleri sonucu ulaşılan frekans ve yüzde değerleri Tablo 3'te paylaşılmıştır.

Tablo 3. 1. Sınıf Seviyesinde Etkinliklerin Yaratıcı Düşünme Boyutlarına Göre Değerlendirilmesi

Yaratıcı Düşünme Boyutları	Yaratıcı Düşünme Boyutları Alt Maddeler	Frekans (f)	Toplam Frekans (f)	Toplam Yüzde (%)
Akıcılık	Etkinlik çocuklara birden fazla fikir sunabilmeleri için fırsat tanır.	2	4	22.22
	Etkinlik çocuklara sayıca fazla ve farklı türde seçenek veya çözüm önerileri üretebilmeleri için fırsat tanır.	2		

Tablo 3 Devam. 1. Sınıf Seviyesinde Etkinliklerin Yaratıcı Düşünme Boyutlarına Göre Değerlendirilmesi

	Etkinlik çocukları alternatif yolları kullanmaya teşvik eder.	-		
	Etkinlik çocukların farklı karaktermiş gibi bakış açısı sunmasına yardım eder.	1		
Esneklik	Etkinlik çocukların alışılmadık roller üstlenmelerini sağlar.	-	1	5.56
	Etkinlik çocukların beklenmedik olay ve durumlara uyum sağlayarak yeni ve uygun sorun çözme stratejileri geliştirebilmelerine fırsat tanır.	-		
	Etkinlik çocukları farklı fikirleri olması için cesaretlendirir.	2		
	Etkinlik çocukların hayal kurmasına yardım eder.	2		
Orijinallik	Etkinlik çocukları sorunlara alışılmadık çözümler keşfetmeleri için cesaretlendirir.	-	6	33.33
	Etkinlik çocukların farklı fikirleri birleştirerek yeni bir fikir oluşturmasına fırsat tanır.	2		
	Etkinlik çocukların fikirlerini ve düşüncelerini detaylandırması için yönlendirir.	6		
Detaylandırma	Etkinlik çocukların bir fikri tamamlayarak geliştirmesine ve ayrıntılar eklemesine fırsat tanır.	2	10	55.56
	Etkinlik çocukların hayallerini detaylandırarak çizim ya da öyküleştirme aracılığıyla başkalarına aktarmasına destek olur.	2		

Tablo 3'te görüldüğü üzere yaratıcı etkinlikler, %55.56 ile en fazla yaratıcı düşünmenin detaylandırma boyutuna; daha sonra sırası ile %33.33 ile orijinallik, %22.22 ile akıcılık boyutlarına yöneliktir. Değerlendirmeler sonucunda en az yaratıcı düşünmenin akıcılık boyutuna (f=1) yönelik etkinliğe yer verildiği görülmüştür.

Tablo 3'te etkinliklerin yaratıcı düşünme becerilerine göre değerlendirilmesinde kullanılan alt maddelere göre sonuçlara bakıldığında, en fazla çocukların fikirlerini ve düşüncelerini detaylandırması için yönlendiren etkinliklere yer verildiği görülmüştür. Ayrıca Tablo 3 incelendiğinde, bazı maddelere yönelik etkinliklere hiç yer verilmediği ve yaratıcı etkinlik çeşitliliğinin oldukça yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Etkinliklerin yaratıcı düşünmenin akıcılık, esneklik, orijinallik ve detaylandırma boyutlarına göre değerlendirilmesinde bazı etkinliklerin birden fazla boyuta yönelik olacak şekilde hazırlandığı görülmüştür. Örneğin bir etkinlik hem orijinallik hem de detaylandırma boyutlarına yönelik bir çalışmayı içeriyor olabilir ve öğrenciyi farklı yaratıcı düşünme becerilerine yönlendirilebilir. Bu gibi etkinliklerin yaratıcı düşünme becerileri açısından daha zengin bir içerik sunduğu kabul edilirse yaratıcı etkinliklerin kaç boyuta yönelik olduğu bilgisi de dolayısıyla önem arz etmektedir. Bu çıkarımdan yola çıkarak yaratıcı etkinliklerin kaç yaratıcı düşünme boyutunu kapsadığı incelenmiş, elde edilen frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4'te paylaşılmıştır.

Tablo 4. 1. Sınıf Seviyesinde Etkinliklerin Farklı Yaratıcı Düşünme Boyutlarını İçerme Durumlarına Göre Dağılımı

	<i>f</i>	%
1 Boyut İçeren	15	83.33
2 Boyut İçeren	2	11.11
3 Boyut İçeren	1	5.56
4 Boyut İçeren	-	-
Toplam	18	100

Tablo 4'te belirtildiği üzere 1. sınıf seviyesinde bulunan yaratıcı etkinliklerin, %83.33 ile çoğunluğu bir yaratıcı düşünme boyutuna yöneliktir. Ayrıca üç boyutu da kapsayan yalnız bir etkinliğe yer verilirken; akıcılık, esneklik, orijinallik ve detaylandırma olmak üzere dört boyutu da kapsayan etkinliğe hiç yer verilmemiştir.

Etkinlik Değerlendirme Formu kullanılarak yapılan değerlendirmeler sırasında, birden fazla beceri gerektiren ve kitap genelinde farklı örnek teşkil eden etkinlikler seçilerek bu bölümde paylaşılmıştır. Ayrıca paylaşılan etkinliklerin bir kısmında, Etkinlik Değerlendirme Formu'na göre yaratıcı düşünme boyutları açısından değerlendirmelerine de yer verilmiştir.

6. Nasrettin Hoca, bir gün gürültüyle uyanmış. Bakmış, bir hırsız eşyaları topluyor. Korkmuş, sesini çıkarmamış ama hırsızın peşine düşmüş. Az sonra durumu fark eden hırsız kızgınlıkla sormuş:
- Neden beni takip ediyorsun efendi?
Hoca sakin sakin yanıtlamış:
- Ben, sırtında taşıdığın evin sahibiyim, demiş.

a) Nasrettin Hoca'nın yerinde siz olsaydınız, hırsıza ne cevap verirdiniz?

.....
.....

Şekil 5. 1S.5T. 6aTD Kodlu Etkinlik

Şekil 5'te paylaşılan etkinlik; çocukların farklı karaktermiş gibi bakış açısı sunmasına yardım eden, yaratıcı düşünmenin esneklik boyutuna yönelik bir etkinlik olarak değerlendirilmiştir. Aynı zamanda 1. sınıf Türkçe çalışma kitabında, esneklik boyutuna yönelik yer verilen tek etkinliktir.

Şiire yeni bir başlık belirleyiniz. Başlığı ve seçme nedeninizi aşağıda belirtilen yerlere yazınız.

Başlığım:

.....

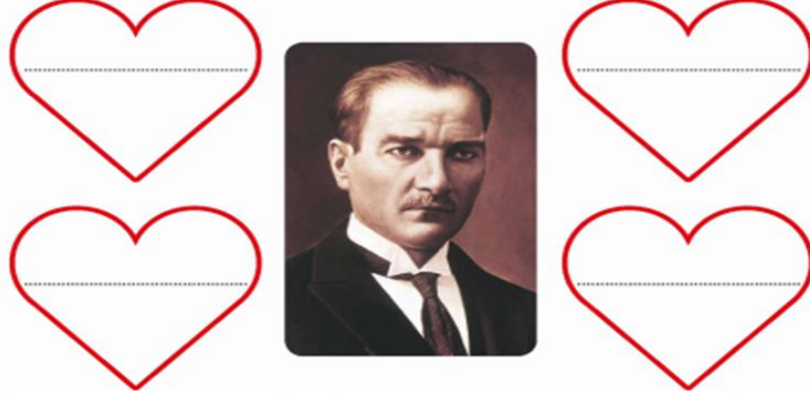
Bu başlığı seçme nedenim:

.....

.....

Şekil 6. 1S.7T.2M.2E Kodlu Etkinlik

Atatürk deyince aklınıza gelenleri aşağıda verilen Atatürk görselinin yanındaki kalplerin içine yazınız. Aşağıda belirtilen yere, kalplerin içine yazdığınız kelimeleri de kullanarak kısa bir şiir yazınız.

Şekil 7. 1S.7T.2M.6E Kodlu Etkinlik

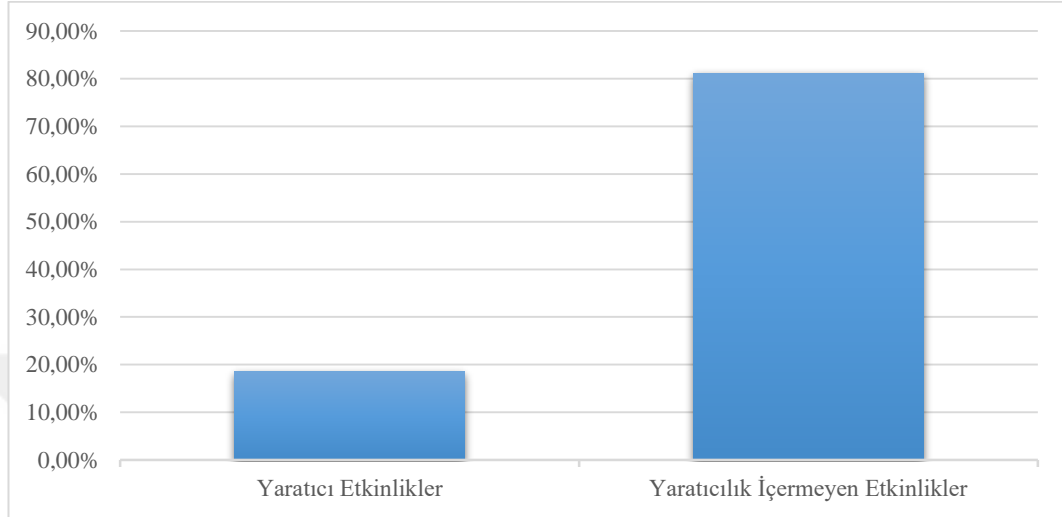
Şekil 7’de paylaşılan etkinlik, 1. sınıf Türkçe çalışma kitabında yaratıcı düşünmenin üç ayrı boyutuna yönelik tek etkinliktir. Etkinlik; sayıca fazla ve farklı türde seçenek üretilmesine fırsat tanıdığı için akıcılık, çocukların farklı fikirleri birleştirerek yeni bir fikir oluşturmaya fırsat tanıdığı için orijinallik ve çocukların hayallerini detaylandırarak çizim ya da öyküleştirme aracılığıyla başkalarına aktarmasına destek olduğu için detaylandırma boyutuna yönelik olarak değerlendirilmiştir.

3.2. İKİNCİ SINIF TÜRKÇE ÇALIŞMA KİTABINA YÖNELİK BULGULAR

Bu sınıf seviyesinde toplam 178 etkinlik “Etkinlik Değerlendirme Formu” kullanılarak yaratıcı düşünme becerileri açısından incelenmiştir. Form kullanılarak yapılan incelemeler sonucunda etkinlikler, yaratıcı etkinlik ve yaratıcılık içermeyen etkinlik olma durumlarına göre değerlendirilmiştir. Etkinliklerin incelenmesi aşamasında etkinliğin bulunduğu tema, çalışma türü ve yaratıcı düşünme boyutu değişkenleri de göz önünde bulundurularak veriler analiz edilmiştir.

Bu bölümde çalışma sonucunda elde edilen veriler; yaratıcı etkinliklerin genel dağılımı, temalara göre dağılımı, farklı çalışma türlerine göre dağılımı ve yaratıcı düşünme boyutlarına göre dağılımı olarak sırasıyla tablo ve grafiklerden yararlanarak verilmiştir.

Etkinliklerin yaratıcı düşünme becerileri açısından değerlendirilmesi sonucunda ulaşılan yaratıcı ve yaratıcılık içermeyen etkinliklerin genel dağılım grafiği Şekil 8’de verilmiştir.

Şekil 8. 2. Sınıf Seviyesinde Yaratıcı ve Yaratıcılık İçermeyen Etkinliklerin Dağılımı

Şekil 8’de belirtildiği üzere bu sınıf seviyesinde, %18.54 ile çok düşük bir oranda yaratıcı etkinliğe (f=33) yer verilmiştir. İkinci sınıf seviyesinde bulunan etkinliklerin, yüksek oranda yaratıcılık içermeyen etkinlikler (f=145) olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

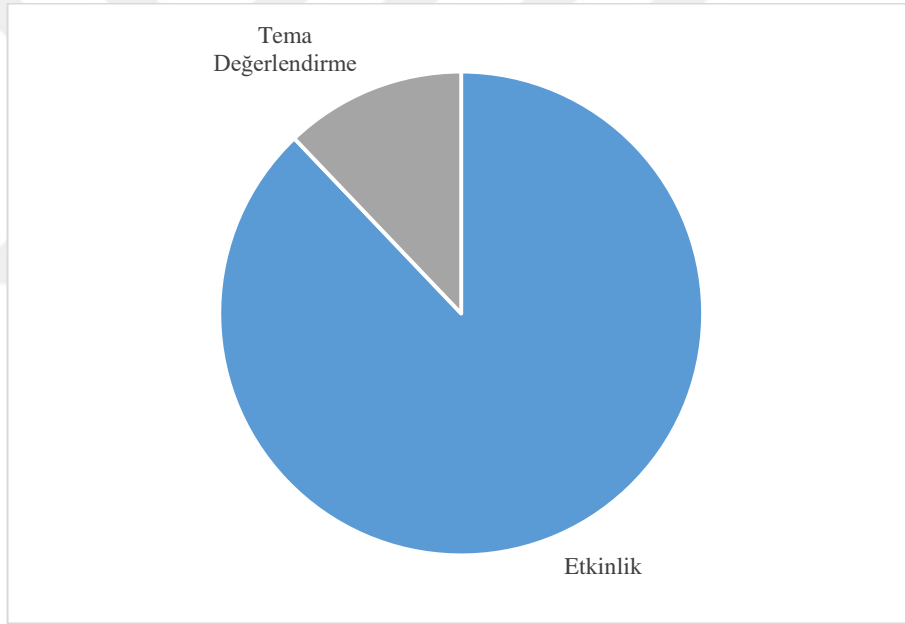
İkinci sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan yaratıcı etkinliklerin temalara göre yüzde ve frekans dağılımlarına bakılmış ve sonuçlar Tablo 5’te paylaşılmıştır.

Tablo 5. 2. Sınıf Seviyesinde Yaratıcı Etkinliklerin Temalara Dağılımı

Temalar	f	%
1. Tema	0	0
2. Tema	2	6.06
3. Tema	8	24.24
4. Tema	9	27.27
5. Tema	7	21.21
6. Tema	5	15.15
7. Tema	0	0
8. Tema	2	6.06
Toplam	33	100

Tablo 5’te görüldüğü üzere en fazla yaratıcı etkinliğe %27.27 ile 4. temada yer verilmiştir. Daha sonra sırası ile %24.24 ile 3. temada, %21.21 ile 5. temada, %15.15 ile 6. temada yaratıcı etkinliğe yer verilmiştir. Yaratıcı etkinliğe nispeten daha az oranda yer verilen temalar ise %6.06 ile 2 ve 8. temalardır. Ayrıca 1 ve 7. temalarda hiç yaratıcı etkinliğe yer verilmediği görülmüştür. Bu bilgilerden yola çıkarak, yaratıcı etkinliklerin temalara göre dağılımında belli bir sistematik yapılanmanın gözlemlenmediği sonucuna ulaşılmıştır.

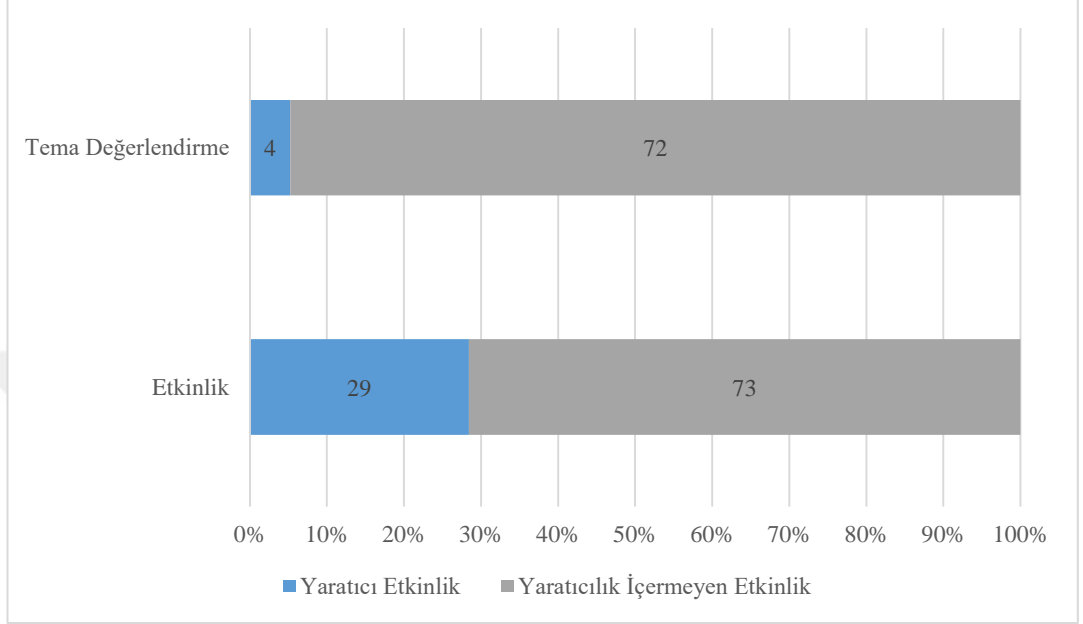
İkinci sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan yaratıcı etkinliklerin, etkinlik ve tema değerlendirme olmak üzere farklı çalışma türlerine göre dağılımlarına bakılmış ve sonuçlar Şekil 9’da verilen grafikte paylaşılmıştır.

Şekil 9. 2. Sınıf Seviyesinde Yaratıcı Etkinliklerin Farklı Çalışma Türlerine Göre Dağılımı

Şekil 9’da görüldüğü gibi 2. sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan toplam 33 yaratıcı etkinliğin, etkinlik ve tema değerlendirme çalışmalarına göre genel dağılımına bakıldığında; yaratıcı etkinliklerin %87.88 ile büyük oranda etkinlik türünde olduğu görülmüştür. Yaratıcı etkinlikler içinde, tema değerlendirme çalışması türüne ise %12.12 ile çok az bir oranda yer verilmiştir.

İkinci sınıf Türkçe çalışma kitabında yer alan etkinlik ve tema değerlendirme çalışmalarında; her çalışma türünün kendi içinde yaratıcı etkinliklere yer verme düzeyine bakılmış ve elde edilen sonuçlar Şekil 10'da paylaşılmıştır.

Şekil 10. 2. Sınıf Seviyesinde Farklı Çalışma Türlerinde Yaratıcı Etkinliklere Yer Verilme Düzeyleri

Şekil 10'da belirtildiği gibi etkinlik çalışmalarında; %28.43 oranında yaratıcı etkinliğe yer verilirken, tema değerlendirme çalışmalarında %5.26 oranında yaratıcı etkinliğe yer verilmiştir. İki çalışma türünde de yaratıcı etkinliklere yer verilme oranı oldukça düşüktür. Özellikle tema değerlendirme çalışmalarında yaratıcı etkinliklere çok kısıtlı sayıda yer verilmiştir.

İkinci sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan etkinliklerin; akıcılık, esneklik, orijinallik ve detaylandırma olmak üzere dört yaratıcı düşünme boyutuna ve bu boyutların alt maddelerine göre değerlendirilmeleri sonucu ulaşılan frekans ve yüzde değerleri Tablo 6'da paylaşılmıştır.

Tablo 6. 2. Sınıf Seviyesinde Etkinliklerin Yaratıcı Düşünme Boyutlarına Göre Değerlendirilmesi

Yaratıcı Düşünme Boyutları	Yaratıcı Düşünme Boyutları Alt Maddeler	Frekans (f)	Toplam Frekans (f)	Toplam Yüzde (%)
Akıcılık	Etkinlik çocuklara birden fazla fikir sunabilmeleri için fırsat tanır.	5	10	30.3
	Etkinlik çocuklara sayıca fazla ve farklı türde seçenek veya çözüm önerileri üretebilmeleri için fırsat tanır.	5		
Esneklik	Etkinlik çocukları alternatif yolları kullanmaya teşvik eder.	3	10	30.3
	Etkinlik çocukların farklı karaktermiş gibi bakış açısı sunmasına yardım eder.	2		
	Etkinlik çocukların alışılmadık roller üstlenmelerini sağlar.	2		
	Etkinlik çocukların beklenmedik olay ve durumlara uyum sağlayarak yeni ve uygun sorun çözme stratejileri geliştirebilmelerine fırsat tanır.	2		
Orijinallik	Etkinlik çocukları farklı fikirleri olması için cesaretlendirir.	4	19	57.58
	Etkinlik çocukların hayal kurmasına yardım eder.	8		
	Etkinlik çocukları sorunlara alışılmadık çözümler keşfetmeleri için cesaretlendirir.	1		
	Etkinlik çocukların farklı fikirleri birleştirerek yeni bir fikir oluşturmaya fırsat tanır.	6		
Detaylandırma	Etkinlik çocukların fikirlerini ve düşüncelerini detaylandırması için yönlendirir.	5	14	42.42
	Etkinlik çocukların bir fikri tamamlayarak geliştirmesine ve ayrıntılar eklemesine fırsat tanır.	1		
	Etkinlik çocukların hayallerini detaylandırarak çizim ya da öyküleştirme aracılığıyla başkalarına aktarmasına destek olur.	8		

Tablo 6'ya göre yaratıcı etkinlikler, %57.58 ile en fazla orijinallik boyutunda özellik göstermiştir. Orijinallik boyutundan sonra en fazla gözlenen yaratıcı düşünme boyutu %42.42 ile detaylandırma olmuştur. Akıcılık ve esneklik boyutlarına yönelik etkinliklere ise %30.3 ile eşit oranda ve daha az yer verilmiştir.

Tablo 6'da görülen, etkinliklerin yaratıcı düşünme becerilerine göre değerlendirilmesinde kullanılan maddelere göre elde edilen sonuçlara bakıldığında en

fazla; çocukların hayal kurmasına yardım eden ve çocukların hayallerini detaylandırarak çizim ya da öyküleştirme aracılığıyla başkalarına aktarmasına destek olan etkinliklere yer verildiği görülmüştür. Ayrıca çocukların farklı karaktermiş gibi bakış açısı sunmasına yardım eden, çocukların alışılmadık roller üstlenmelerini sağlayan, çocukların beklenmedik olay ve durumlara uyum sağlayarak yeni ve uygun sorun çözme stratejileri geliştirebilmelerine fırsat tanıyan etkinliklere nispeten daha az oranda yer verilmiştir. Ayrıca kitap genelinde çocukların bir fikri tamamlayarak geliştirmesine ve ayrıntılar eklemesine fırsat tanıyan ve sorunlara alışılmadık çözümler keşfetmeleri için cesaretlendiren etkinlik çeşitlerinden sadece bir örnek bulunmaktadır.

Etkinliklerin akıcılık, esneklik, orijinallik ve detaylandırma boyutlarında değerlendirilmesinde kaç yaratıcı düşünme boyutunu kapsadığı incelenmiş; elde edilen frekans ve yüzde değerleri Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. 2. Sınıf Seviyesinde Etkinliklerin Farklı Yaratıcı Düşünme Boyutlarını İçerme Durumlarına Göre Dağılımı

	<i>f</i>	%
1 Boyut İçeren	17	51.52
2 Boyut İçeren	16	48.48
3 Boyut İçeren	-	-
4 Boyut İçeren	-	-
Toplam	33	100

Tablo 7’ye göre yaratıcı etkinlikler; %51.52 ile bir, %48.48 ile iki yaratıcı düşünme boyutunda özellik göstermişlerdir. Bir iki yaratıcı düşünme boyutuna yönelik etkinlik ile iki yaratıcı düşünme boyutuna yönelik etkinlik sayısının nedeysen yarı yarıya bulunduğu görülmektedir. Üç ve üzerinde yaratıcı düşünme boyutunda özellik gösteren etkinliğe ise bu sınıf düzeyinde rastlanmamıştır.

Etkinlik Değerlendirme Formu kullanılarak yapılan değerlendirmeler sırasında, birden fazla beceri gerektiren ve kitap genelinde farklı örnek teşkil eden etkinlikler seçilerek bu bölümde paylaşılmıştır. Ayrıca paylaşılan etkinliklerin bir kısmında,

Etkinlik Değerlendirme Formu'na göre yaratıcı düşünme boyutları açısından değerlendirmelerine de yer verilmiştir.

Siz kitap perisi ile karşılaşırsanız ondan ne isterdiniz? Yazınız.

.....

.....

.....

Şekil 11. 2S.3T.2M.4E Kodlu Etkinlik

Şekil 11'de paylaşılan etkinlik, yaratıcı düşünmenin iki ayrı boyutuna yöneliktir. Etkinlik; çocukların beklenmedik olay ve durumlara uyum sağlayarak yeni ve uygun stratejiler geliştirebilmelerine fırsat tanıdığı için esneklik, çocukların hayal kurmasına yardım ettiği için orijinallik boyutuna yönelik olarak değerlendirilmiştir.

Tüm çocukların ilgisini çekeceğini düşündüğünüz bir kitap kapağı tasarlayınız. Tasarımınızı aşağıya çiziniz.

Şekil 12. 2S.3T.2M.5E Kodlu Etkinlik

Şekil 12'de paylaşılan etkinlik, yaratıcı düşünmenin iki ayrı boyutuna yöneliktir. Etkinlik; çocukların farklı fikirleri olmasını cesaretlendirdiği ve hayal kurmasına yardım ettiği için orijinallik, çocukların hayallerini detaylandırarak çizim aracılığıyla başkalarına aktarmasına destek olduğu için detaylandırma boyutuna yönelik olarak değerlendirilmiştir.

Kaydıraktan kayan ağacın duyguları nasıl olabilir? Yazınız.

.....
.....

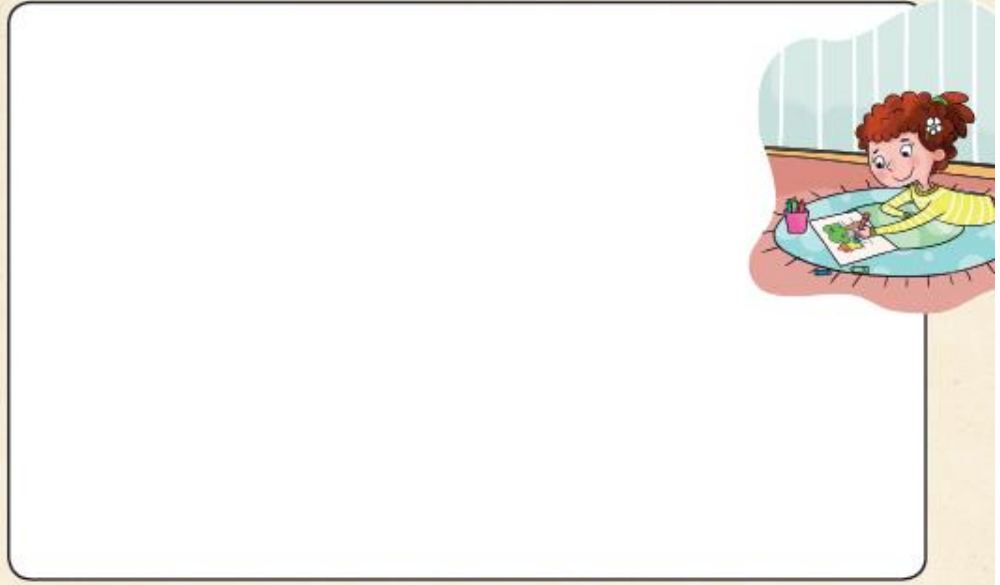
Şekil 13. 2S.5T.2M.2E Kodlu Etkinlik

Şekil 13'te paylaşılan etkinlik, yaratıcı düşünmenin üç ayrı boyutuna yöneliktir. Etkinlik; birden fazla fikir sunulabilmesine fırsat tanıdığı için akıcılık, farklı karaktermiş gibi bakış açısı sunulabilmesine fırsat tanıdığı için esneklik, çocukların farklı fikirleri olmasını cesaretlendirdiği ve hayal kurmasına yardım ettiği için orijinallik boyutuna yönelik olarak değerlendirilmiştir.

Arkadaş gibi gördüğünüz bir varlığa duygularınızı anlatan bir şiir yazınız.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Şiirde bahsettiğiniz varlığın resmini aşağıdaki çizim alanına çiziniz.

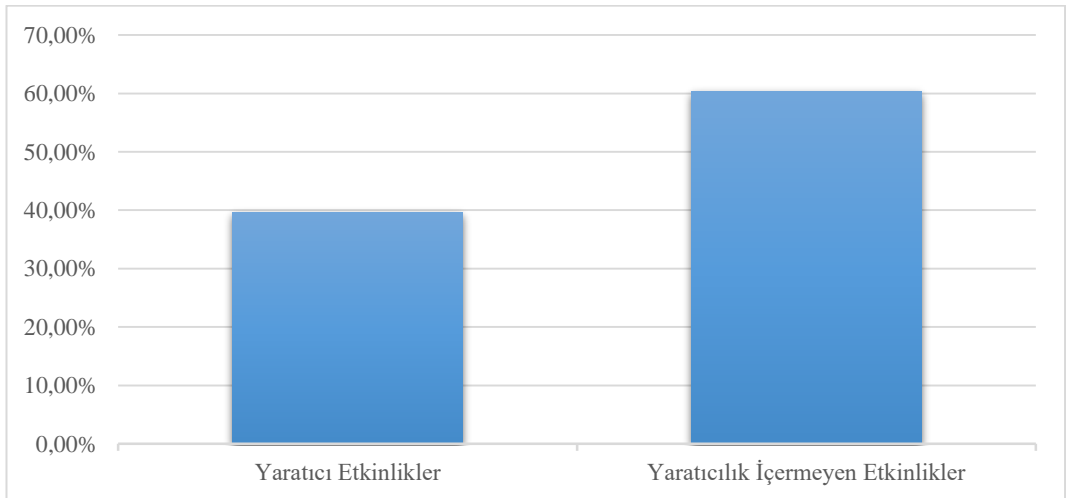
Şekil 14. 2S.5T.2M.4E Kodlu Etkinlik

3.3. ÜÇÜNCÜ SINIF TÜRKÇE ÇALIŞMA KİTABINA YÖNELİK BULGULAR

Üçüncü sınıf Türkçe çalışma kitabında yer vermeye başlanan çoktan seçmeli sorular çalışma kapsamına alınmamıştır. Yine ilk olarak bu sınıf seviyesinde yer verilen metin öncesi hazırlık soruları ile çalışma ve tema değerlendirme türünde toplam 222 etkinlik “Etkinlik Değerlendirme Formu” kullanılarak yaratıcı düşünme becerileri açısından incelenmiştir. Form kullanılarak yapılan incelemeler sonucunda etkinlikler, yaratıcı etkinlik ve yaratıcılık içermeyen etkinlik olma durumlarına göre değerlendirilmiştir. Etkinliklerin incelenmesi aşamasında etkinliğin bulunduğu tema, çalışma türü ve yaratıcı düşünme boyutu değişkenleri de göz önünde bulundurularak veriler analiz edilmiştir.

Bu bölümde çalışma sonucunda elde edilen veriler; yaratıcı etkinliklerin genel dağılımı, temalara göre dağılımı, farklı çalışma türlerine göre dağılımı ve yaratıcı düşünme boyutlarına göre dağılımı olarak sırasıyla tablo ve grafiklerden yararlanarak verilmiştir.

Etkinliklerin yaratıcı düşünme becerileri açısından değerlendirilmesi sonucunda ulaşılan yaratıcı ve yaratıcılık içermeyen etkinliklerin genel dağılım grafiği Şekil 15’te verilmiştir.

Şekil 15. 3. Sınıf Seviyesinde Yaratıcı ve Yaratıcılık İçermeyen Etkinliklerin Dağılımı

Şekil 15’te belirtildiği üzere incelenen etkinliklerin %39.64’ü yaratıcı etkinlik (f=88), %60.36’sı ise yaratıcılık içermeyen etkinlik (f=134) olarak değerlendirilmiştir. Bu sınıf seviyesinde yaratıcı etkinliğe yer verilme düzeyi, diğer sınıf seviyelerine oranla daha fazladır.

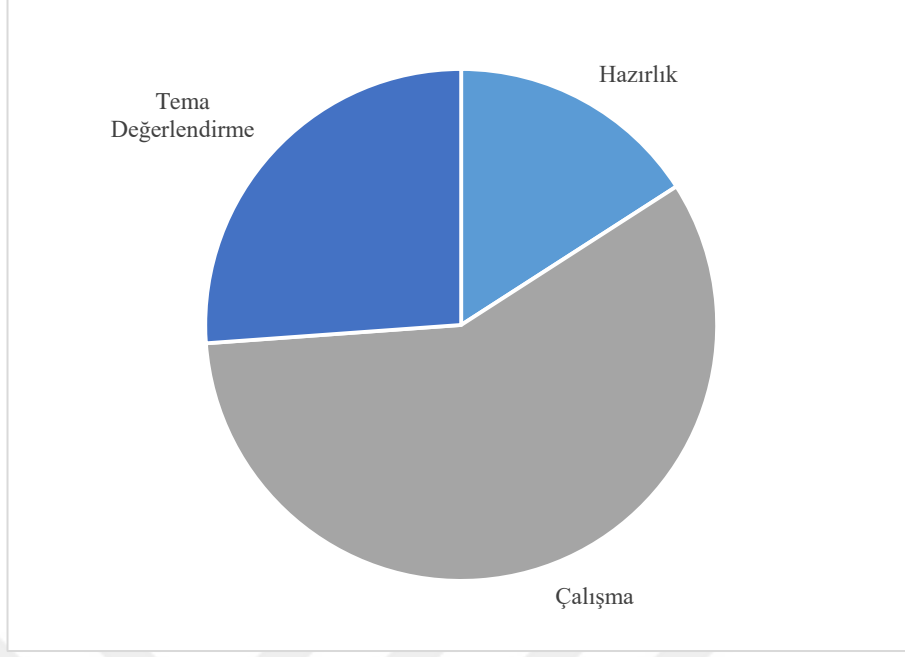
Üçüncü sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan yaratıcı etkinliklerin temalara göre yüzde ve frekans dağılımlarına bakılmış ve sonuçlar Tablo 8’de paylaşılmıştır.

Tablo 8. 3. Sınıf Seviyesinde Yaratıcı Etkinliklerin Temalara Dağılımı

Temalar	<i>f</i>	%
1. Tema	6	6.82
2. Tema	15	17.05
3. Tema	10	11.36
4. Tema	9	10.23
5. Tema	12	13.64
6. Tema	11	12.5
7. Tema	12	13.64
8. Tema	13	14.77
Toplam	88	100

Tablo 8’de görüldüğü üzere en fazla yaratıcı etkinliğe %17.05 ile 2. temada yer verilmiştir. Daha sonra ise sırasıyla en fazla yaratıcı etkinlik %14.77 ile 8. temada, %13.64 ile 5 ve 7. temalarda, %12.5 ile de 6. temada yer almaktadır. En az yaratıcı etkinliğe ise %6.82 ile 1. temada yer verilmiştir. Yaratıcı etkinliklerin 1. tema dışında diğer temalara dağılımının benzer oranlarda olduğu ve daha sistematik bir dağılım gösterdiği söylenebilir.

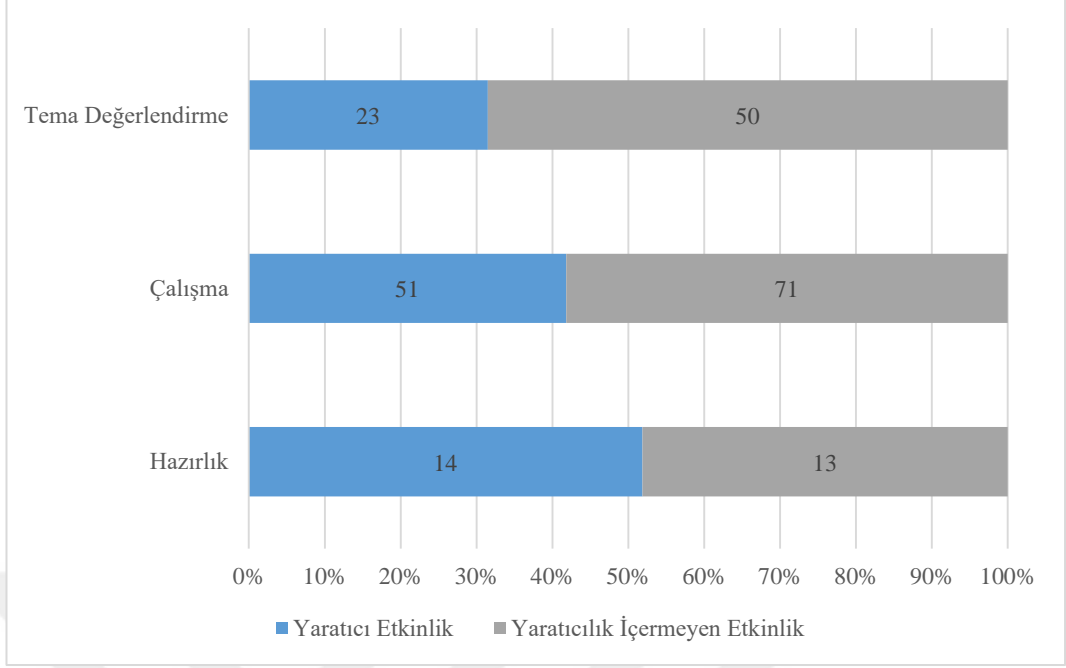
Üçüncü sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan yaratıcı etkinliklerin; hazırlık, çalışma ve tema değerlendirme olmak üzere farklı çalışma türlerine göre yüzdelik dağılımlarına bakılmış ve sonuçlar Şekil 16’da verilen grafikte paylaşılmıştır.

Şekil 16. 3. Sınıf Seviyesinde Yaratıcı Etkinliklerin Farklı Çalışma Türlerine Göre Dağılımı

Şekil 16'da görüldüğü gibi 3. sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan toplam 88 yaratıcı etkinliğin hazırlık, çalışma ve tema değerlendirme çalışmalarına göre genel dağılımına bakıldığında; yaratıcı etkinliklerin %57.95 ile en fazla çalışma türü etkinliklerden olduğu görülmüştür. Hazırlık türü çalışmalar ise %15.9 ile en az yaratıcı etkinlikler içinde yer alan çalışma türüdür.

Üçüncü sınıf Türkçe çalışma kitabında yer alan; hazırlık, çalışma ve tema değerlendirme olmak üzere farklı çalışma türlerinin kendi içinde yaratıcı etkinliklerin dağılımına bakılmış ve elde edilen sonuçlar Şekil 17'de paylaşılmıştır.

Şekil 17. 3. Sınıf Seviyesinde Farklı Çalışma Türlerinde Yaratıcı Etkinliklere Yer Verilme Düzeyleri

Şekil 17’de belirtildiği gibi hazırlık çalışmalarının %51.95’i, metin sonrası çalışma sorularının %41.8’i, tema değerlendirme çalışmalarının ise %31.5’inde yaratıcı etkinliğe yer verilmiştir. En yaratıcı etkinlik türü, kendi içinde neredeyse yarı yarıya yaratıcı etkinliğe yer veren hazırlık çalışmaları olmuştur. Yaratıcı etkinliklere en az yer verilen çalışma türü ise tema değerlendirme çalışmalarıdır.

Üçüncü sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan etkinliklerin; akıcılık, esneklik, orijinallik ve detaylandırma olmak üzere dört yaratıcı düşünme boyutuna ve bu boyutların alt maddelerine göre değerlendirilmeleri sonucu ulaşılan frekans ve yüzde değerleri Tablo 9’da paylaşılmıştır.

Tablo 9. 3. Sınıf Seviyesinde Etkinliklerin Yaratıcı Düşünme Boyutlarına Göre Değerlendirilmesi

Yaratıcı Düşünme Boyutları	Yaratıcı Düşünme Boyutları Alt Maddeler	Frekans (f)	Toplam Frekans (f)	Toplam Yüzde (%)
Akıcılık	Etkinlik çocuklara birden fazla fikir sunabilmeleri için fırsat tanır.	5	14	15.91
	Etkinlik çocuklara sayıca fazla ve farklı türde seçenek veya çözüm önerileri üretebilmeleri için fırsat tanır.	9		
Esneklik	Etkinlik çocukları alternatif yolları kullanmaya teşvik eder.	9	19	21.59
	Etkinlik çocukların farklı karaktermiş gibi bakış açısı sunmasına yardım eder.	5		
	Etkinlik çocukların alışılmadık roller üstlenmelerini sağlar.	4		
	Etkinlik çocukların beklenmedik olay ve durumlara uyum sağlayarak yeni ve uygun sorun çözme stratejileri geliştirebilmelerine fırsat tanır.	1		
Orijinallik	Etkinlik çocukları farklı fikirleri olması için cesaretlendirir.	14	50	56.82
	Etkinlik çocukların hayal kurmasına yardım eder.	13		
	Etkinlik çocukları sorunlara alışılmadık çözümler keşfetmeleri için cesaretlendirir.	3		
	Etkinlik çocukların farklı fikirleri birleştirerek yeni bir fikir oluşturmasına fırsat tanır.	20		
Detaylandırma	Etkinlik çocukların fikirlerini ve düşüncelerini detaylandırması için yönlendirir.	18	43	48.86
	Etkinlik çocukların bir fikri tamamlayarak geliştirmesine ve ayrıntılar eklemesine fırsat tanır.	12		
	Etkinlik çocukların hayallerini detaylandırarak çizim ya da öyküleştirme aracılığıyla başkalarına aktarmasına destek olur.	13		

Tablo 9'a göre yaratıcı etkinlikler, %56.82 ile en fazla orijinallik boyutunda özellik göstermiştir. Etkinliklerin diğer yaratıcı düşünme alt boyutlarına göre değerlendirmelerine bakıldığında orijinallikten sonra en fazla %48.86 ile detaylandırma boyutuna yönelik etkinliğe yer verildiği görülmüştür. Yaratıcı düşünmenin akıcılık boyutu ise diğer boyutlara göre çok daha az gözlenmiştir.

Tablo 9’da görülen etkinliklerin yaratıcı düşünme becerilerine göre değerlendirilmesinde kullanılan maddeler açısından sonuçlarına bakıldığında; çocukların farklı fikirleri birleştirerek yeni bir fikir oluşturmaya fırsat tanıyan ve çocukların fikirlerini ve düşüncelerini detaylandırması için yönlendiren etkinliklere diğer maddelere göre daha fazla yer verildiği görülmüştür. Çocuklara birden fazla fikir sunabilmeleri için fırsat tanıyan, çocukların farklı karaktermiş gibi bakış açısı sunmasına yardım eden, çocukların alışılmadık roller üstlenmelerini sağlayan, çocukları sorunlara alışılmadık çözümler keşfetmeleri için cesaretlendiren etkinliklere nispeten daha az oranda yer verilmiştir. Ayrıca kitap genelinde, çocukların beklenmedik olay ve durumlara uyum sağlayarak yeni ve uygun sorun çözme stratejileri geliştirebilmelerine fırsat tanıyan yalnızca bir etkinlik bulunmaktadır.

Etkinliklerin akıcılık, esneklik, orijinallik ve detaylandırma boyutlarında değerlendirilmesinde kaç yaratıcı düşünme boyutunu kapsadığı incelenmiş; elde edilen frekans ve yüzde değerleri Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. 3. Sınıf Seviyesinde Etkinliklerin Farklı Yaratıcı Düşünme Boyutlarını İçerme Durumlarına Göre Dağılımı

	<i>f</i>	%
1 Boyut İçeren	61	69.32
2 Boyut İçeren	23	26.14
3 Boyut İçeren	4	4.54
4 Boyut İçeren	-	-
Toplam	88	100

Tablo 10’a göre yaratıcı etkinlikler; %69.32 ile en fazla bir boyutta, %26.14 ile iki boyutta, %4.54 ile üç boyutta yaratıcı özellik göstermişlerdir. Akıcılık, esneklik, orijinallik ve detaylandırma olmak üzere dört boyutu da kapsayan etkinliğe ise yer verilmemiştir.

Etkinlik Değerlendirme Formu kullanılarak yapılan değerlendirmeler sırasında, birden fazla beceri gerektiren ve kitap genelinde farklı örnek teşkil eden etkinlikler seçilerek bu bölümde paylaşılmıştır. En fazla farklı beceriler gerektiren ve dikkat

çeken etkinlik çeşidine bu sınıf seviyesinde yer verilmiştir. Ayrıca paylaşılan etkinliklerin bir kısmında, Etkinlik Değerlendirme Formu'na göre yaratıcı düşünme boyutları açısından değerlendirmelerine de yer verilmiştir

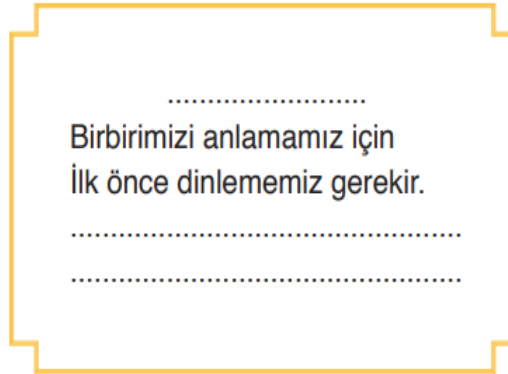
5. ÇALIŞMA

Yandaki görselde yer alan arkadaşınız büyüklere bir mesaj vermek istiyor. "Tebessüm" adlı şarkının sözlerinden yararlanarak onun için etkili bir söz yazınız.

Şekil 18. 3S.1T.1M.5E Kodlu Etkinlik

6. Aşağıda bir dördlüğün dizesi verilmiştir. "saygı, sevgi, anlaşmak, iyilik, mutluluk" kelimelerinden en az ikisini kullanarak dördlüğü tamamlayınız ve dördlüğe bir başlık yazınız.

Şekil 19. 3S.1T. 6TD Kodlu Etkinlik

B) Siz de okuduğunuz metinden hareketle yukarıdaki gibi mesaj içeren bir görsel tasarlayınız. (Kendiniz resim yapabilir veya başka görsellerden faydalanabilirsiniz.)

Şekil 20. 3S.3T.2M. 5bE Kodlu Etkinlik

6. Alfabemizdeki her harf için bir sembol belirleyiniz. Daha sonra, bu sembolleri kullanarak adınızı soyadınızı aşağıya yazınız.

A	B	C	Ç	D	E	F	G	Ğ	H	I	İ	J	K	L
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
M	N	O	Ö	P	R	S	Ş	T	U	Ü	V	Y	Z	
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

.....

Şekil 21. 3S.5T. 6TD Kodlu Etkinlik

Şekil 21’de paylaşılan etkinlik, yaratıcı düşünmenin iki ayrı boyutuna yöneliktir. Etkinlik; alternatif yolları kullanmaya teşvik ettiği için esneklik, çocukların farklı fikirleri olmasını cesaretlendirdiği için orijinallik boyutuna yönelik olarak değerlendirilmiştir.

2. Sizce insanlar, gelecek yıllarda şimdi gerçekleşmesi mümkün değilmiş gibi gözükten neleri yapabilir? Hayal kurunuz ve yazınız.

Şekil 22. 3S.6T.2M.2H Kodlu Etkinlik

Şekil 22’de paylaşılan etkinlik, yaratıcı düşünmenin iki ayrı boyutuna yöneliktir. Etkinlik; birden fazla fikir sunulmasına fırsat tanıdığı için akıcılık, çocukların farklı fikirleri olmasını cesaretlendirdiği ve hayal kurmasına yardım ettiği için orijinallik boyutuna yönelik olarak değerlendirilmiştir.

3. Maryam Mirzakhani’ye soru sorma şansınız olsaydı ne sorardınız? İki soru hazırlayarak aşağıya yazınız.

1. soru

.....

2 . soru

.....

Şekil 23. 3S.6T. 3TD Kodlu Etkinlik

Aşağıda, Güneş, Ay ve Kutup Yıldızı kendi aralarında kimin insanlık için daha yararlı olduğunu tartışıyor. Konuşma balonlarını bu tartışma doğrultusunda doldurunuz.

Şekil 24. 3S.7T.1M.2E Kodlu Etkinlik

5. Eğer siz “savaş ve yoksulluk yaşayan, anne ve babalarını kaybeden, acılar çeken, ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan çocuklar”ın temsilcisi olsaydınız onlar adına insanlara neler söylemek isterdiniz? Konu hakkında çeşitli iletişim kaynaklarında yayımlanan haberleri de düşünerek değinmek istediklerinizi tasarlayıp bir konuşma hazırlayınız. Konuşmanızı aile üyelerinize ve arkadaşlarınıza yapınız.

Şekil 25. 3S.7T. 5TD Kodlu Etkinlik

Şekil 25’te paylaşılan etkinlik, yaratıcı düşünmenin üç ayrı boyutuna yöneliktir. Etkinlik; çocukların alışılmadık roller üstlenmelerini sağladığı için esneklik, farklı fikirlerini cesaretlendirdiği için orijinallik, fikirlerini ve düşüncelerini detaylandırmaya yönlendirdiği için detaylandırma boyutuna yönelik olarak değerlendirilmiştir.

Aşağıda verilen kelime ve kelime gruplarından en az üçünü kullanarak "çevre bilinci" konusunda bir slogan oluşturunuz. Sloganınızı yazdığınız alanı mesaj içerikli sembollerle süsleyiniz.

- KÜRESEL ISINMA • SULARIN KULLANIMI • DOĞA SEVGİSİ
- GERİ DÖNÜŞÜM • KURAKLIK • BUZULLARIN ERİMESİ
- HAYVANLAR • PLASTİK

Şekil 26. 3S.8T.1M.6E Kodlu Etkinlik

Aşağıdaki afişleri inceleyiniz. Siz de bir A4 kâğıdına, yukarıdaki çalışmada oluşturduğunuz sloganı destekleyen bir afiş tasarlayınız.

Şekil 27. 3S.8T.1M.7E Kodlu Etkinlik

6. Siz aşağıda verilen metindeki durumu yaşayan bir takımın antrenörü olsaydınız motivasyonu sağlamak ve karşılaşmadan galibiyetle ayrılmak için takımınıza neler söylerdiniz? Aşağıdaki yazma alanına yazınız.

Spor yarışmalarında yenmek, başarılı olmak kadar yenilmek de vardır. Yani spor karşılaşmaları hem kazananın hem de kaybedenin olduğu aktivitelerdir. Bu bir sporcunun ya da takımın kötü olduğunu göstermez, karşıdakinin daha iyi olduğunu gösterir. Bazen karşılaşma sırasında yenilmekte olan oyuncuların motivasyonu ve umudu kaybolur. Bu durum da daha kötü oynamalarına neden olur.

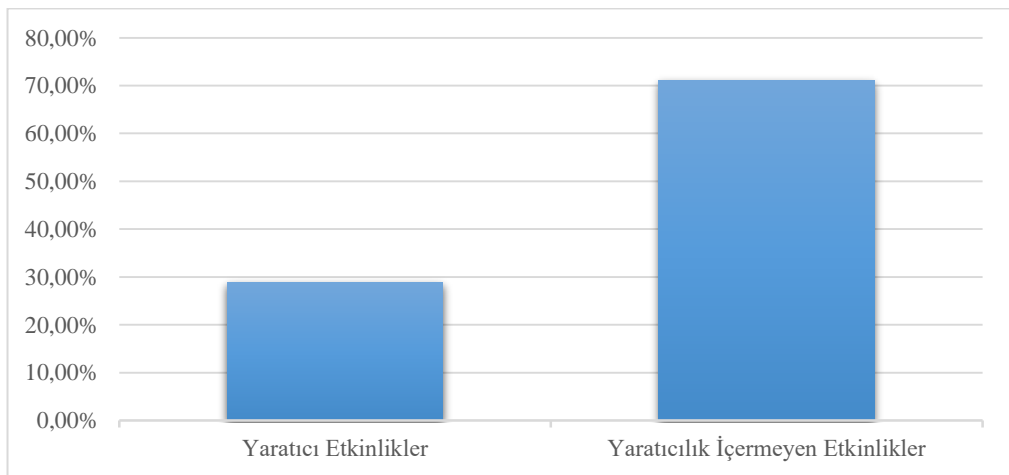
Şekil 28. 3S.8T. 6TD Kodlu Etkinlik

3.4. DÖRDÜNCÜ SINIF TÜRKÇE ÇALIŞMA KİTABINA YÖNELİK BULGULAR

Dördüncü sınıf Türkçe çalışma kitabında çoktan seçmeli sorular çalışma kapsamına alınmamış; hazırlık, çalışma ve tema değerlendirme türünde toplam 260 etkinlik “Etkinlik Değerlendirme Formu” kullanılarak yaratıcı düşünme becerileri açısından incelenmiştir. Form kullanılarak yapılan incelemeler sonucunda etkinlikler, yaratıcı etkinlik ve yaratıcılık içermeyen etkinlik olma durumlarına göre değerlendirilmiştir. Etkinliklerin incelenmesi aşamasında etkinliğin bulunduğu tema, çalışma türü ve yaratıcı düşünme boyutu değişkenleri de göz önünde bulundurularak veriler analiz edilmiştir.

Bu bölümde çalışma sonucunda elde edilen veriler; yaratıcı etkinliklerin genel dağılımı, temalara göre dağılımı, farklı çalışma türlerine göre dağılımı ve yaratıcı düşünme boyutlarına göre dağılımı olarak sırasıyla tablo ve grafiklerden yararlanarak verilmiştir.

Etkinliklerin yaratıcı düşünme becerileri açısından değerlendirilmesi sonucunda ulaşılan yaratıcı ve yaratıcılık içermeyen etkinliklerin genel dağılım grafiği Şekil 29’da verilmiştir.

Şekil 29. 4. Sınıf Seviyesinde Yaratıcı ve Yaratıcılık İçermeyen Etkinliklerin Dağılımı

Şekil 29’da belirtildiği üzere incelenen etkinliklerin %28.85’i yaratıcı etkinlik (f=75), %71.15’i ise yaratıcılık içermeyen etkinlik (f=185) olarak değerlendirilmiştir. Bu sınıf seviyesinde yaratıcı etkinliklere yer verilme düzeyinin, genel etkinlikler içinde oldukça düşük seviyede kaldığı görülmüştür.

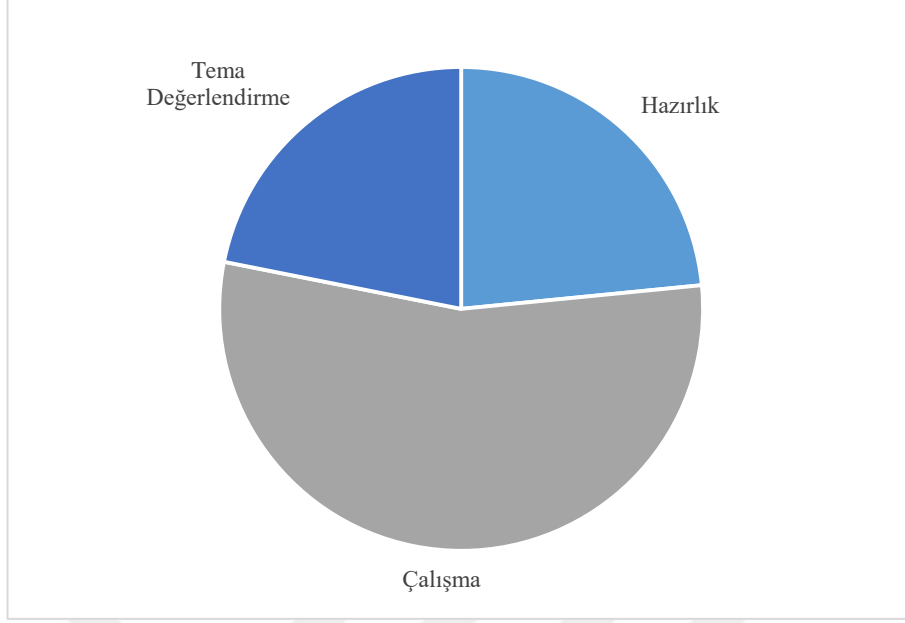
Üçüncü sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan yaratıcı etkinliklerin temalara göre yüzde ve frekans dağılımlarına bakılmış ve sonuçlar Tablo 11’de paylaşılmıştır.

Tablo 11. 4. Sınıf Seviyesinde Yaratıcı Etkinliklerin Temalara Dağılımı

Temalar	<i>f</i>	%
1. Tema	7	9.33
2. Tema	8	10.67
3. Tema	11	14.67
4. Tema	9	12
5. Tema	11	14.67
6. Tema	6	8
7. Tema	15	20
8. Tema	8	10.67
Toplam	75	100

Tablo 11’de görüldüğü gibi en fazla yaratıcı etkinliğe %20 ile 7. temada yer verilmiştir. Daha sonra ise sırasıyla en fazla yaratıcı etkinlik %14.67 ile 3 ve 5. temalarda, %12 ile 4. temada, %10.67 ile 2 ve 8. temalarda yer almaktadır. En az yaratıcı etkinliğe ise %8 ile 6. temada yer verilmiştir. Bütün temalarda yaratıcı etkinliklere yer verilmiş olmasına rağmen, yaratıcı etkinliklerin temalara dağılımında belli bir sistematik yapılanmanın gözetilmediği görülmüştür.

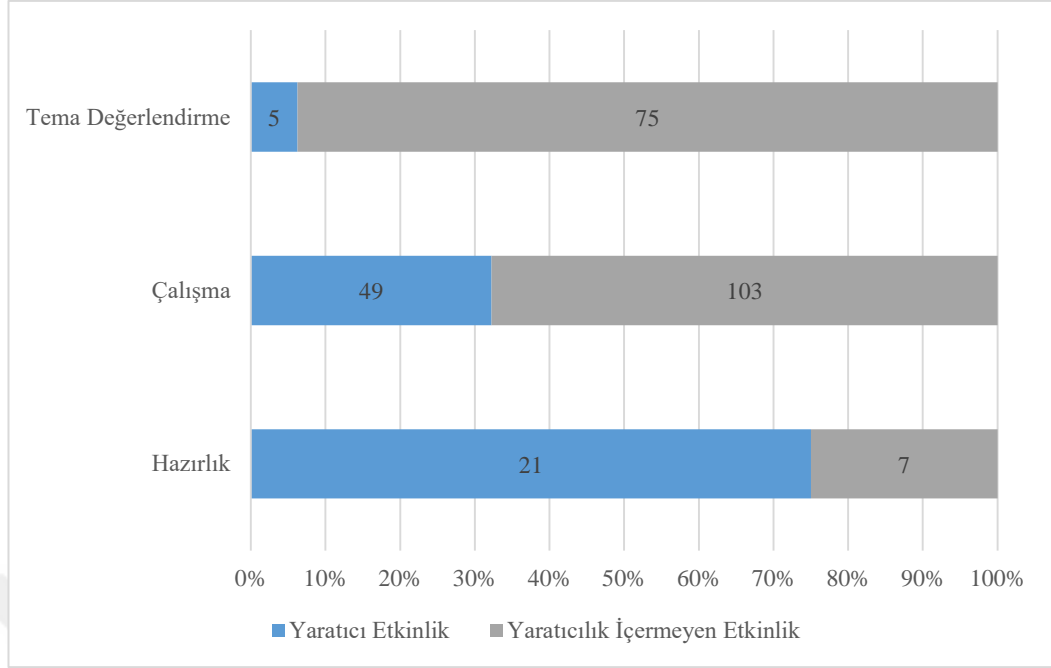
Dördüncü sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan yaratıcı etkinliklerin; hazırlık, çalışma ve tema değerlendirme olmak üzere farklı çalışma türlerine göre yüzdelik dağılımlarına bakılmış ve sonuçlar Şekil 30’da verilen grafikte paylaşılmıştır.

Şekil 30. 4. Sınıf Seviyesinde Yaratıcı Etkinliklerin Farklı Çalışma Türlerine Göre Dağılımı

Şekil 30'da görüldüğü gibi 4. sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan toplam 75 yaratıcı etkinliğin hazırlık, çalışma ve tema değerlendirme çalışmalarına göre genel dağılımına bakıldığında; yaratıcı etkinliklerin %65.33 ile yarısından fazlasının çalışma türünde, %6.67 ile ise en az tema değerlendirme çalışmaları türünde olduğu görülmektedir.

Dördüncü sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan yaratıcı etkinliklerin; hazırlık, çalışma ve tema değerlendirme olmak üzere farklı çalışma türleri içinde dağılımına bakılmış ve elde edilen sonuçlar Şekil 31'de paylaşılmıştır.

Şekil 31. 4. Sınıf Seviyesinde Farklı Çalışma Türlerinde Yaratıcı Etkinliklere Yer Verilme Düzeyleri

Şekil 31’de belirtildiği gibi hazırlık çalışmalarının %75’i, metin sonrası çalışma sorularının %32.24’ü, tema değerlendirme çalışmalarının ise %6.25’inde yaratıcı etkinliğe yer verilmiştir. Yüksek oranda yaratıcı etkinliğe yer verilen hazırlık çalışmalarının en yaratıcı etkinlik türü olduğu görülmüştür. Tema değerlendirme çalışmalarında ise yaratıcı etkinliklere çok kısıtlı sayıda, hatta neredeyse hiç yer verilmemiştir.

Dördüncü sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan etkinliklerin; akıcılık, esneklik, orijinallik ve detaylandırma olmak üzere dört yaratıcı düşünme boyutuna ve bu boyutların alt maddelerine göre değerlendirilmeleri sonucu ulaşılan frekans ve yüzde değerleri Tablo 12’de paylaşılmıştır.

Tablo 12. 4. Sınıf Seviyesinde Etkinliklerin Yaratıcı Düşünme Boyutlarına Göre Değerlendirilmesi

Yaratıcı Düşünme Boyutları	Yaratıcı Düşünme Boyutları Alt Maddeler	Frekans (f)	Toplam Frekans (f)	Toplam Yüzde (%)
Akıcılık	Etkinlik çocuklara birden fazla fikir sunabilmeleri için fırsat tanır.	7	19	25.33
	Etkinlik çocuklara sayıca fazla ve farklı türde seçenek veya çözüm önerileri üretebilmeleri için fırsat tanır.	12		
Esneklik	Etkinlik çocukları alternatif yolları kullanmaya teşvik eder.	7	10	13.33
	Etkinlik çocukların farklı karaktermiş gibi bakış açısı sunmasına yardım eder.	1		
	Etkinlik çocukların alışılmadık roller üstlenmelerini sağlar.	1		
	Etkinlik çocukların beklenmedik olay ve durumlara uyum sağlayarak yeni ve uygun sorun çözme stratejileri geliştirebilmelerine fırsat tanır.	1		
Orijinallik	Etkinlik çocukları farklı fikirleri olması için cesaretlendirir.	11	40	53.33
	Etkinlik çocukların hayal kurmasına yardım eder.	14		
	Etkinlik çocukları sorunlara alışılmadık çözümler keşfetmeleri için cesaretlendirir.	-		
	Etkinlik çocukların farklı fikirleri birleştirerek yeni bir fikir oluşturmasına fırsat tanır.	15		
Detaylandırma	Etkinlik çocukların fikirlerini ve düşüncelerini detaylandırması için yönlendirir.	22	43	57.33
	Etkinlik çocukların bir fikri tamamlayarak geliştirmesine ve ayrıntılar eklemesine fırsat tanır.	3		
	Etkinlik çocukların hayallerini detaylandırarak çizim ya da öyküleştirme aracılığıyla başkalarına aktarmasına destek olur.	18		

Tablo 12'ye göre yaratıcı etkinlikler; %57.33 ile en fazla detaylandırma, ardından %53.33 ile orijinallik boyutunda özellik göstermiştir. Akıcılık boyutunda özellik gösteren etkinliklerin %25.33 ile nispeten daha az bulunduğu görülmüştür. Ayrıca etkinliklerin %13.33 ile en az esneklik boyutunda özellik gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Dördüncü sınıf Türkçe çalışma kitabında Tablo 12'de görüldüğü gibi en fazla; çocukların fikirlerini ve düşüncelerini detaylandırması için yönlendiren, çocukların

hayallerini detaylandırarak çizim ya da öyküleştirme aracılığıyla başkalarına aktarmasına destek olan, çocukların farklı fikirleri birleştirerek yeni bir fikir oluşturmasına fırsat tanıyan etkinliklere yer verilmiştir. Ayrıca çocukların farklı karaktermiş gibi bakış açısı sunmasına yardım eden, çocukların alışılmadık roller üstlenmelerini sağlayan, çocukların beklenmedik olay ve durumlara uyum sağlayarak yeni ve uygun sorun çözme stratejileri geliştirebilmelerine fırsat tanıyan etkinliklere ise kitap genelinde sadece birer kere yer verilmiştir. Çocukları sorunlara alışılmadık çözümler keşfetmeleri için cesaretlendiren etkinliklere ise bu sınıf seviyesinde hiç yer verilmemiştir.

Etkinliklerin akıcılık, esneklik, orijinallik ve detaylandırma boyutlarında değerlendirilmesinde kaç yaratıcı düşünme boyutunu kapsadığı incelenmiş; elde edilen frekans ve yüzde değerleri Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. 4. Sınıf Seviyesinde Etkinliklerin Farklı Yaratıcı Düşünme Boyutlarını İçerme Durumlarına Göre Dağılımı

	<i>f</i>	%
1 Boyut İçeren	48	64
2 Boyut İçeren	24	32
3 Boyut İçeren	2	2.67
4 Boyut İçeren	1	1.33
Toplam	75	100

Tablo 13'e göre yaratıcı etkinlikler; %64 ile en fazla bir boyutta, %32 ile iki boyutta yaratıcı özellik göstermişlerdir. Ayrıca akıcılık, esneklik, orijinallik ve detaylandırma olmak üzere dört boyutu da kapsayan tek etkinliğe ise bu sınıf seviyesinde yer verilmiştir.

Etkinlik Değerlendirme Formu kullanılarak yapılan değerlendirmeler sırasında, birden fazla beceri gerektiren ve kitap genelinde farklı örnek teşkil eden etkinlikler seçilerek bu bölümde paylaşılmıştır.

Bir şair olsanız çocuklarla ilgili hangi konularda şiir yazarsınız? Seçtiğiniz konuları örnekteki gibi listeye yazınız.

ŞAİRİM VE DUYARLIYIM

ÖRNEK: Çocukların hakları

1.

2.

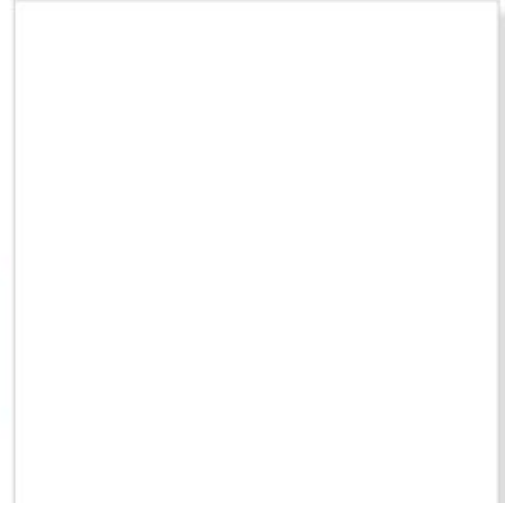
3.

4.

Şekil 32. 4S.1T.2M. 1H Kodlu Etkinlik

Şekil 32’de paylaşılan etkinlik, yaratıcı düşünmenin üç ayrı boyutuna yöneliktir. Etkinlik; sayıca fazla ve farklı türde seçenek üretilmesine fırsat tanıdığı için akıcılık, çocukların alışılmadık roller üstlenmelerini tanıdığı için esneklik, farklı fikirleri olmasını cesaretlendirdiği için orijinallik boyutuna yönelik olarak değerlendirilmiştir.

Aşağıdaki görselleri inceleyiniz. Okuduğunuz metinlerden, yaptığınız çalışmalardan ve bu görsellerden hareketle dilimizin değerine ve korunması gerektiğine yönelik mesaj içeren bir söz oluşturunuz. Aşağıda verilen alanda, bu sözü kullanarak bir afiş tasarlayınız.

Şekil 33. 4S.6T.1M.9E Kodlu Etkinlik

"Bu şarkı uzun yıllar önce yapılmış bir şarkıdır. Geçen zaman içerisinde birçok çocuk bu şarkıyı çok sevmiş, büyük bir keyifle söylemiş hatta büyüdüklerinde böyle bir dünyada yaşamayı hayal etmişlerdir. Sizce eskiden bu şarkıyı dinleyip söyleyen ve günümüzde birer yetişkin olan çocuklar şarkıda hayal edilen dünyayı kendileri oluşturabilmiş midir?" sorusuna cevap veren bir konuşma hazırlayınız. Konuşmanızı hazırlarken aşağıdaki yönergeleri takip ediniz.

a. Konuşmanızda kullanacağınız anahtar kelimeleri aşağıya yazınız.

ANAHTAR KELİMELER:

b. Konuşmanızda vermek istediğiniz mesajı kısaca ifade ediniz.

KONUŞMAMIN ANA DÜŞÜNCESİ:

c. "6 Şapka" düşünme yöntemini uygulayarak konuyla ilgili değinmek istediğiniz noktaları belirleyiniz ve şapkalara altına notlar alınız.

BEYAZ ŞAPKA

Tarafsızdır. Bilgi verir.

KIRMIZI ŞAPKA

Duygusaldır. Hislerini söyler.

SİYAH ŞAPKA

Kötümserdir. Tehlikeleri söyler.

SARI ŞAPKA

İyimserdir. Avantajları söyler.

YEŞİL ŞAPKA

Yenilikçidir. Önerilerde bulunur.

MAVİ ŞAPKA

Sakindir. Sonuçları söyler.

Şekil 34. 4S.7T.1M.4E Kodlu Etkinlik

Şekil 34'te paylaşılan etkinlik, yaratıcı düşünmenin dört ayrı boyutuna yöneliktir. Etkinlik; sayıca fazla ve farklı türde seçenek üretilmesine ve birden fazla fikir sunulabilmesine fırsat tanıdığı için akıcılık, çocukları alternatif yolları kullanmaya teşvik ettiği için esneklik, farklı fikirleri olmasını cesaretlendirdiği için orijinallik, fikirlerini ve düşüncelerini detaylandırmaya yönlendirdiği için detaylandırma boyutuna yönelik olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca 4. sınıf Türkçe çalışma kitabında yer alan bu etkinlik, çalışma genelinde dört düşünme boyutunu da içeren tek etkinlik örneği olarak öne çıkmaktadır.

Yüzlerce heykel, şehirlerimizin sokaklarını süslemektedir. Bu heykeller kültürümüzün bir parçasıdır. Bazı heykeller soyut özellik taşıırken bazı heykeller tarihi bir olayın sembolüdür. Aşağıdaki iki heykelde ise günlük hayattan bir an yansımıştır. Fotoğraftaki heykellerin duruşlarını ve diğer ayrıntılarını dikkatlice inceleyerek onları gerçek birer insan gibi konuşturup bu iki kişi için bir sohbet diyalogu yazınız.

Şekil 35. 4S.8T.1M.3E Kodlu Etkinlik

Şekil 35'te paylaşılan etkinlik, yaratıcı düşünmenin iki ayrı boyutuna yöneliktir. Etkinlik; çocukların farklı karaktermiş gibi bakış açısı sunmasına fırsat tanıdığı için esneklik, farklı fikirleri birleştirerek yeni bir fikir oluşturmasına ve hayal kurmasına yardım ettiği için esneklik boyutuna yönelik olarak değerlendirilmiştir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

SONUÇ VE TARTIŞMA

İlkokul döneminin çocukların yaratıcı düşünme becerisi açısından kritik bir öneme sahip olduğu, bu dönemde yaratıcı düşünme becerilerini destekleyecek çalışmalara olabildiğince fazla yer verilmesi gerektiği yapılan çalışmalarla ortaya konulmuş bir durumdur. Özellikle birinci sınıf; düşünsel/fikirselsel ve fiziksel anlamda çocukların en özgür olduğu ve gelişim alanlarının en hız kazandığı oyun döneminin ardından (Yeşilyurt, 2020; Ömeroğlu, 1998; Davaslıgil, 1989), sınırlayıcı bir ortamla ve akademik kaygıyla ilk kez karşılaştığı ortam olması sebebiyle çok daha kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle özellikle birinci sınıf seviyesinde; öğrencilerde zaten var olan yaratıcı düşünme becerilerini etkinliklerle desteklemenin bu becerilerin gelişimi için önemli bir rol oynamasının yanı sıra, tam tersi bir durum ise bu becerilerin dönülemez bir şekilde kaybedilmesine sebep olabilir.

İlkokul ve özellikle birinci sınıf seviyesinde -yaratıcı ve üst düzey düşünme becerilerine sahip bireyler yetiştirilmesini amaçlayan eğitim sistemlerinde- yaratıcı etkinliklere fazlasıyla yer verilmesi beklenirken, çalışma sonucunda en az sayıda yaratıcı etkinliğe 1. sınıf Türkçe çalışma kitabında yer verildiği görülmüştür. Birinci sınıf açısından elde edilen bu sonuç; Bogoyavlenskaya (2013) ve Kara ve Şençiçek'in (2015: s. 94) okul öncesi dönemden ilkököl dönemine geçen çocuklarda, yaratıcı düşünme becerilerinde ciddi bir düşüş yaşandığı yönündeki bulgularını destekler niteliktedir. Ayrıca Şahin'in (2008) sınıf öğretmenleri ile yaptığı çalışmada, öğretmenlerin 1. sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan konuların öğrencileri bağımsız ve yaratıcı düşünmeye yöneltecek şekilde işlendiği yönünde çoğunlukla olumlu görüş belirtmiş olmaları; bu çalışmanın sonuçları ile çelişmektedir.

Türkçe çalışma kitaplarında yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinliklere yer verilmesi açısından sonuçlara sınıf seviyelerine göre bakıldığında; en az sayıda 1. sınıf, en az oranda ise 2. sınıf çalışma kitabında yer verilmiştir. Yaratıcı etkinliklere en fazla yer verilen sınıf seviyesi ise 3. sınıftır. Özdere'nin (2011), ilkököl Türkçe ders kitaplarında bulunan metinleri incelediği çalışmasında da benzer şekilde yaratıcı

düşünme becerisinin kullanımının birinci sınıftan beşinci sınıfa doğru bir artış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Genel olarak 3. sınıf Türkçe çalışma kitabı haricinde tüm sınıf seviyelerinde yaratıcı etkinliklere yer verilme oranının oldukça düşük ve yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ulum'un (2017) 2, 3 ve 4. sınıf Türkçe ders ve öğrenci çalışma kitaplarında bulunan etkinlikleri bilişsel taksonomiye göre incelediği çalışmasında, etkinliklerin üst düzey bilişsel becerilerden ziyade daha çok alt düzey bilişsel becerilere yönelik olduğu yönünde elde ettiği sonuçlar ile Aslan'ın (2011) Türkçe ve Fransızca ana dili ders kitaplarını üst düzey düşünme becerilerine göre incelediği çalışmasında, yaratıcılık becerisinin geliştirilmesine yönelik soruların Fransızca ders kitaplarında yeterli ve işlevsel olarak yer almasına rağmen Türkçe ders kitaplarında sayıca çok az bulunduğu yönündeki sonuçları bu çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Erdoğan'ın (2014) yaptığı benzer bir çalışmada; 1, 3 ve 4. sınıf çalışma kitaplarındaki etkinliklerin yaklaşık yarısına yakınında ve genel olarak tüm sınıf seviyelerindeki kitaplarda yeterince yaratıcı düşünme becerisi gerektiren etkinliklere yer verildiği yönündeki sonuçlarıysa bu çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermemektedir. Bu farklılık bahsi geçen çalışmaların, farklı yıllarda basılan kitaplarla gerçekleştirilmesinden veya kullanılan ölçütlerin farklılığından kaynaklanıyor olabilir. Fakat mevcut çalışmaların geneline ve bu araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, çalışma kitaplarında yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinliklere yer verilme oranının beklenenin çok altında kaldığı görülmüştür.

Yaratıcı etkinliklerin sınıf seviyelerine göre temalara dağılımlarına bakıldığında 2. sınıf seviyesinde birinci temada hiç yaratıcı etkinliğe yer verilmezken, 3 ve 4. sınıf seviyelerinde de temalara göre genel dağılımları içerisinde bu temada oldukça düşük seviyede yaratıcı etkinliğe yer verildiği görülmüştür. Ayrıca 2 ve 4. sınıf çalışma kitaplarında belli bir sistematik yapılanmanın gözlemlenmediği -2. sınıf seviyesinde iki temada hiç yaratıcı etkinliğe yer verilmediği-; 3. sınıf çalışma kitaplarında ise bu dağılımın nispeten daha sistemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ünveren'in (2020) 5. sınıf Türkçe ders kitabında hayal gücü ve yaratıcı düşünmeye yönelik etkinlikleri incelediği çalışmasında da benzer bir şekilde, bu etkinliklerin temalara eşit ölçüde dağılım göstermediği görülmüştür.

Yaratıcı etkinliklerin çalışma türlerine göre dağılımlarına bakıldığında, tüm sınıf seviyelerinde yaratıcı etkinlikler en fazla metin sonrası etkinlik/çalışma türünde sorulardan oluşmuştur. Ayrıca 3. sınıflar hariç diğer tüm sınıf seviyelerinde en az gözlenen yaratıcı etkinlik türü tema değerlendirme çalışmalarıdır. Bu çalışma türlerinin kendi içlerinde yaratıcı etkinliklere sahip olma düzeyleri de ayrıca incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda 3 ve 4. sınıf seviyelerinde yer verilen metin öncesi hazırlık çalışmalarının; büyük oranda yaratıcı düşünme becerilerine yönelik etkinliklere yer vererek en yaratıcı etkinlik türü olduğu tespit edilmiştir. Metin sonrası etkinlik/çalışma türünde sorular açısından sonuçlara bakıldığında ise -3. sınıf Türkçe çalışma kitabı dışında- neredeyse 4'te 1 oranında yaratıcı etkinliğe yer verildiği ve bu oranın yetersiz olduğu görülmüştür. Bu durum, Akdeniz'in (2003) ortaokul Türkçe ders kitaplarıyla yaptığı çalışmasında metinle ilgili soruların çoğunlukla metinden bulmaya dayalı olduğu ve öğrenciyi düşünmeye yönlendirmediği yönündeki sonuçları ile bu açıdan benzerlik göstermektedir. Tema değerlendirme çalışmalarında ise yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinliklere oldukça az sayıda yer verildiği ve en az yaratıcı etkinlik türü olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca etkinliklerin değerlendirilmesi sürecinde araştırmacı tarafından, tema değerlendirme çalışmalarında yaratıcı etkinliklere farklı sınıf seviyelerinde çoğu temada hiç yer verilmediği ve tema değerlendirme çalışmalarının büyük oranda alt bilişsel becerilere yönelik etkinliklerden oluştuğu gözlenmiştir.

Yaratıcı düşünme boyutları açısından yapılan analizler sonucu ilkökul Türkçe çalışma kitaplarında bulunan yaratıcı etkinliklerde, en fazla detaylandırma ve orijinallik boyutunda etkinliklere yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Detaylandırma boyutunda çoğunlukla çocukların fikirlerini ve düşüncelerini detaylandırması için yönlendiren ve hayallerini detaylandırarak çizim ya da öyküleştirme aracılığıyla başkalarına aktarmasına destek olan etkinliklere yer verilirken, çocukların bir fikri tamamlayarak geliştirmesine ve ayrıntılar eklemesine fırsat tanıyan etkinliklere tüm sınıf seviyelerinde az sayıda yer verilmiştir. Orijinallik boyutunda ise çocukları sorunlara alışılmadık çözümler keşfetmeleri için cesaretlendirecek etkinliklere az sayıda yer verilirken; çocukların farklı fikirleri birleştirerek yeni bir fikir oluşturmasına fırsat tanıyan, hayal kurmasına yardım eden ve farklı fikirleri olması için cesaretlendiren etkinlikler tüm sınıf seviyelerinde büyük oranda yer almaktadır.

Orijinallik boyutunda elde edilen bu sonuçlar; Erdoğan'ın (2014) yaptığı çalışmada, çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin genel olarak öğrencilerin farklı düşünmesine ve var olan öğeleri kullanarak yeni bir şeyler üretmesine olanak sağlayacak yapıda olduğu yönündeki sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

İlkokul Türkçe çalışma kitaplarında yaratıcı düşünmenin akıcılık ve esneklik boyutuna yönelik etkinliklerin nispeten daha az bulunduğu çalışmanın bir diğer sonucudur. Özellikle esneklik boyutunda çoğunlukla çocukları alternatif yolları kullanmaya teşvik eden etkinliklere yer verilirken; çocukların farklı karaktermiş gibi bakış açısı sunmasına yardım eden, alışılmadık roller üstlenmelerini sağlayan, beklenmedik olay ve durumlara uyum sağlayarak yeni ve uygun sorun çözme stratejileri geliştirebilmelerine fırsat tanıyan etkinliklere ise tüm sınıf seviyelerinde çok az sayıda yer verilmiştir.

Son olarak etkinlik çeşitliliği ve çocuklara farklı ve alışılmadık etkinlik örnekleri sunması açısından sonuçlara bakıldığında, 3. sınıf Türkçe çalışma kitabının büyük bir farkla öne çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. Sonuçlar tüm sınıf seviyelerinde genel olarak değerlendirildiğinde; yaratıcı düşünme becerilerine yönelik etkinliklere yer verilmesi, bu etkinliklerin temalara sistemli dağılımı, farklı düşünme becerileri gerektiren ve içinde birden fazla görev barındıran etkinlik örnekleri ile 3. sınıf Türkçe çalışma kitabı öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesi için kullanılabilecek iyi bir kaynak olarak değerlendirilebilir. Diğer sınıf seviyelerinde kullanılan çalışma kitaplarının ise bu haliyle öğrencilerde yaratıcı düşünme becerilerini desteklemek adına çok yetersiz olduğu söylenebilir.

ÖNERİLER

İlkokul Türkçe çalışma kitaplarını yaratıcı düşünme becerileri açısından incelediğimiz bu çalışmada, yaratıcı düşünme becerilerine yönelik etkinliklere yer vermesi açısından durumun 3. sınıf çalışma kitabı dışında beklenen ve istenilen düzeyde olmadığı görülmüştür. Yaratıcı etkinliklere istenilen düzeyde yer verilmemesinin yanı sıra, etkinlikler genelde bilgiye dayalı ve alt düzey bilişsel becerilere yöneliktir. Halbuki çalışma kitapları; ders kitaplarındaki gibi kazanımların

öğretimine yönelik olmaktan ziyade, öğrencilerin halihazırda öğrendikleri konuları pekiştirmesi amacıyla hazırlanmış etkinlik bazlı bir içeriğe sahiptir. Bu nedenle içerik olarak, yaratıcı ve üst düzey bilişsel becerilere yönelik etkinliklere yer verilmesi açısından çok daha uygun bir yapıya sahip olması açısından sunduğu bu olanak göz ardı edilmemeli ve içerik üst düzey bilişsel becerileri ve özellikle yaratıcı düşünme becerilerini de geliştirecek şekilde yeniden düzenlenmelidir.

İlkokul Türkçe çalışma kitaplarında yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinliklere yer verilme oranına bakıldığında, genel olarak birinci sınıftan dördüncü sınıfa doğru artan bir oran gözetildiği görülmüştür. Çalışma kitaplarındaki bu durum, sanki öğrencilerin yaratıcı düşünebilmeleri için öncelikle okuma yazma becerilerinin gelişmesi ve belli bir seviyeye gelmesinin beklendiği gibi bir algı yaratıyor. Halbuki ilkokul dönemi, öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin gelişiminde sınıf seviyesi gözetilmeksizin önemli ve belirleyici bir dönemdir. Bu nedenle sınıf seviyelerinde artan bir oranla yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinliklere yer verilmesi yerine, her sınıf seviyesinde yeteri kadar ve benzer oranlarda yer verilmesi ve kitapların bu şekilde düzenlenmesi; öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin gelişebilmesi açısından daha doğru olacaktır.

Çalışma kitaplarının her sınıf seviyesinde içerikleri ayrı ayrı değerlendirildiğinde 3. sınıf Türkçe çalışma kitabı hariç, yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinliklerin temalara ve etkinlik çeşitlerine dağılımında belli bir sistematik yapılanmanın gözetilmediği görülmüştür. Özellikle tema değerlendirme çalışmalarında neredeyse hiç yaratıcı etkinliklere yer verilmemiştir. Kitapların, her tema ve çalışma türünde benzer oranlarda yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinlik olacak şekilde planlanması, öğrencilerin bu becerileri kullanımını ve geliştirme fırsatını sürekli kılması yönünden daha etkili olacaktır.

İlkokul Türkçe çalışma kitaplarında orijinallik ve detaylandırma boyutlarında çok çeşitli etkinliklere yer verilirken, özellikle esnek düşünmeye yönelik etkinliklerin çok sınırlı olduğu görülmüştür. Yaratıcılık denilince önce akla her ne kadar orijinallik gelse de esnek düşünme yaratıcı düşünme becerileri içinde oldukça önemli bir role sahiptir. Alışılmışın dışına çıkabilme, çok yönlü bakış açısı sunabilme ve alternatif

seçenekler üretebilme esnek dnme ile mümkündür ki bu da yaratıcı dnmenin en temel adımı olarak kabul edilebilir (Duman, 2018: s. 553). Bu nedenle çalışma kitapları hazırlanırken esnek dnme becerisini geliştirecek farklı etkinliklere daha fazla yer verilmesi, öğrencilerin yaratıcı dnme becerilerinin gelişmesinde oldukça önemli rol oynayacaktır.

Etkinlik eşitleri açısından sonuçlara bakıldığında 3. sınıf Türkçe alışma kitabının farklı dnme becerileri gerektiren ve alışılmamış etkinliklere yer verilmesi açısından ne çıktığı, diğer sınıf seviyelerinde bu çeşitliliğin sınırlı olduğu görülmüştür. Kitaplarda şahsi olarak yazar ismine ulaşılamamış, tüm kitapların bir komisyon tarafından hazırlandığı belirtilmiş. Bu durum göz önünde bulundurulunca her kitap için eşit ölçütler kullanılması ve hatta 3. sınıf Türkçe alışma kitabı etkinliklerinin hazırlanmasına aktif olarak katılan alan uzmanlarının diğer sınıf seviyelerinde kitapları tekrar gözden geçirerek etkinlikleri yeniden düzenlemesi, çalışma kitaplarını yaratıcı dnme becerisini geliştirecek nitelikte kaynaklar haline getirmekte etkili olacaktır.

KAYNAKÇA

1. Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

- Akdeniz, Safiye (2003). "Temel Eğitim Türkçe Ders Kitaplarına Dair Bazı Dikkatler." Ege Eğitim Dergisi, 3(1), 59-70.
- Altın, Mehmet, Asuman Seda Saracaloğlu (2018). "Yaratıcı, Eleştirel ve Yansıtıcı Düşünme: Benzerlikler-Farklılıklar". Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi, 4(1): 1-9.
- Aslan, Canan (2011). "High Level Thinking Education in Mother Tongue Textbooks in Turkey and France." Journal of International Social Research 4(16), 29-37.
- Aslan, Esra (2001). "Torrance Yaratıcı Düşünce Testi'nin Türkçe Versiyonu." Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 14(14), 19-40.
- Bal, Belgin (2014). "Türkçe Dersi Öğretim Programlarında Yaratıcı Düşünme." Electronic Turkish Studies, 9(9), 247-257.
- Bal, Mazhar (2018). "Türkçe Dersinin 21. Yüzyıl Becerileri Açısından İncelenmesi." Turkish Studies, 13(4), 49-64.
- Baltacı, Ali (2017). "Nitel Veri Analizinde Miles-Huberman Modeli." Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(1), 1-14.
- Baykal, Ali (2009) "Yaratıcılık: Eğilimi ve Eğitimi". (Ed.) Tülay Bozkurt, Mücella Uluğ, Zeynep Oktuğ, Melis Seray Özden. Öğrenme ve Öğrenme Bozuklukları II. Eğitim Psikolojisi Sempozyumu. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları: 34-57.
- Bogoyavlenskaya, Diana B. (2013). "Nature of Changes in Creativity Scores in Preschool and Junior Schoolchildren." Procedia-Social and Behavioral Sciences, 86, 358-362.
- Bümen, Nilay T. (2006). "Program Geliştirmede Bir Dönüm Noktası: Yenilenmiş Bloom Taksonomisi." Eğitim ve Bilim, 31(142), 3-14.
- Cropley, Arthur (Temmuz, 2018). "Teaching Creativity." Reference Module in Neuroscience and Biobehavioral Psychology, 1-7.
- Çakmak, Gülsüm (2010). İlköğretim Birinci Kademe Türkçe Öğretim Programının Öğrencilerin Yaratıcı Düşüncelerini Geliştirmeye Etkisine Yönelik Öğretmen Görüşleri (Tokat İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Çam, Olcay, Emel Öztürk Turgut (2015). "Yaratıcılık". Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 31(2): 78-85.

- Çankaya, İbrahim, Etem Yeşilyurt, Sinan Yörük, Önder Şanlı (2012). "Öğretmen Adaylarında Yaratıcı Düşünmenin Yordayıcısı Olarak Değişime Açıklık ve Hayal Gücü". Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5(2): 46-62.
- Davaslıgil, Ümit (1989). "Yaratıcılık ve Oyun." Eğitim ve Bilim, 13(71), 24-32.
- Davaslıgil, Ümit (1994). "Yüksek Gizli Güce Sahip Lise Öğrencilerinin Yaratıcılıkları Üzerinde Bir Araştırma." Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 6, 53-68.
- Duman, Ekrem Ziya (2018). "Bir Düşünme Türü Olarak Esnek Düşünme." Electronic Turkish Studies, 13(26), 547-561.
- Elo, Satu, Helvi Kyngäs (2008). "The Qualitative Content Analysis Process". Journal of Advanced Nursing, 62(1): 107-115.
- Erdoğan, Tolga (2014). "İlkokul 1-4. Sınıflar Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerin Yaratıcı Düşünme Becerisi Açısından İncelenmesi." Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 23, 25-58.
- Fasko, Daniel (2001). "Education and Creativity." Creativity Research Journal, 13(3-4), 317-327.
- Göçer, Ali (2008). "İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarının Ölçme ve Değerlendirme Açısından İncelenmesi." Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(1), 197-210.
- Guilford, Joy Paul (1950). "Creativity." American Psychologist, 5(9), 444-454.
- Guilford, Joy Paul (1962). "Potentiality For Creativity." Gifted Child Quarterly, 6(3), 87-90.
- Guilford, Joy Paul (1967). "Creativity: Yesterday, Today and Tomorrow." The Journal of Creative Behavior, 1(1), 3-14.
- Gültekin, Harun (2019). Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarının 21. Yüzyıl Becerileri Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Güneş, Firdevs (2012). "Öğrencilerin Düşünme Becerilerini Geliştirme." Türklük Bilimi Araştırmaları, 32, 127-146.
- Hadar, Linor L., Mor Tirosh (2019). "Creative Thinking in Mathematics Curriculum: An Analytic Framework". Thinking Skills and Creativity, 33: 1-13.
- Kale, Nesrin (1994). "Eğitim ve Yaratıcılık." Yaşadıkça Eğitim, 37, 4-6.
- Kalischuk, Ruth Grant, Karran Thorpe (2002). "Thinking Creatively: From Nursing Education to Practice". The Journal of Continuing Education in Nursing, 33(4): 155-163.

- Kanathı, Faik, Yunus Emre Çekici (2013). "Türkçe Öğretiminde Disiplinler Arası Olanaklar". Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 9(2): 223-234.
- Kapanadze, Dilek Ünveren (2018). "2018 Türkçe Öğretim Programındaki Kazanımların Üst Düzey Düşünme Becerileri Bağlamında İncelenmesi." Milli Eğitim Dergisi, 48(223), 83-112.
- Kara, Şükrü, Sinan Şençiçek (2015). "Yaratıcı Çocuk Yetiştirmede Problemler ve Çözüm Önerileri". Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 6(2), 90-97.
- Karabey, Burak, Kemal Yürümezoğlu (2015). "Yaratıcılık ve Üstün Yetenekliliğin Bazı Zeka Kuramları Açısından Değerlendirilmesi". Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 40: 86-107.
- Karakuş, Mehmet (2001). "Eğitim ve Yaratıcılık." Eğitim ve Bilim, 26(119), 3-7.
- Kaufman, James C., Robert J. Sternberg (2007). "Creativity". Change: The Magazine of Higher Learning, 39(4): 55-60.
- Kaygın, Bülent, Çağlar Çetinkaya (2015). "Yaratıcılığın değerlendirmesinde yeni yaklaşımlar". Journal of Gifted Education and Creativity, 2(1): 1-11.
- Kıral, Bilgen (2020). "Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi." Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(15), 170-189.
- Kurudayıoğlu, Mehmet, Özlem Çetin (2015). "Temel Beceriler ve Türkçe Öğretimi". Ana Dili Eğitimi Dergisi, 3(3): 1-19.
- Kyunghwa, Lee (2015). "Development and Validation of K-ICT (Korea-Integrative Creativity Test) for Elementary and Secondary School Students." Procedia-Social and Behavioral Sciences, 186, 305-314.
- Larson, Lotta C., Teresa Northern Miller (2011). "21st Century Skills: Prepare Students For The Future". Kappa Delta Pi Record, 47(3): 121-123.
- Leymun, Şenay Ozan, Ferhan Odabaşı, Işıl Kabakçı Yurdakul (2017). "Eğitim Ortamlarında Durum Çalışmasının Önemi". Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi, 5(3): 367-385.
- May, Jon, Emma Redding, Sarah Whatley vd (2020). "Enhancing Creativity by Training Metacognitive Skills in Mental Imagery". Thinking Skills and Creativity, 38: 1-10.
- MEB (2018). Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul Ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 Ve 8. Sınıflar). Ankara: MEB
- Onur, Dilara, Tülay Zorlu (2017). "Yaratıcılık Kavramı ile İlişkili Kuramsal Yaklaşımlar". Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches, 6(3): 1535-1552.

- Ömeroğlu, Esra (1988). "Yapıcı ve Yaratıcı Nesiller Yetiştirme." Eğitim ve Bilim, 12(67), 46-49.
- Özaşkın, Ayşe Gül, Ahmet Bacanak (2016). "Eğitimde Yaratıcılık Çalışmaları: Neler Biliyoruz?". Journal of Research in Education and Teaching, 5: 212-226.
- Özdere, Özlem (2011). İlköğretim Birinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerde Düşünme Becerilerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, Şafak (2004). "Eğitimde Yaratıcı Düşünme." Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18, 77-84.
- Özyaprak, Melodi (2016). "Yaratıcı Düşünme Eğitimi: SCAMPER Örneği." Journal of Gifted Education and Creativity, 3(1), 67-81.
- Resmi Gazete (12/09/2012). Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 28409.
- Resmi Gazete (24/06/1973). Milli Eğitim Temel Kanunu, 14574.
- Ryans, David G., E. Paul Torrance (1962). "Creative Thinking of Children". Journal of Teacher Education, 13(4): 448-460.
- Saeki, Noriko, Xitao Fan, Lani Van Dusen (2001). "A Comparative Study of Creative Thinking of American and Japanese College Students". The Journal of Creative Behavior, 35(1): 24-36.
- Samurçay, Neriman (1983). "Zeka ve Yaratıcılık." Eğitim ve Bilim, 8(45), 4-12.
- San, İnci (1979). "Yaratıcılık, İki Düşünce Biçimi ve Çocuğun Yaratıcı Eğitimi." Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 2(1), 177-190.
- Söylemez, Yusuf (2018). "2018 Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Kazanımların Üst Düzey Düşünme Becerileri Açısından Değerlendirilmesi." Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 63, 345-384.
- Sternberg, Robert J. (2006). "The Nature of Creativity." Creativity Research Journal, 18(1), 87-98.
- Subaşı, Münevver, Kübra Okumuş (2017). "Bir araştırma yöntemi olarak durum çalışması". Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(2): 419-426.
- Sukotjo, Maranantia, Alben Ambarita, Irawan Suntoro vd (2020). "The Development of Mathematical Teaching Books-Based Realistic Approach to Increase Creative Thinking Ability in 5th Grade Elementary School". Advances in Social Science, Education and Humanities Research (ASSEHR), 422: 252-257.
- Şahin, Ayfer (2008). "İlköğretim Birinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı, Öğrenci Çalışma Kitabı ve Öğretmen Kılavuz Kitabının Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak

Değerlendirilmesi." Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 9(3), 133-146.

Şimşek, Canan Laçın, Fatime Balkan Kıyıcı (2010). "How Much Science and Technology Lesson Student Studying Books Support Creative Thinking?". *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2): 2105-2110.

Temizkan, Mehmet (2011). "Türkçe Öğretiminde Yaratıcı Düşünmeyi Geliştirme Bakımından Nasreddin Hoca Fıkraları." *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 195-223.

Tezci, Erdoğan, Aysun Gürol (2003). "Oluşturmacı Öğretim Tasarımı ve Yaratıcılık". *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 2(1): 50-55.

Tuzcuoğlu, Necla (1994). "Çocukta Yaratıcılık." *Yaşadıkça Eğitim*, 33, 25-27.

Ulum, Hakan (2017). MEB İlkokul 2, 3 ve 4. Sınıf Türkçe Ders ve Çalışma Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

Ülgen, Gülten (1990). "Yaratıcılık ve Eğitim." *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 13, 11-16.

Ünveren, Dilek (2020). "Türkçe Öğretiminde Hayal Gücü ve Yaratıcılık Eğitimi." *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(21), 378-404.

Wang, Amber Yayın (2012). "Exploring the Relationship of Creative Thinking to Reading and Writing." *Thinking Skills and Creativity* 7(1), 38-47.

Yenilmez, Kürşat, Belma Yolcu (2007). "Öğretmen Davranışlarının Yaratıcı Düşünme Becerilerinin Gelişimine Katkısı". *Sosyal Bilimler Dergisi*, 18: 95-105.

Yeşilyurt, Etem (2020). "Yaratıcılık ve Yaratıcı Düşünme: Tüm Boyut ve Paydaşlarıyla Kapsayıcı Bir Derleme Çalışması." *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(25), 3874-3915.

Yıldırım, Ebru (2007). "Bilgi Çağında Yaratıcılığın ve Yaratıcılığı Yönetmenin Önemi." *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 1, 109-120.

2. Elektronik Kaynaklar

Akarsu, Bayram (2018). *Yaratıcı Düşünme Sanatı [Elektronik Sürüm]*. Türkiye: Cinius Yayınları.
https://www.researchgate.net/publication/328306984_Yaratici_Dusunme_Sanati/03.01.2020.

Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı (2011). *MEB 21. Yüzyıl Öğrenci Profili [Elektronik Sürüm]*. Ankara: MEB.
https://www.meb.gov.tr/earged/earged/21.%20yy_og_pro.pdf 10.05.2021.

- Fisher, Robert (2005). Teaching Children To Think [Elektronik Sürüm]. United Kingdom: Nelson Thornes.
https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=0az0JYM_pHMC&oi=fnd&pg=PR7&dq=Teaching+Children+To+Think+&ots=UnmwKgnlDw&sig=0kGeIRfOpAtXzSdTPLnLFPCYbR0&redir_esc=y#v=onepage&q=Teaching%20Children%20To%20Think&f=false/ 21.01.2021.
- Gartenhaus, Alan R., Ruhiser Mergenci, Bekir Onur(2000). Yaratıcı Düşünme ve Müzeler [Elektronik Sürüm]. Ankara: Ankara Üniversitesi.
<https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/4887?show=full/> 08.05.2021
- Michalko, Michael (2017). Yaratıcı Düşünce [Elektronik Sürüm]. İstanbul: Koridor Yayıncılık. <http://www.ozetkitap.com/kitaplar/yaraticidusunce.pdf/> 10.05.2021.
- Ömeroğlu, Esra, Ayşe Turla (2001). “Okul Öncesi Dönemde Yaratıcılık Eğitimi ve Desteklenmesi”. Milli Eğitim Dergisi, 151.
https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/150/yazim.htm/ 08.05.2021.
- Torrance, Ellis Paul (1963). Education And The Creative Potential [Elektronik Sürüm]. Minnesota: University Of Minnesota Press.
<https://muse.jhu.edu/book/31773/> 28.12.2020.
- Torrance, Ellis Paul (1995). Why Fly? [Elektronik Sürüm]. New Jersey: Greenwood Publishing Group.
https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=AQnzz3v45LIC&oi=fnd&pg=PP11&dq=why+fly&ots=S4j6QjUTxj&sig=1jh79Xgd1G8h6QUnaDvYjqpfuwk&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false/ 10.05.2021.
- Vexliard, Alexandre (1968). Yaratıcılık Teorileri Ve Eğitim [Elektronik Sürüm]. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
<https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/60290/11878.pdf?sequence=1&isAllowed=y/> 06.01.2021.
- Yanık, Onur (2007). Yaratıcılık [Elektronik Sürüm]. İstanbul: Bamm Yayınevi.
<https://www.academia.edu/15307253/Yarat%C4%B1c%C4%B1l%C4%B1k/> 10.05.2021.

EKLER

EK 1. Etkinlik Değerlendirme Formu

1. BÖLÜM- YARATICI DÜŞÜNME BECERİLERİ		
Etkinlikte Gözlenecek Yaratıcı Düşünme Temel Boyutları	Etkinlikte Gözlenecek Yaratıcı Düşünme Alt Boyutları	Evet
Akıcılık	Etkinlik çocuklara birden fazla fikir sunabilmeleri için fırsat tanır.	
	Etkinlik çocuklara sayıca fazla ve farklı türde seçenek veya çözüm önerileri üretebilmeleri için fırsat tanır.	
Esneklik	Etkinlik çocukları alternatif çözüm yolları kullanmaya teşvik eder.	
	Etkinlik çocukların farklı karaktermiş gibi bakış açısı sunmasına yardım eder.	
	Etkinlik çocukların alışılmadık roller üstlenmelerini sağlar.	
	Etkinlik çocukların beklenmedik olay ve durumlara uyum sağlayarak yeni ve uygun sorun çözüme stratejileri geliştirebilmelerine fırsat tanır.	
Orijinallik (Özgünlük)	Etkinlik çocukları farklı fikirleri olması için cesaretlendirir.	
	Etkinlik çocukların hayal kurmasına yardım eder.	
	Etkinlik çocukları sorunlara alışılmadık çözümler keşfetmeleri için cesaretlendirir.	
	Etkinlik çocukların farklı fikirleri birleştirerek yeni bir fikir oluşturmaya fırsat tanır.	
Detaylandırma	Etkinlik çocukların fikirlerini ve düşüncelerini detaylandırması için yönlendirir.	
	Etkinlik çocukların bir fikri tamamlayarak geliştirmesine ve ayrıntılar eklemesine fırsat tanır.	
	Etkinlik çocukların hayallerini detaylandırarak çizim ya da öyküleştirme aracılığıyla başkalarına aktarmasına destek olur.	
2. BÖLÜM- ETKİNLİK DURUMU		
Yaratıcı Etkinlik (Bir ya da birden fazla yaratıcılık alt boyutunu içeriyorsa yaratıcı etkinlik olarak işaretlenir.)		
Yaratıcılık İçermeyen Etkinlik (Hiçbir yaratıcılık alt boyutunu içermiyorsa bilgi temelli etkinlik olarak işaretlenir.)		

EK 2. Etkinlik Değerlendirme Formu- Uygulama

	SINIF SEVİYESİ:	TEMA:																		
	ETKİNLİK TÜRÜ:																			
	ETKİNLİK SIRASI:																			
A	Etkinlik çocuklara birden fazla fikir sunabilmeleri için fırsat tanır.																			
	Etkinlik çocuklara sayıca fazla ve farklı türde seçenek veya çözüm önerileri üretebilmeleri için fırsat tanır.																			
E	Etkinlik çocukları alternatif yolları kullanmaya teşvik eder.																			
	Etkinlik çocukların farklı karaktermiş gibi bakış açısı sunmasına yardım eder.																			
	Etkinlik çocukların alışılmadık roller üstlenmelerini sağlar.																			
O	Etkinlik çocukların beklenmedik olay ve durumlara uyum sağlayarak yeni ve uygun sorun çözme stratejileri geliştirebilmelerine fırsat tanır.																			
	Etkinlik çocukları farklı fikirleri olması için cesaretlendirir.																			
	Etkinlik çocukların hayal kurmasına yardım eder.																			
	Etkinlik çocukları sorunlara alışılmadık çözümler keşfetmeleri için cesaretlendirir.																			
D	Etkinlik çocukların farklı fikirleri birleştirilerek yeni bir fikir oluşturmasına fırsat tanır.																			
	Etkinlik çocukların fikirlerini ve düşüncelerini detaylandırması için yönlendirir.																			
	Etkinlik çocukların bir fikri tamamlayarak geliştirmesine ve ayrıntılar eklemesine fırsat tanır.																			
	Etkinlik çocukların hayallerini detaylandırarak çizim ya da öyküleştirme aracılığıyla başkalarına aktarmasına destek olur.																			
	Yaratıcı Etkinlik (Bir ya da birden fazla yaratıcılık alt boyutunu içeriyorsa yaratıcı etkinlik olarak işaretlenir.)																			
	Yaratıcılık İçermeyen Etkinlik (Hiçbir yaratıcılık alt boyutunu içermiyorsa bilgi temelli etkinlik olarak işaretlenir.)																			

EK 3. Birinci Sınıf Türkçe Çalışma Kitabı 1-4. Tema İlk Okuma Yazma Çalışma Örnekleri

1.TEMA OKUMA YAZMA ÖĞRENİYORUM

CÜMLE ÇALIŞMASI
Aşağıda verilen cümleleri okuyunuz ve yazınız.

Ela kek al.

Kalk, Lale kalk.

METİN ÇALIŞMASI
Aşağıdaki metni üç kez yüksek sesle okuyunuz.

Lale kek al.
Ela kalk, kek al.
Ela, 1 kek al.
Ela, 2 kek al.
Ela, Lale 3 kek al.

17

2.TEMA OKUMA YAZMA ÖĞRENİYORUM

Aşağıdaki varlıkların isimlerini altlarına yazınız.

CÜMLE ÇALIŞMASI
Aşağıdaki kelimeleri kullanarak cümleleri tamamlayınız.

elma ekmek mama

Melike iki.....al.
Kamil iki kilo.....al.
Anne.....alma.

Aşağıdaki kelimeleri kullanarak bir cümle oluşturunuz. Oluşturduğunuz cümleciği okuyunuz.

limana Emine inme

30

3.TEMA OKUMA YAZMA ÖĞRENİYORUM

HARF ÇALIŞMASI Z - z
Aşağıdaki harfleri okuyup yazma çalışmalarınızı yapınız.

Z

z

KELİME ÇALIŞMASI
Aşağıda verilen görsellerdeki varlıkların adlarını altlarına yazınız.

62

4.TEMA OKUMA YAZMA ÖĞRENİYORUM

METİN ÇALIŞMASI
Aşağıda verilen metni okuma kurallarına dikkat ederek üç defa okuyunuz. Metin ile ilgili soruları anlamlı ve kuraldı cümleler kullanarak metne göre yanıtlayınız.

JALE VE ARKADAŞLARI

Jale ve arkadaşları hafta sonu sinemaya gittiler. Sinemadan çıktıklarında kanlarının açlığını fark ettiler. Şule pide yemek istediğini, Jale de aynı fikirde olduğunu söyledi. Çağlar ise döner yiyeceğini söyledi.

Jale ve Şule bir pide olarak paylaşmaya karar verdiler. Pide on dilime bölünmüştü. Jale tabağına pideden dört dilim aldı. Şule de kalan dilimleri tabağına koydu. Hep birlikte afiyetle yemeklerini yediler.

a) Jale ve arkadaşları hafta sonu nereye gittiler?

b) Jale ve Şule yedikleri pide dilimlerini karşılaştıklarında en fazla pideyi yiyen kimdir?

90